

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS TEOLÓGIAI SZAKFOLYÓIRAT

Szűcs Kinga \ „A végső előttrt meg kell őrizni”. A protestáns teológiai alapozású ökoetika kihívásai és lehetőségei a növényi etika tükrében

Tóth Károly István \ „Az élet egyetlen forrása: Isten igéje”

Teológiai megújulás az 1940-es években

Harmati Béla László \ Az Egyház sziklája. Adalékok a festett hitvallás tematikájához

Szabó Lajos \ Boldogságkeresés „főállásban”? Az evangélikus lelkeszi hivatás egyedisége és szépsége

Hafenscher Károly \ Áldással indulnak?! Néhány gondolat az ordinációs áldások kapcsán

Kedves Olvasó!

Van-e még lehetőségünk az emberi érdekeket a természet saját értékeivel összhangba hozni? A növényi létforma teológiai perspektívájú értékelésével új utakat keres Szücs Kinga „*A végső elöttit meg kell őrizni*” – *A protestáns teológiai alapozású ökoetika kihívásai és lehetőségei a növényi etika tükrében* című dolgozatában. A természettudományok legfrissebb felismerései és a kortárs filozófia tükrében a teremtett világ „rendjével” kapcsolatos, a teológiai hagyományban meggyökeresedett látásmódok analízisére, illetve korrekciójára és újragondolására tesz kísérletet.

A Magyarországi Evangélikus Egyház számára a két világháború közötti évek számos téren hoztak fejlődést. A gyülekezetszervezés, templomépítés, a gyülekezeti alkalmak, egyesületek és sajtótermékek szaporodása sokak számára szembetűnő volt. „*Az élet egyetlen forrása: Isten igéje*” – *Teológiai megújulás az 1940-es években* című tanulmányában Tóth Károly az említett folyamatok történeti elemzésén túl a teológiai értékek és források jelentőségére is rámutat.

Az MEE Országos Irodája Üllői úti központjának második emeleti tárgyalója előterében több „festett programkép” látható. Rövid tanulmányában ezek elemzésére vállalkozik Harmati Béla László. Az egyik képen a hegy oldalán a megfeszített Krisztust láthatjuk, alatta nyitott könyv, egyik oldalán két bibliai idézettel, a másik oldalán pedig Luther Márton alakja a hattyúval.

Boldogságkeresés „főállásban”? Az evangélikus lelkészi hivatás egyedisége és szépsége című írásában Szabó Lajos egyebek mellett hangsúlyozza: arra van szükségünk ezen a pályán, hogy a Szentlélek vezető erejének dallamát egyszer személyesen meghalljuk, a lelkünk mélyére hatolóan, majd folyamatosan, kristálytisztán ki is halljuk az életünk, szolgálatunk aktuális hangzavarában, amikor szükségünk lesz rá.

Az igehirdetési előkészítők *Szenháromság ünnepe után huszonegyedik vasárnapról reménység vasárnapjáig* segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Októberi számunk szerzői

Gerlai Pál lelkész – Tokaj

Grendorf-Balogh Melinda lelkész – Budapest

Hafenschner Károly egyetemi tanár, az MEE Zsinata lelkészi elnöke – Budapest

Harmati Béla László művészettörténész, múzeumvezető – Budapest

Péterné Benedek Ágnes lelkész – Békéscsaba

Petriné Chikán Katalin lelkész – Dunakeszi

Réz-Nagy Zoltán egyetemi lelkész – Budapest

Szabó Lajos nyugalmazott lelkész, gyakorlati teológus – Budapest

Szücs Eszter lelkész – Dombóvár

Szücs Kinga egyetemi adjunktus, rendszeres teológus – Budapest

Tóth Károly István igazgató lelkész, egyháztörténész – Sopron

Lelkipásztor – Evangélikus teológiai szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

Rovatszerkesztő: Szakács Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Johann Gyula

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Perce Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050, e-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Felelős szerkesztő: Petri Gábor

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

Előfizetési díj egy évre: 12 000 Ft; fél évre: 6000 Ft. Egy szám ára: 1000 Ft.

Digitális előfizetés egy évre: 7900 Ft; fél évre: 3950 Ft. Egy példány ára: 700 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft. www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821 (nyomtatott)

ISSN 2786-2585 (online)

2 133282 121106

Krisztus a szívünkben és testvérünk szavában

Zsid 10,24

■ SZÜCS ESZTER

Festettünk a parókián, ráfért a falakra a javítás és a frissítés. Jó meleg és száraz volt az idő, hamar elkezdhattunk mindent a helyére pakolni. Annyira elégedettek voltunk a tisztaság illatával és érzetével, hogy lefestettünk – kezdetnek először csak egy – ajtót is. A fürdőszoba ajtaját. Az olajfesték száradási ideje 24 óra. Már a művelet megkezdése előtt tisztában voltunk ezzel. Azt is tudtuk, megoldható, hogy egy napig, amelynek egy része eleve éjszakára esik, ne érzünk az ajtóhoz: egyszerűen csak a kilincsenél fogva kell megérinteni, nem szabad becsukni; nem lezserül fordulunk be az előszobából, az ajtófélfát vállunkkal is érintve, hanem óvatosan közlekedünk majd. Megbeszéltük, gyerekek és szülők, hogy így fogunk tenni. Egyértelmű volt számunkra, hogy nem lesz gond. A festés utáni első fél órában tényleg nem is volt. De aztán hol egyikünkön, hol másikunkon tűntek fel ragacsos fehér foltok. Még az egész lakást átjáró, érezhetően a fürdőnél legintenzívebb festékszag sem juttatta eszünkbe, hogy lassítanunk kellene és érintésmentesen be- és kimenni. Napokig tartott a mázolás, és akkorra rögzült, hogy nem érhetünk a fürdőszobaajtóhoz, amikor már a konyhaajtó volt ragacsos. Elkezdtük folyamatosan figyelmeztetni egymást, ez javított a helyzeten, sikerült legalább néhányszor az ajtóhoz nem hozzáérve bejutnunk a megfelelő helyiségbe. Érdekes tapasztalat volt: van olyasmi, amire, ha tudatában vagyunk is, külön ügyelnünk kell – mert ösztönszerűen nem úgy cselekednénk. Van olyasmi, amire emlékeztetnünk kell egymást, mert fontos, és mert magunktól mégis megfelelkeznenk róla.

A hit dolgaival is így van ez. „Krisztus a szívemben gyönyögebb, mint Krisztus a testvérem szavában” – írja Bonhoeffer. Hitünk eleve hallásból van. Mi is másoktól hallottuk, hogy Krisztus a Megváltó, nekünk is küldetésünk az ő követésére hívni másokat. Segíteni, hogy aki ezen az úton jár, meg is maradjon rajta. Egymásra vagyunk utalva. Nem csak gyülekezeteinknek van szüksége a mi szavunkra, jó cselekedeteink példájára... Nekünk is szükségünk van másokra. Így követhetjük igaz szívvel és teljes hittel az Urat. Kel-

lenek a többiek, hogy emlékeztessenek a szeretet cselekedeteire. Hogy van-e, aki nem veszi észre, ha ezek kezdenek hiányozni az életéből? A festékfoltokat is a többiek veszik előbb észre... Hatékonyabb, ha segítjük emlékeztetni egymást. Erről is szól a keresztény közösség. Isten akarja, hogy ne csak külön-külön legyen közünk hozzá és legyen szükségünk rá. Az ő akarata, hogy egymáshoz is legyen közünk, és egymásra is legyen szükségünk, a hitben való megmaradáshoz is! Létezhet-e, hogy valaki megfelelkezzen erről?

Amikor vezetni tanultam, lelkes leendő jogosítványtulajdonos társaimmal felváltva ültünk hol a sofőrülésben, hol pedig a hátsó ülésen, okulva a másik jól vagy éppen rosszul megoldott forgalmi helyzeteiből. Az oktató mindegyikünknek mondogatta, ne aggódjunk, aki egyszer megtanul vezetni, soha többé nem fogja elfelejteni. De én most elárulom, bizony el lehet felejteni! Ha a jogosítvány megszerzése után közvetlenül elég sok évet hagy ki az ember anélkül, hogy autóval közlekedne, szinte előlről kezdheti az egészet. Akkor is, ha hivatalosan van jogosítványa. Az autósiskolák honlapján felhívják rá a figyelmet: „Ne feledjük, a vezetés nemcsak elméleti tudásból áll, hanem bonyolult mozgássorozattal, nem egyszerű mozgáskoordinációval és elég jelentős idegrendszeri tevékenységgel – elsősorban figyelemmel – jár.”

Valahogy így van ez a hit dolgaival és a szeretet cselekedeteivel is. Hivatalosan papírunk van arról, hogy megkeresztelték bennünket, és lelkesz-teológus oklevél birtokában jogosultak vagyunk még gyülekezetet vezetni is. De ne feledjük, a kereszténység nem csak elméleti tudásból áll! Hanem bonyolult helyzetek megoldásából, nem egyszerű döntések meghozatalából is. És elég jelentős küzdelmekkel jár – elsősorban Krisztusra való odafigyeléssel és az ő gyakorlatban való követésével. Amikor már viszonylag jól begyakoroltuk, hogy Isten kegyelmét és szeretetét elfogadva mi is szeretettel bánjunk egymással és másokkal, és jól cselekedjünk, akkor ott a következő lépcsőfok: tudatosítani, hogy erre egymást is mindig buzdítsuk – és a buzdítást mi is elfogadjuk.

„A végső előttit meg kell őrizni”

A protestáns teológiai alapozású ökoetika kihívásai és lehetőségei a növényi etika tükrében*

■ SZÜCS KINGA

A protestáns teológia természetértelmezésében rejlő sajátos akadályok

A természethez fűződő viszony nem jelent hangsúlyos elemet Luther teológiai tanításában, legfeljebb a hétköznapi élethelyzetek leírása során, esetleg illusztrációként kerül elő. Egy kitüntetett szöveghellyel azonban mindenképp érdemes foglalkozni, mivel részben e passzus (félre-)értelmezéséből is eredeztethető a protestáns dogmatika és etika környezet iránti látszólagos érzéketlensége. A *Heidelbergi disputáció* két központi tézise közül az első, a 19. így szól: „Nem az nevezhető méltán teológusnak, aki Isten láthatatlan dolgait az ő teremtett műveiben felfogva szemléli.” (LUTHER 1999) Aki Isten dolgait a teremtett világon keresztül, az *analogia entis* révén igyekszik felfogni, azt Luther a dicsőség teológusának nevezi, egyértelműen utalva Róm 1,19–20-ra, amely igeszakasz alapján a középkori és Luther korabeli egyház lehetségesnek és kívánatosnak tartotta a természet minél alaposabb megismerését mint Isten ismeretének egyik fő forrását. Luther gyanakvással és kételkedéssel fordul a teremtett világ csodálatosságából és hatalmasságából nyerhető, saját ámuldozásától könnyen tévútra terelődő istenismeret felé, mikor a 20. tételben megállapítja: „Hanem az nevezhető méltán teológusnak, aki Istennek látható műveit, azaz a »hátát« a szenvedésekben és a keresztben szemlélve fogja fel.” A valóságot csak az indirekt, a szenvedést meg nem kerülő látás ragadhatja meg, a jónak és szépnek tetsző dolgok közvetlen szemlése kizárólag helytelen ítéletekre vezethet. Luther a kereszt teológusát jellemezve olyan új szemléletmódot vezet be, amely nélkül minden más helytelen és érvénytelen: ez

az egyetlen megfelelő alapja az istenismeretnek. (Ezzel a gesztussal nem elveti a bölcsességet és a törvényt, hanem szigorúan egy megelőző döntéshez, a kereszt teológiájának perspektívaválasztásához köti.) (LUTHER 1999, 24. o.) A kereszt teológiája mint hermeneutikai elv kíméletlen kritika alá vonja a dicsőség minden direkt kifejeződési formáját – a történelmi dicsőséget éppúgy, mint a természetben megnyilvánulót. A kereszt eseményének fényében (*per passiones et crucem*) nincs többé mód Isten teremtett világának naiv dicsőítésére, a mindent átjáró és mindenre ható szenvedés értelmének figyelmen kívül hagyása ezután már nem járható út. Isten nem dicsőséges Isten, aki a szenvedést is képes végtelen hatalma által semlegesíteni vagy legyőzni, hanem hatalma éppen hogy gyengeségében, sebezhetőségében és a szenvedés vállalásában rejlik.

Az erőteljesen antropomorf szenvedés valóságának kikerülhetetlensége, illetve az önmaga ellentétébe rejtőző Isten (*Deus absconditus sub contrario suo*) paradoxonára épülő istenismeret több évszázad protestáns teológiája és etikája számára nehezíti meg annak elfogadását, hogy az ember és Isten viszonyán kívül bármilyen egyéb viszonyulás üdvtörténeti jelentőséget hordozhat. Luther „antropo-teocentrizmusa”¹ (a teremtett világ önműködésének és folyamatos önkorrakciójának nehezen megingó tudatában) éles határt von az ember és a teremtett világ egyéb létezői közé, így a nem emberi létformák csak tárgyyszerűségükben válnak megragadhatóvá – sem Istennel, sem az emberrel nem lépnek létüket alapvetően befolyásoló vagy meghatározó viszonyba.

Hogy a protestáns etika történetiségéből és sajátos dogmatikai háttéréből fakadóan nehezen talál megfelelő fogó-

* Az itt olvasható szövegrészlet a szerző *Növényi etika és teológia* című, 2021 márciusában az Evangélikus Hittudományi Egyetemen megvédett disszertációjának 10. fejezete.

¹ Luther *theologia crucis*ának egy kortárs értelmezésében John D. Caputo kifejezése (a szerző később a „teo-antropocentrizmus” terminust is használja hasonló jelentésben). Lásd CAPUTO 2019, 165. o.

dzókat a környezetről való teológiai-etikai gondolkodás számára, Bonhoeffer számára is ok a töprengésre. A természet kérdését illetően a következőképp fogalmaz az *Etika* „Természeti élet” című fejezetének lapjain: „A természet fogalma a protestáns etikában elvesztette hitelét. Egyesek számára mindenestől belevész az egyetemes bűn sötétjébe, mások pedig éppen fordítva, az eredeti teremtés dicsfényét látják benne. Mindkettő vaskos félreértés, melynek következtében a természet fogalma teljességgel kikerült a protestáns gondolkodásból, és átengedtük azt a katolikus etikának. Ez azonban súlyos tartalmi veszteséget jelentett a protestáns gondolkodásnak, hisz ezek után a természetes élet gyakorlati kérdéseivel szemben többé-kevésbé tájékozódási rendszer nélkül maradt. Átláthatatlanná vált a természet fogalmának jelentése az evangélium összefüggésében, és a protestáns egyház elveszítette világos útmutatását a természet legégetőbb kérdéseire nézve.” (BONHOEFFER 2015, 114. o.)

A kegyelem hirdetésébe merevedett egyház számára a teremtett világ legfontosabb tulajdonságát annak bűnössége, illetve bukott volta jelentette – folytatja Bonhoeffer –, így a természetben adott minőségi különbségeket jelentéktelen részletként kezelte, s a természettel kapcsolatos viselkedés kérdéseit ezáltal száműzte az Isten előtti felelősség szférájából. Minőségi különbségen Bonhoeffer a „természetes” és „természetellenes” megkülönböztetését érti, természetellenesnek tételezve azt a hozzáállást, amely a bukás után elzárkózik Jézus Krisztus eljövételétől. A természeti valósággal a protestáns értelmezés tehát nem a szintén a természeti valóság keretein belül megfogható természetellenest, hanem az azon teljességgel kívül eső Igét helyezte, s ezzel a természetre nézve veszélyesen leegyszerűsítő fordulatot hajtott végre. Mivel a természetellenes az életellenes, a természetes beolvasztása a természetellenesbe pedig a természetes tagadásával jár, a természeti valóság nem tud a bukott világban megőrzött, Krisztus megigazítására, megváltására és megújulásra váró életként értelmeződni. A természeti valóságban tapasztalható rend azonban a fenntartott élet védelmét szolgálja,² s miután eredete nem emberi, nem az ember határozza meg, mi az, ami természetes, mindez „megállapított és eldöntött valóság”. A természetessé váló önkényes szembehelyezkedés tehát nem indifferens viselkedés az üdvösség szempontjából, és nem is marad büntetlenül: „A természet megsértése és az azon való erőszakot megbosszulja magát az elkövetőn.”³

² Bonhoeffer itt különbséget tesz a katolikus és a protestáns felfogás között: a katolikus dogmatika az emberi értelmet a bűnös után is érintetlennek látja, míg a protestáns felfogás értelmében a ráció sem független a bukástól. Bonhoeffer szerint mindkét szemlélet képes a természetben megmutakozó rendszerszerűség érzékelésére, csak egyikük a megismerés objektivitására, másikuk az értelem szubjektivitására helyezi a hangsúlyt. Lásd BONHOEFFER 2015, 116. o.

³ Uo.

A természetes rend a gyakorlatban érvényesül (egyszerűen létezik), míg a természetellenes legfőbb törekvése, hogy állandóan szervezi önmagát. A természetellenes csak átmenetileg lehet úrrá a természetes, mert a részleges tudás alapján felépített rend óhatatlanul összeomlásra van ítélve, a természetes rend minden megrázkódtatás ellenére újra és újra megújul.

Bonhoeffer a természet folyamatos megújulásra való képességében olyan erőt vél felfedezni, amely a bukott világ keretein belül is okot ad az optimizmusra.⁴ Ez az optimizmus azonban kizárólag immanens jellegű lehet, hiszen a végítélet a teremtett világ egészének összeomlásával veszi kezdetét.⁵ A fenntartott élet önmegújító képességén alapuló reménységet kell őriznünk, míg Krisztusra tekintünk és az ő eljövételére várakozunk. Ahhoz, hogy a természethez (mint a végső előtti valóság egy kitüntetett részéhez) helyesen tudjunk viszonyulni, tisztáznunk kell, hogyan kapcsolódik egymáshoz a végső és a végső előtti valóság. Az *Etika* a következőképpen fogalmaz: „Az eddigiekből az következik a végső előttihez való kapcsolatra nézve, hogy a keresztény élet nem jelenti ennek sem az elpusztítását, sem az igazolását, hiszen Krisztusban az Isten valósága találkozik a világ valóságával, minket pedig ebből a valóságos találkozásból részesít. Ez a találkozás túl van minden radikalizmuson és kompromisszumon. A keresztény élet részvétel Krisztus világgal való találkozásának az eseményében.” (BONHOEFFER 2015, 105. o.)

A végső előtti valóságot tehát átjárja a Krisztussal való találkozás megőrzött emléke és előlegező várakozása – ilyen módon pedig nem szolgáltatható ki az önkényesen pusztító emberi tevékenységnek. „A végső előtti meg kell őrizni a végsőre való tekintettel” – állítja Bonhoeffer. Ez a megközelítés, azaz a végső előtti a végsővel elválaszthatatlanul összetartozónak minősítő érvrendszer – mivel nem tulajdonít független és önálló értéket a természetnek, de nem is tekinti azt pusztán a bukott világ szükség esetén lebontható és kiselejtezhető díszletének – a továbbiakban alkalmas kiindulópontot jelenthet

⁴ Érdekes, hogy Bonhoeffer itt nem beszél külön az emberről, csak a korábban definiált természetesség keretein belül maradó „életről”, amely a nagy katasztrófák után is képes megújítani önmagát. A földtörténet során bizonyítottan lezajlott tömeges fajpusztulások után is új életre kelt a „maradék”, a növények pedig eminens túlélők (lásd MANETAS 2010, 145–160. o.). Tanúságtételként aposztrofált legutóbbi, *Egy élet a bolygónkon* című filmjében David Attenborough is lehetséges szcenárióként vázolja fel, hogy az emberinél erősebb („természetességüket” jobban őrző) életformák nagyobb eséllyel maradnak fenn egy globális környezeti krízis után, mint maga az ember. De vajon el tudunk-e képzelni egy ember utáni világot? El tudunk-e képzelni egy ember utáni Istent?

⁵ A szöveg itt – valószínűleg tévesen – Lk 21,16-ra hivatkozik, a természet pusztulásának jézusi jóvendőlését Lk 21,33-ban találjuk: „Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el.”

egy sajátosan protestáns környezeti (teremtmenyi, illetve növényi) etika számára.

Az újrakezdés témáját boncolgatva a földi élet és az eljövendő élet kapcsolatának még szorosabb, nem az emberi felelősség irányából, hanem az ember földi létbe való eltéphetetlen beágyazódásából megközelítő képét vázolja fel MOLTSMANN *Kis reménytanának* lapjain (2005). „Mindenek helyreállítása” számára azt jelenti, hogy nem tűnhet el a teremtett világból semmi, nem csupán az ember nyer ítéletet és új életet, hanem mindaz, amitől az ember függ: az ég és a föld nem semmisül meg fölöslegessé válva, hanem az élet új színtereként jelenik meg.

„Nincs örök élet »az eljövendő világ élete« nélkül. Ez az eljövendő világ pedig az ég és a föld lakói számára készült új életterekből áll: »az új égből és új földből, ahol igazságosság lakik« (2Pt 3,13). Az »új föld« nélkül nem létezhet üdvösség az ember számára.” (MOLTSMANN 2005)

Moltmann az élőket egymástól szükségképpen elválasztó halál felől közelít, s azzal vigasztal, hogy az elválás nem örökre szól, bátran elengedhetjük, amit nem tudunk megtartani, nem az elválásé és a fájdalomé az utolsó szó.⁶ Felhívja azonban a figyelmet arra is, hogy a „mindenek helyreállítására” vonatkozó képzetek nem csupán a személyek közötti viszonyokban értelmezendők, hanem valóban „mindenre” – mindenre, ami „mennyeben és földön” van – vonatkozik. A világ kozmikus helyreállítása tehát maga után vonja minden teremtett létező helyreállítását, mégpedig nem valamilyen elvont, más térben és/vagy időben elhelyezkedő dimenzióban, hanem itt, ezen a Földön. Moltmann szavaival: „A keresztény remény épenséggel nem a mennybe vezet az embereket a földről, hanem Isten országába, amely eljön a földre. [...] Isten országa közvetlen kapcsolatban áll a földdel. A földdel együtt él, s az emberek csak a földi Isten országára törekedhetnek – mert ezen a földön áll Krisztus keresztye, és csak ezen a földön várhatjuk a megváltást a rossztól, seholy másutt. Ez a földi élet alakul majd át örök életté, és ez a földi élet támad fel az örök életre (1Kor 15,53–54).” (MOLTSMANN 2005, 281–282. o.)

Moltmann maga nem von le konkrét etikai következtetéseket a kozmikus helyreállítás mikéntjének bemutatásából (kötetének nem is ez a célja), a leírás alapjául szolgáló páli igehelyek mégis eligazítást adhatnak számunkra a helyes emberi viszonyulásmódot illetően is. A Krisztusban új életet nyert ember „Teremtőjének képmására állandóan megújul, hogy egyre jobban megismerje őt” (Kol 3,10), folyamatos megújulásra és a Krisztusban elrejtett élet nem

szűnő keresésére van szüksége (Kol 3,1–3). A Krisztus kegyelmében részesült új ember földi élete tehát tevékeny, feladata Krisztus békességének előmozdítása. A megújulásnak köszönhetően felszámolódnak az embereket korábban elválasztó kulturális, vallási, etnikai és társadalmi határok (Kol 3,11; Róm 3,29–20), a krisztusi közösség tagjai jósággal, alázattal, könyörületessel, szelídséggel, türelemmel, megbocsátással és szeretettel fordulnak egymás felé az igazságosságunk elkötelezett szolgálatban (Róm 6,11). Noha ezek a leírások kizárólag az ember szemzőgéből festik elénk a „mindenek helyreállítása” felé vezető utat, a másik felé forduló szeretet, a megbocsátás, az Istennek szóló hálaadás, valamint az igazság megőrzése nehezen képzelhető el a teremtett világ egyéb, saját létezésünk feltételeit is biztosító létezőinek ignorálása vagy éppen kihasználása árán. A kozmikus megbékélésben és a mindenre kiterjedő igazságosságban a szakadatlan építkezés és az egymás (a másik) iránti odafigyelés teljesedik ki, a teremtett világ szétdúlt romjain mindez nemigen értelmezhető.

Az útkeresés legjellegzetesebb példái

„*Theologia naturalis reformata*”

Az előző alfejezetben láthattuk, milyen speciális elméleti nehézségekkel szembesül a protestáns etika, mikor a 21. század környezeti és társadalmi krízisének közepette hitben gyökerező, egyszersmind felelősségét el nem kerülő válaszokat keres. Az ökotológiai útkeresés egyik lehetősége, hogy újragondoljuk a *theologia naturalis* szerepét – ahogy CAPUTO szellemesen javasolja – *theologia naturalis reformata*ként (2019, 165. o.). A válság sokasodó jelei arra intenek, hogy másképp gondolkozzunk a természet rendjéről, az eddiginél jóval nagyobb alázattal és önmegtagadással forduljunk felé. Caputo szerint a kereszt teológiájának megközelítésében is ott lehet ez a gesztus, az emberi önelégültségnek, felfuvalkodottságnak és hiábavaló ügybuzgóságnak, az emberi arroganciának a *Heidelbergi disputáció*ban szövegszerűen is megjelenő kritikája alapot szolgáltat arra, hogy a természetet s benne a nem emberi létformákat új szemlélettel közelítsük meg. Az új, kritikai szemlélet akkor lesz gyakorolható – állítja Caputo –, ha a teológia kozmoteológiaiaként kezdi értelmezni magát, és hajlandóvá válik megfontolni a páli szakaszok valóban univerzális távlatait: Isten nem csupán az embert, de az egész világmindenséget békíti meg önmagával, valamint Isten Krisztusban nem csupán a „megsebzett szíveket” formálja át, hanem a fizikai világ teljességét. A teremtés egésze megújul, a megbékélés pedig univerzális dimenziót nyer. A kereszt teológiájának perspektívája, ez a sajátos értelmezés- és gondolkodásmód segít észrevenni Isten „há-

⁶ Moltmann nem tér ki arra az eshetőségre, ha valakinek vagy valaminek a halála nem független a mi cselekvésünktől (vagy a cselekvés esetleges elmulasztásától), pedig az ember által okozott ökológiai katasztrófa során ezzel is szembe kell néznünk. Erre az esetre valószínűleg nem ad vigaszt és felmentést a kozmikus helyreállítás sem.

tát” a látható dolgokban és azok szenvedésében. A kereszt teológiájának gyengeségben rejlő ereje a gyengékkel, az alacsony sorúakkal, a megvetettekkel, kiszolgáltatottakkal, senkikkel és semmikkel vállalt szolidaritásban fejeződik ki – az örökkévalóság és a hatalom ellenpontjaként (CAPUTO 2019, 157–166. o.).

Szófia és a képviselő/gondoskodás etikája

Sok tekintetben hasonló kritikát fogalmaz meg a kortárs ökofeminista teológia a hatalom, a szuverenitás és az erő szerepének teológiai értelmezésében. Rosemary Radford Ruether szerint az ökológiai tudatosságot egyre radikálisabban vállaló feminista teológia egyik legfőbb feladata, hogy dekonstruálja, majd újraépítse azt a kozmológiai keretet, amelyben a keresztény világlátás formát öltött (RADFORD RUETHER 2012, 22–33. o.). Ehhez elengedhetetlennek látja annak végiggondolását, mit is jelentenek pontosan az ökofeminista teológia számára a szelf, a bűn és a megváltás, Isten, illetve a kozmológia és az eszkatológia fogalmai (uo. 28. o.). A kiindulópontot a szelf újraalkotása jelenti: test és lélek dualizmusának elutasítása egyszersmind annak a hagyományosan elfogadott felsőbbségnek az elutasítása, amelyet a férfakkal azonosított értelem gyakorol a nőiséggel azonosított test felett. A nyugati gondolkodás e jellegzetes antropológiájából fakad – érvel Ruether – viszonyaink torzulása, legyen szó akár önmagunkról, akár a földön élő egyéb teremtményekről, akár a kozmosz egészéről. Emberként egy, az evolúció során egyre komplexebbé váló életforma örökösei vagyunk, de az a tény, hogy tudattal rendelkezünk, nem választ el bennünket radikálisan más földi életformáktól. Nem arra teremtettünk, hogy uraljuk és igazgassuk a földet, a földi élet rendszere jól működött magától is az ember színre lépése előtti évmilliók során. Csak a földtörténet legutóbbi szakaszában vált a gondolkodás és szervezés képességét birtokló *Homo sapiens* olyan uralkodó fajjává, amely képes volt ellenőrzése alá vonni és kizsákmányolni a földön élők emberi és nem emberi életközösségeit. A sáfárság (*stewardship*) kívánalma tehát nem elsődleges parancs, hanem utólagos korrekció, amely a földet saját örökségének és tulajdonának tekintő, uralkodni vágyó embert a jobb gazdálkodásra való intés révén hivatott visszatartani a túlfogyasztástól és a túlhasználatától. Önreflexív tudatosságunk nem valamely ontológiailag elkülönített adottság, hanem olyan belső tapasztalat, amely testi agyunkban képződik meg, és vele együtt múlik el. Az öntudatos élet véges szikrái vagyunk, mondja Ruether, a földből származunk, és oda is térünk vissza halálunk után. Tudatunk nem a mennyből hullott alá, és nem fog visszatérni valamilyen külső helyszínre az örök életben. Az örök élet nem személyes

tudatunk különálló egységként való megőrzését jelenti, hanem az anyag és az energia örök körforgásának titkát és misztériumát.

A gondolkodás képességének különleges adományát az ökofeminista megközelítés szerint nem arra kellene használnunk, hogy mások fölé helyezzük magunkat, és az uralkodás révén menekülni próbáljunk közös sorsunk, a halandóság elől, hanem a kozmikus körforgás csodájának tudatos ünneplésére. Ennek a folyamatnak a folyamatos megfigyelése és fokozatos megértése vezethet el bennünket ahhoz, hogy életünket összhangba tudjuk hozni a földön élők összességének közösségével. Ez az életforma a kölcsönös lemondás és a kölcsönös életadás lelkületét és etikáját követeli az elválasztás és az uralkodás lelkületével szemben.

Az ökológiai tudatosság elmélyítését célzó teológia a rossz természetét sem hagyományos módon értelmezi. Nem tételezhetjük fel, mondja Ruether, hogy volt olyan eredeti paradicsomi állapot, amelyben nem volt rossz, illetve lesz olyan jövőbeli paradicsom, amelyben a rossz és a halál legyőzöttek. Ruether a rossz kérdését illetően a dél-amerikai feminista teológus, Ivone GEBARA elemzésére hivatkozik, aki szerint a rossz mint végesség és tragédia mindig minden életformát elkísér (1995, 146–156. o.). Az eredendő bűn nem az engedetlenség, amely a mindaddig nem létező halálban nyerte el büntetését, sokkal inkább az az igyekezet, amely menekülni próbál a halandóság, a végesség és a sebezhetőség elől. A menekülés eszköze pedig a sérthetlenség és halhatatlanság illúziójával kecsegtető uralkodás: a fájdalomtűrésre és végességre ítélt egyéb létezők és létezési formák (a nők, a test, a természet, a föld) fölötti hatalomgyakorlás és az azoktól való elhatárolódás. A hatalom általi ellenőrzés és a hatalommal nem rendelkezők kizsákmányolása a földön élők életciklusainak és összetett kapcsolatrendszerének lerombolásával jár. Gebara szerint az uralkodás e torz rendjét kellene bűnnek neveznünk, nem pedig az élet természetes és elkerülhetetlen részét jelentő halált és tragédiát.

Az elmondottakból következik, hogy a megváltást is sokkal szerényebb dimenziókban kell elképzelnünk: nem a halál végleges legyőzéseként, hanem a közös életadás lehetőségeként, amelynek révén egymás örömteli és tragikus pillanataiban minden földi teremtmény közösségeként osztozunk. A megváltás eszképpista változatának feladásához azonban a kozmoszról alkotott képünknek is változnia kell, mondja Ruether. Ahelyett, hogy Istenre a férfi uralkodó osztály elképzeléseinek megfelelően a természet kívülről irányító és ellenőrző halhatatlan hatalomként tekintenénk, választhatjuk azt az ökofeminista spiritualitásban gyökerező megközelítést is, amelyben Isten az élet immanens forrása, megújítója és fenntartója – földi és kozmikus értelemben egyaránt. Isten se nem férfi, se nem antropomorf nagyság, sokkal inkább az életet fenntartó mát-

rix, amely az életformák kölcsönösségében tartja fent az életet és újítja meg azt.⁷

Az ökofeminista istenértelmezés tükrében nem lehet meglepő, hogy a Szentháromság sem fogható fel isteni férfiak elkülönült, önmagába zárt, a Szentlélek által mediált kapcsolataként. A Szentháromság sokkal inkább az élet alapvető dinamikájának, a kapcsolatokról eredő kreativitás folyamatának szimbolikus kifejezője (GEBARA 1996, 13–23. o.). Az élet szentháromsági dinamikája egyszerre teremtő és megváltó jellegű, egyrészt új életet ad, másrészt megjavítja a kapcsolatok torzulásait, és helyreállítja az életadó, szerető relationalitást.

Az ökofeminista irodalom előszeretettel helyezi szofiológiai megvilágításba az általa tárgyalt teológiai tartalmakat. Ruether a fenntartó mátrixként elgondolt szentháromságos Istent nevezi Szófiának, Szent Bölcsességnek, illetve felteszi a kérdést, vajon Jézus Krisztus, Isten történelmi személyben testet öltött teremtő Logosza újraértelmezhető-e Szófiaként. Szófia alakja a jelentések meglehetősen széttartó változataival a maga csendes, de kitartó módján végigkíséri a teológia-történetet. A kortárs ökoteológiai tájékozódás keretei között a szofiológiai hivatkozások azokban a helyzetekben kezdenek hirtelen sokasodni, amikor a teológusok nehézségekbe (pl. a szótériológiai metaforák kétértelműségébe vagy a természeti folyamatok és az isteni gondviselés közti ellentmondásokba) ütköznek – állítja Willis JENKINS (2008, 210. o.).

A Bölcsesség ebben az értelemben nem egyszerűen Isten egy tulajdonsága, hanem ontológiai meghatározottság. Nem (alacsonyabb rendű) istennő (ahogy a gnosztikus elgondolásokban megjelenik), nem is az isteni női oldala (ami a nyugati dualisztikus struktúrákból következhetne), hanem olyan csatorna, amelynek révén Isten és a teremtett világ kapcsolatba kerül egymással – ahogy a Szergej Bulgakov által kidolgozott szofiológiai megközelítés feminista értelmezési lehetőségeit latolgató Compton fogalmaz – a kettő közti határfelület.⁸ A bulgakovi értelemben Szófia adja vissza kizsákmányolt, profanizált és deszakralizált világunk számára az isteni méltóságot, mégpedig az Isten, a teremtés és az

⁷ Ruetherhez nagyon hasonlóan érvel Ivone Gebara is, amikor így fogalmaz: „Nyitottá kell válnunk az emberiség és a kozmosz új értelmezési modelljére, s így nem hivatkozhatunk tovább a személyként felfogott Isten hagyományos fogalmára, aki minden létező fölött álló, elkülönült szuperszemélyként hatalmával kontrollálja a világmindenséget, az emberi életet és cselekedeteink erkölcsi értékét. [...] Ökofeminista értelmezésben inkább azt mondhatnánk, Isten kapcsolatiság, és ilyen módon személyes – ebben az értelemben nem különbözik a személyektől, és nem is áll fölöttük. Az analógia kedvéért Isten lehet ember, az ember életereje, de ugyanígy lehet bármilyen élőlény, egy fa, egy virág, egy állat életereje. Szintén az analógia kedvéért: Isten lehet férfi, nő, fuvalat, hurrikán, gyengédség, féltékenység, szenvedély, kegyelem: Titok.” GEBARA 1999, 116. o. (Saját ford.)

⁸ COMPTON, Madonna Sophia é. n.: *Bulgakov's Sophiology and Feminist Identity*. https://www.academia.edu/15272668/Bulgakov_s_Sophiology_and_Feminist_Identity. (Megtekintés: 2020. nov.)

ember közti bensőséges viszony helyreállításával (lásd még JENKINS 2008, 210. o.). A modern ökofeminizmus egyik legfontosabb kritikai törekvése, hogy bemutassa, a képviselő nem azonos az uralkodással, folytatja Compton. Az Isten és a teremtés közti viszony monarchikus értelmezését kérdőjel nélkül fogadta el a keresztény teológia a középkortól fogva: az anyagi világ a transzcendens mennyei uralkodó alávetettje.

Jézus felől közelítve azonban egész más kép rajzolódik ki, a dominancia többé nem lehet modell. A jézusi tanítás értelmében az uralkodó szolgál, a tekintély alázat. Jézus nem egy „felsőbb akarat” nevében jön el hozzánk, nem a hierarchikus uralom igazolója, hanem a testvéri közösség hatalmáé.

Az ökofeminista teológia (és az általánosabb értelemben vett ökoteológia) szofiológiai útkeresésének legfőbb hozadéka, hogy képes egyetlen nagy összefüggésrendszerbe helyezni Isten teremtő cselekvését, a teremtésben rejlő kreativitást és a teremtményeket, s ezáltal lehetőséget teremt az egyre égetőbb ökológiai kérdések teológiai tárgyalására. Etikai szempontból azért érdemes külön figyelemre, mert az így kirajzolódó Szófia-kép a mások javára gyakorolt önmegtartóztatás fontosságát és az ember – mindenekelőtt a gondoskodásban – megnyilvánuló társteremtői felelősségét hangsúlyozza az egyéb teremtményekkel és a földdel szemben.

Erényetikai közelítések

A természettel kapcsolatos bánásmód erényetikai megközelítésének előnyeire hívja fel a figyelmet Celia DEANE-DRUMMOND *The Ethics of Nature* című könyvében (2004). Kiindulópontja az az Alastair MacIntyre-től eredő gondolat, amely az arisztotelészi alapokhoz való visszatérésben látja az etika megújulásának lehetőségét: a jó az erényekben keresendő (MACINTYRE 1985). Az erények szerepének újrafelfedezése során – állítja Deane-Drummond – a cselekvés helyett a cselekvő személye kerül fókuszba, és sokkal inkább az egyéni tulajdonságok jelentenek követendő példát, mintsem egyes szabályok vagy elvek. Cselekedeteinket nem választhatjuk le személyiségünkről, amit teszünk, azt meghatározza, kik vagyunk. Az erényetika alapvetően a jóság fogalmára épít, és a jogokra, köteleességekre vagy kötelezettségekre építő etikákkal szemben elveti, hogy az etikus viselkedés speciális szabályok bármely rendszerében rögzíthető lenne. Deane-Drummond szerint előfordulhat, hogy az egyes erények konfliktusba kerülnek egymással, a végső szó azonban mindig a *prudentiáé*, az erkölcsi okosságé, amely elidegeníthetetlen módon magában foglalja a gyakorlatiasság vonását is. Az erényetika lényege szerint nem bizonyos karakterjegyeket követel, illetve nem egyszerűen az erényeket állítja szembe a bűnökkel, hanem az élet virágzását, a jó életet állítja törekvéseinek középpontjába. Az emberi döntések a jót hivatottak előmozdítani.

Noha az erényetika nem feltétlenül gyökerezik a naturalizmusban, komolyan veszi a biológiai meghatározottságo-

kat – ezért lehet alkalmas egy környezeti etika megalapozására is. Ahhoz azonban, hogy az erényetikára alapozott környezeti etika egyszersmind a keresztény tanításoknak is megfeleljen, szükség van némi finomhangolásra – hívja fel a figyelmünket Deane-Drummond. A keresztény etikák hajlamosak a Krisztus működésében megnyilvánuló mély és sokrétű emberségességet egy-egy absztrakt elvre, például a törvényre vagy a szeretetre leegyszerűsíteni. Az evangélium értelmében azonban nem érhetjük be ennyivel – a törvény legfeljebb a praktikus szükséges keretét teremtheti meg a szemlélődésben és a Krisztus-követésben megvalósuló keresztény életnek: Krisztus életének egészére kell tekintenünk, hogy tartalommal tölthessük meg azt.

Az erényetika 20–21. századi „újrafelfedezése” kapcsán BÉRES Tamás rámutat, a morális tájékozódás lehetőségeinek erénytanra alapozott keresése foglalja magában a legtöbb archaikus jegyet, ugyanakkor (a módszertanilag konzekvensebb deontologikus és következményetikákkal szemben) visszavezethet az „életszerűségbe” és a „valóságos élethez való hűségbe”, mivel lehetőséget ad a „megalapozhatatlanságában megalapozott erények nélkülözhetetlenségének” felismerésére, egyszersmind számot vet a morál paradox jellegével és az erények esetlegességével. Ahogy a tanulmány megállapítja, az erényetika „dinamikusan strukturált világ”, amely az egyéb etikátípusokkal ellentétben tágasabb teret adhat annak a mimetikus etikának, amely a Jézus-szemlélésen alapszik, és a Jézus-követésben teljeseedik ki (BÉRES 2012).

Növényi etikai következtetések

Noha a növényi etika fogalma nem teljesen új keletű, az elmúlt évtizedek során jó néhány, egymástól nagyon is eltérő kontextusban újra és újra felbukkan, előfordulása akár a szekuláris/filozófiai, akár a teológiai etikai szóhasználatban egyaránt ritkának mondható, valamint (egyelőre) arról sem alakult ki általános érvényű konszenzus, hogy pontosan milyen tartalma(ka)t fed.⁹ A növényi etika mint valós etikai választási lehetőség (és nem pusztán egy-egy etikai irányzat sajátos „színezete”) meglehetősen elszigetelten, csupán egy-egy szerzőnél jelenik meg, s erkölcsi rendszerré formálhatósága – főként az antropocentrikus nézőpontok fellazítására nem hajló elméletekben – nem egy esetben inkább megkérdőjeleződik, mint igazolódik. Az eddigiekben körüljártuk, milyen elvi (ismeretelméleti, kulturális és teológiai) nehézségekkel kell szembenéznie annak, aki az etikai tájékozódásba bármilyen okból – legyen az a környezeti krízis kiváltotta felelősségérzet, a nem emberi létezők ki-

szolgáltatottságának felismerése során ébredő együttérzés vagy valamilyen hangsúlyos kontúrokkal nem rendelkező, szavakba nehezen önthető intuíció – a nem emberi létezők e különös csoportját is szeretné bevonni. Az akadályokon túl áttekintettük azt is, hogy milyen lehetséges forrásokból eredeztetheti magát egy jövőbeni növényi etika. Ahogy láthattuk, ez a szemlélet a filozófiai és teológiai gondolkodás számos irányához képes érzékeny módon kapcsolódni, ugyanakkor valószínűleg hagyományos etikai rendszereink egyikébe sem lesz egyszerűen belesimítható, hiszen az emberközpontú megközelítésekétől jelentős mértékben eltérő, ráadásul csak töredékesen ismert (részben megismerésre váró, részben teljességében meg nem ismerhető) viszonyrendszereket feltételez.

Hivatkozott művek

- BÉRES Tamás 2012. Az erényetika útkeresése és aktualitása. In: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): „Krisztusért járva követségben...” Teológia – igehirdetés – egyházkormányzás. Tanulmánykötet a 60 éves Bölcskei Gusztáv születésnapjára. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen. 223–237. o.
- BONHOEFFER, Dietrich 2015. *Etika. Útkészítés és bevonulás*. Exit Kiadó, Kolozsvár.
- CAPUTO, John D.: *Cross and Cosmos: A Theology of Difficult Glory*. Indiana University Press, Bloomington, 2019.
- COMPTON, Madonna Sophia é. n.: *Bulgakov's Sophiology and Feminist Identity*. https://www.academia.edu/15272668/Bulgakov_s_Sophiology_and_Feminist_Identity. (Megtekintés: 2020. nov.)
- DEANE-DRUMMOND, Celia 2004. *The Ethics of Nature*. Blackwell Publishing, Oxford.
- GEBARA, Ivone 1995. *Teologia a Ritmo de Mujer*. San Pablo, Madrid.
- GEBARA, Ivone 1996. The Trinity and Human Experience. In: Radford Ruether, Rosemary: *Women Healing Earth: Third World Women on Ecology, Feminism and Religion*. Orbis Press, Maryknoll, New York. 13–23. o.
- GEBARA, Ivone 1999. *Longing for Running Water: Ecofeminism and Liberation*. Fortress Press, Minneapolis.
- JENKINS, Willis 2008. *Ecologies of Grace: Environmental Ethics and Christian Theology*. Oxford University Press, Oxford.
- KALLHOFF, Angela – DI PAOLA, Marcello – SCHÖRGENHUMER, Maria (szerk.) 2018. *Plant Ethics: Concepts and Applications*. Routledge–Abingdon, Oxfordshire – New York.
- LUTHER Márton 1999. *Heidelbergi disputáció*. Ford. Nagybocskai Vilmos. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Füzetek 8.)
- MACINTYRE, Alasdair 1985. *After Virtue: A Study in Moral Theory*. 2. kiad. Duckworth, London.
- MANETAS, Yiannis 2010. *Alice in the Land of Plants: Biology of Plants and Their Importance for Planet Earth*. Springer, Berlin–Heidelberg.
- MOLTMANN, Jürgen 2005. *Minden végben kezdet rejtezik. Kis reménytan*. Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- RADFORD RUETHER, Rosemary 2012. Ecofeminism – The Challenge to Theology. *DEP: Deportate, esuli, profughe*, 20. sz. 22–33. o.

⁹ Az első növényi etikával foglalkozó tanulmánykötet, amely a Bécsi Egyetem *New Directions in Plant Ethics* című kutatási projektjének eredményeit foglalja össze, 2018-ban jelent meg. KALLHOFF–DI PAOLA–SCHÖRGENHUMER 2018.

„Az élet egyetlen forrása: Isten igéje”

Teológiai megújulás az 1940-es években

■ TÓTH KÁROLY ISTVÁN

A Magyarországi Evangélikus Egyház számára a két világháború közötti évek számos téren hoztak fejlődést. A gyülekezetszervezés, templomépítés, a gyülekezeti alkalmak, egyesületek és sajtótermékek szaporodása sokak számára szembevető volt. Az egyháztagok számának növekedése viszont nem ezekre a jelenségekre, hanem a természetes szaporulatra és a revíziós sikerek révén visszakerült területekre vezethető vissza. Ezen előrelépések egy része hosszú távon is hatott, sőt sokak megítélése szerint a szocializmus időszakában a túlélés erőforrásává vált. Egy másik része viszont időlegesnek bizonyult, 1945-től szűkülő mozgástér jellemző az egyház életére, sőt számos megrendítő csapást is el kellett szenvednie, virágzó munkaterületeket veszített el.

Ezeknek a folyamatoknak a hátterében meglátásom szerint egy teológiai éledés zajlott, amelynek a csúcspontját az 1940-es évek jelentették. Az 1940-es évtized sok szempontból nem egységes korszak. Köztörténetileg és az egyház eseménytörténetében is 1945 (és 1948 is) éles korszakhatár. Meglátásom szerint a magyarországi evangélikus teológiai élettel kapcsolatban viszont más a korszakolás helyzete. A teológiai megújulás már az 1920-as, illetve az 1930-as években elkezdődött, de az 1940-es években érte el tetőpontját. Hatását, úgy látom, nem vágta el az 1945-ös változás, és teljes mértékben az 1948-as év sem, bár egyes területeken mindkét változás szűkítette a kibontakozás lehetőségét. Az 1940-es évek végén, illetve az 1950-es években több esemény is jelentősen akadályozta az addigi teológiai életet. Véleményem szerint ezt támasztja alá mind az evangélikus teológiával foglalkozó folyóiratok működésének, mind a korszakban ezekben a legtöbbet publikáló személyek életútjának a vizsgálata.

Folyóiratok

A magyar evangélikus teológiai élet legfontosabb színterében ebben a korszakban is az 1924 óta szinte megszakítás nélkül működő *Lelkipásztor* folyóirat volt. A lap 1940 februárja és 1944 júliusa között a korábbi és későbbi éveknél nagyobb terjedelemben jelenhetett meg.¹ Kiemelendő két felelős szerkesztő jelentősége: Túróczy Zoltán (1940. február – 1942. május) és Veöreös Imre (1947. január – 1952. február). Az ő időszakukban bővült a rovatok száma, szélesebb lett a folyóirat látóköre, elmélyültebb írások jelentek meg.

¹ *Lelkipásztor* 1940. február, borító/2; 1944. augusztus, borító/2.

Ezt követően, 1952-től viszont mesterségesen beszűkítették a teológiai életet.²

Meghatározó volt a *Keresztyén Igazság*, amely 1934 januárja és 1945 januárja között havilapként jelent meg, ezt követően csak 1989-ben indult újra. A korszakban Karner Károly teológiai tanár volt a felelős szerkesztője.

Rövid életű volt az *Evangélikus Theologia* című folyóirat, amelynek 1947-ben és 1948-ban összesen 10 számában 69 írás jelent meg összesen 508 oldal terjedelemben. Főszerkesztője Ordass Lajos püspök, felelős szerkesztője Scholz László zuglói lelkész volt.

Szintén a tárgyalt korszak végén, 1950-ben és 1951-ben szüntették meg a *Harangszó* és az *Élő Víz* című folyóiratokat, a *Belmissziói Munkaprogramot* és más kiadványokat is.³

A teológiai élet legfontosabb szereplői

Az írások szerzői között érdekes csoportosulások figyelhetők meg. A *Keresztyén Igazság* legfontosabb szerzői bázisát a soproni professzorok és tanárok alkották. Az *Evangélikus Theologia* szerzői zömmel budapesti lelkészek voltak.

A leginkább figyelemre méltónak a *Lelkipásztor* kiemelkedő szerzői és szerkesztői körét tartom, amely fontos szerepet játszott a *Harangszó*, a *Harangszó Naptár* és a *Belmissziói Munkaprogram* működtetésében is. Túróczy Zoltán, Veöreös Imre, Szabó József és Groó Gyula meglátásom szerint meghatározó módon formálta a korszakban az evangélikus egyház életét egyrészt a sajtóban betöltött kulcsszerepük, másrészt püspöki, teológiai tanári és könyvszerzői tevékenységük miatt. De rajtuk kívül termékeny szerző volt Spiegel-Schmidt Frigyes, Ittész Mihály és Mesterházy Ferenc is. Mindannyian hosszú időn keresztül szolgáltak a győri gyülekezetben Kapi Béla püspök közvetlen munkatársaként.⁴

Az 1940-es évek teológiai életében felülreprezentáltak látom az integritását jobban megőrzött, de lélekszámban a Bányainál kisebb Dunántúli Egyházkerületet. Bár minden országos jelentőségű kezdeményezésben előbb vagy utóbb legalább

² *Lelkipásztor* 1940. február, borító/1–2; 1942. június, borító/2; 1952. április, borító/2; 2015. augusztus–szeptember, 288. o. (Keveházi László); 2015. augusztus–szeptember, 298–300. o. (Missura Tibor).

³ KEVEHÁZI 2011, 57–58. o. FABINY–KOVÁCS–MAGASSY 2003, 286–301. o.; *Lelkipásztor* 2004. július, 263–265. o. (Sólyom Jenő).

⁴ SÁRKÁNY 2009, 8–11. o.; *Magyar Életrajzi Lexikon*, <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABCo4834/05477.htm>.

formálisan képviselőt kapott a többi egyházkerület is, az országos hatású evangélikus sajtótermékek nagyobb része dunántúli alapítású, irányítású, dominanciájú volt. A *Harangszón*, *Lelkipásztoron*, *Belmissziói Munkaprogramon* keresztül jelentős részben Kapi Béla dunántúli püspökhöz szorosan kötődő lelkészek tematizálták a többi egyházkerület gyülekezeteit is.

Nem lehet véletlen, hogy éppen Túróczy Zoltán, Szabó József és Veöreös Imre lettek a vezéralakjai a harmadik egyházi útnak nevezett irányzatnak. Veöreös Imre évtizedekkel később így emlékezett vissza: „Kölcsönhatásban, de nem tanácskozások alapján alakult ki közös látásunk. Messze nem voltunk azonos személyiségek, ám közel évtizednyi győri együttlétünk bizonyára sokat formált rajtunk. [...] Az egyház lényegére nézve azonos volt a felfogásunk. [...] Hálás vagyok nekik mindazért, amit rajtuk keresztül a győri öregtemplom szószéke alatt fiatal koromban kaptam. Összefűz velük sok közös egyházi szolgálat és sajtómunka emlékezete. [...] Túróczy Zoltán akkor is megbecsült, amikor másféle egyházi ügyben nem értettem vele egyet. Szabó József szerető barátom volt: özvegyétől tudom, gondosan gyűjtötte leveleimet.” (VEÖREÖS 1990, 9–11. o.)

A korszakot nemcsak egyházpolitikai őrsváltás zárta le, a teológiai élet keretek közé szorítását ékesen mutatja a teológiai tanárok félreállítás: 1946 és 1950 között eltávolították a hittudományi karról Pröhle Károlyt, Deák Jánost, Budaker Oszkárt, Jánossy Lajost és Kiss Jenőt, báró Podmaniczky Pál 1949-ben elhunyt. Tehát négy év alatt a kilenc teológiai tanárból csak három maradhatott a helyén, 1958-ban őket (Wiczian Dezső, Karner Károly, Sólyom Jenő) is nyugdíjba kényszerítették. 1955-ben a korábban könyvtárosként, majd 1947-től teológiai tanárként szolgáló negyvennégy éves Ferdinánd Istvánt is falusi gyülekezetbe helyezték (SZEMEREI 1992). De akik rajtuk kívül jelentős szerepet játszottak az 1940-es évek teológiai életében, azokat szinte kivétel nélkül ugyancsak félreállították (bár volt, akit csak időlegesen): Túróczy Zoltán, Ordass Lajos, Szabó József, Scholz László, Groó Gyula, Veöreös Imre. Urbán Ernő 1943-ban meghalt. Dezséry László, aki püspöksége előtt is jelentős szerepet játszott az evangélikus sajtóban, 1958-ban kisodródott az egyházból.⁵

Miben van szükség megújulásra?

Sok, az 1940-es években megjelent írásban találkozhatunk az egyházi élet megváltoztatásának általánosabb óhajával és a gyülekezeti élet, a lelkészi szolgálat fokozásának igényével.⁶ Konkrétan

⁵ FABINY 2002; FABINY 2004; FABINY–KOVÁCS–MAGASSY 2003, 280., 282–283. o.; ZÁSZKALICZKY 2008, 34–35. o.; REUSS 1992; 2010; *Lelkipásztor* 1989. június, 343–346. o. (Szebik Imre); KORÁNYI 2019; SÁRKÁNY 2009, 7–13. o.

⁶ *Keresztyén Igazság* 1940. január, 17–20. o. (Wolf Lajos); *Lelkipásztor* 1940. március, 153–157. o. (Szántó Róbert); 1941. május, 281. o. (Karner Károly); 1941. május, 282–290. o.; 1941. június, 332–335. o. (Veöreös Imre); 1941. július, 374–379. o. (Kaiser József); 1941. szeptember, 479–480.

tan miben van szükség változásra? Erre a kérdésre a leghatározottabb válasz a lelkészek és az egész egyház teológiai munkájának fokozottabb elmélyülését, a tartalom erősödését célozta, radikálisabban megfogalmazva a teológiatlanság felszámolását, előremutató javaslatként teológiai kaláka megindítását.⁷

Urbán Ernő tábori lelkész komolyabb teológiai munkát sürgetett, mint amivel a jelek szerint a lelkészi kar többsége megelégedett: „Evangélikus lelkipásztort nem lehet elképzelni sem a nélkül, hogy állandóan, elmélyedően ne foglalkozzék az Újszövetséggel, az Úr Jézus Krisztus személyéről és váltásművéről szóló tanúsággal. Ennek a hiánya züllesztí egyházunk életét. Ezért kapott lábra annyi közkeletű félreértés és helyt nem álló egyéni ötlet. Könnyörtelen revíziót kell elkezdenünk e téren.” A többi teológiai diszciplínával kapcsolatban is hasonló elmélyülésre biztatott, és cikksorozatában ehhez hathatós segítséget nyújtott.⁸ Megnevezte az igehirdetés és az egyház legnagyobb bajait. Az egyik problémának azt tartotta, hogy a lelkészek nem veszik komolyan a teológiai munkát. A másíknak pedig azt, hogy nem elég egységes az evangélikus egyház: „Tarthatatlan állapot az, hogy az evangélium központi híradásáról: a hit által való megigazításról; Isten egyszerű parancsolatairól: a megszentelésről és szolgálatról; napjaink elodázhatatlan, utunkat elálló és sürgős megoldást követelő kérdéseiről, amelyekre csak egyetlen, mégpedig egyöntetű felelet lehetséges, – olyan homályos a látásunk, szétfolyó a szavunk, ingadozó a magunk tartása. [...] Ezen csak úgy lehet segíteni, – márpedig segíteni kell, ha nem akarjuk becsapni híveinket, elárulni Isten ügyét, – ha elkezdünk komolyan szembenézni kérdéseinkkel és addig tusakodunk, dolgozunk, egyénenként és közösen, amíg legalább a főbb kérdésekben eloszlik a zavar és világos egyértelműséggel ismerjük fel Istennek határozott akarátát és általa kézzelfogható, bizonyos teendőinket.”⁹ *Magyar teológiát!* című írását határozott állásfoglalással kezdte a teológiai munka egyházon belüli feladatáról: „...ellenőrzi, hogy vajjon az igehirdetők és gyülekezeti tagok valóban Isten igéjére figyelnek-e és abból élnek, szólnak meg cselekesznek-e, és vajjon igazán és helyesen értik-e az ige üzenetét. [...] világos és határozott útbaigazításokat adjon, segítségére legyen az egyház minden tagjának abban, hogy az egyház élő tagjaként éljen és szolgáljon. Ebben a teológiai munkában mindenkinek részt kell vennie képességeihez mérten. Beteg az egyházi élet, ha a teológia művelése csak a lelkipásztorok ügye és abból kimaradnak vagy ki vannak rekesztve a gyülekezeti tagok. Még súlyosabb az egyházi élet válsága, ha a teológiai munkát már csak a professzorok dolgoznak tekintik, amit még a lelkészek is érdektelenül szemlélnek.” Ezt a funkciót az akkori helyzetben különösen is aktuálisnak tartotta: „Olyan új döntések esedé-

o. (Urbán Ernő); 1946. február, 18. o. (a szerző megjelölése nélkül); 1946. október, 130. o. (Kapi Béla, Ordass Lajos, Csengődy Lajos, Marcsek János).

⁷ *Lelkipásztor* 1940. április, 207–210. o. (Torda Gyula); 1941. október, 570. o. (Túróczy Zoltán); 1941. december, 74. o. (Túróczy Zoltán); HARMATI 1944, 74. o.

⁸ *Lelkipásztor* 1940. február, 53–57. o. (Urbán Ernő).

⁹ *Lelkipásztor* 1941. szeptember, 479–482. o. (Urbán Ernő).

kesek, amelyeknél nem elég a múlt hagyománya, a megszo-
kás, az elődök példaadása.” A kibontakozó új világról – meg-
látása szerint – nem késhet le az evangélikus egyház, hanem
ki kell állnia a rá bízott üzenettel. Ehhez közös teológiai mun-
kára hívta a magyarországi evangélikusságot: „Isten ígében
kell egyenként és együttesen elmélyednünk, hogy megtalál-
juk, milyen szolgálatra küld minket Isten egyházi és nemze-
ti életünkben. Egy ilyen közös munkát, kalákát kell megindí-
tanunk.” Azért is látott erre esélyt, mert a hazai teológiában
nem csatázott annyiféle elmélet és felfogás, mint a német teo-
ológiában. Egyébként is sokszínűbbnek tartotta a magyar teo-
ológiát érő kortárs külföldi hatásokat, mint a korábbi évszá-
zadokban, így van esély igazi magyar teológiát építeni. Magyar
teológiai jellegzetesség lehetne az alárendelés helyett a külön-
böző irányzatok mellérendelő érvényesülése, valamint a képi-
es szemléletesség. Fontos forrás lehet a 16–17. századi magyar
teológia. A magyar jellegzetességekkel viszont abból a célból
is számot kell vetni, hogy elkerülhető legyen az evangélium
ezek alapján történő meghamisítása. A teológiai kaláka fontos
céljának jelölte meg a reformatori értelemben vett konszen-
zus elérését, amelynek alapja az ige zsinórmértéke, Luther és
a régi magyar prédikátorok megbecsülése, a német, az északi
teológusok és Karl Barth egyaránt való figyelemmel kísérése.
„Ez természetesen csak munkamegosztás, tervszerű együtt-
működés és időnkénti összejövetel, megbeszélés, kölcsönös
megvitatás által lehetséges. Ha ezen az úton megindulunk és
meg nem restülve, kedvvel munkához fogunk, megtörténhet,
hogy Isten valóban megajándékoz minket ígéből új felismeré-
sekkel, új látásokkal, meg erővel és Isten kegyelméből való-
ban új és igazi magyar teológia kialakulását szolgálhatjuk.”¹⁰

Bácsi Sándor pápai lelkész *Öregek – fiatalok* című cikké-
ben a lelkési karon belüli generációs konfliktus általáno-
sabb megfogalmazása után teológiai téren kereste a prob-
lémát: „Ami elválasztja az öregeket és fiatalokat sokszor
éppen ma egymástól: a theológia. Úgy látom, hogy ifjúsá-
gunk jó része határozottan Igét hirdet és nem moralizálni
akar. Az idősebbek között is igen tiszteletreméltó soknál ez
a törekvés. Sajnos, nagy nyilvánosságnak szánt beszédek-
ben is olyan megdöbbentő, dohos ál-liberálizmus és theo-
logiátlanság kong, hogy az ember bámulja a bátorságot.” Írt
az új reformáció szükségességéről és a kiegyensúlyozottság
kedvéért a fiatalok hibáiról is. Ez az írás meglátásom sze-
rint emblematikus darabja annak az evangélikus lelkési
közéletben elkezdődő fordulatnak, amely részben a *Lelki-
pásztor* 1940. februári számában érhető tetten.¹¹

Karner Károly teológiai tanár hivatkozott arra, hogy Ka-
pi Béla püspök jelentésében feladatként állította az egyház
előle: „Tervszerű munkával az egyházat a hívő evangélikusok
frontjává kell kiépítenünk. Hitvallásos alapra kell helyezni az
egyház iskolai és egyháztársadalmi munkáját. Szakítani kell

a hazug vallási liberalizmussal, az avult jelszavakkal dolgozó,
önmagába szerelmes, jelszavas kultúr-protestantizmussal és
az etikai síkba helyezkedett világnézeti protestantizmussal.”
Meglátása szerint ez a cél elv maradt, nem számolták fel az el-
avult gondolkodásmódot. A zsinat is csak deklarálta a hitvallá-
si iratokat, ahelyett, hogy azok érvényesülésére biztosítékokat
keresett volna. A megújulást templomépítésben, gyülekezet-
szervezésben, folyóiratok és könyvek kiadásában, evangéli-
záció, népfőiskola szervezésében, az ifjúság és az értelmiség
pásztorlásában látja, és új tavasznak nevezi. Szükségesnek
látja viszont a régi lezárását: „Az egyház megújodása is lát-
szat marad addig, amíg az egyház nem mer leszámolni régi
hibáival, bűneivel és nem mer új életet kezdeni szeretetben.”¹²

Szabó József győri lelkész kezdeményezte a parókialis
könyvtárak fejlesztésének elrendelését. „Hány lelkész pré-
dikációja válik haszontalan szalmacsépléssé és üres meddő
moralizálássá azért, mert megfelelő munkaeszközök híján
nem tud teológiai értelmezést adni a textusnak s így nem
tudja sem megérteni, még kevésbé megértetni az ige való-
di üzenetét?! [...] Aki hű a szolgálatban, az olvas.” Hangot
adott az elvárásnak a soproni teológiai kar oktatói felé szak-
könyvek írására és fordítására. Meglátása szerint megélén-
kült ugyan a könyvkiadás, de ez például a prédikációs kö-
tetek terén a minőség rovására ment. Ezért püspöki könyv-
index létrehozását javasolta.¹³ Fordulatot látott szükségesnek
az igehirdetési gyakorlat területén: „Hajmeresztő az ellen-
tét, ami nálunk az igehirdetés terén az elmélet és gyakorlat
között tátong. Elméletben hirdetjük, hogy egyházunk az ige
egyháza, mi pedig az ige egyházának igehirdetői, a valóságos
helyzet pedig az, hogy egyházunk tele van lelkészekkel,
akik hasból beszélnek, készületlen fércmunkákkal kiabálják
üresre a templomot.” A kritika mellett sok gyakorlati szem-
pontot, módszert, bibliográfiát is nyújtott.¹⁴

Hogy a fiatal lelkészemzedéknek ez a célkitűzése nem
csak terv maradt, arra Pröhle Károly teológiai tanárnak egy
mondata utal, aki a folyóiratcikkek szerzői között szinte
abszolút korelnök volt: „Kétségtelen, hogy egyházunkban
manapság olyan serény, olyan sokoldalú és jövővel biztató
munka folyik, amilyenről egy emberöltővel ezelőtt szó is
alig esett, legföljebb »kegyes óhajtások« címén.”¹⁵

Veöreös Imre győri missziói lelkész számos változást lá-
tott szükségesnek. Az igehirdetés megújulását úgy tartotta le-
hetségesnek, ha a lelkészek valóban ígét hirdetnek, azaz nem
a hallgatók véleménye miatt aggódnak, és megszabadulnak a
teológiátlanságtól: „... a magyarországi evangélikus igehirde-
tés kiáltó módon nélkülözi a teológiai, – és ez annyit jelent,
hogy: hitvallásos, – ez megint egyet jelent azzal, hogy: egyházi
veretet. Egyházunk területén elhangzó nagyon sok igehirde-

¹² *Keresztyén Igazság* 1940. január, 4–11. o. (Karner Károly).

¹³ *Lelkipásztor* 1940. április, 162–165. o. (Szabó József).

¹⁴ *Lelkipásztor* 1940. július, 308–313. o. (Szabó József).

¹⁵ *Keresztyén Igazság* 1941. január, 4. o. (Pröhle Károly).

¹⁰ *Lelkipásztor* 1941. március, 167–171. o. (Urbán Ernő).

¹¹ *Lelkipásztor* 1940. február, 89–91. o. (Bácsi Sándor).

tést tekintve ijesztő ellenmondássá és nevetséges anakronizmussá válik egyházunknak a hitvallásaira nézve jogos belső igénye, hogy mi képviseljük a tiszta evangéliumot.” Meglátása szerint a gyülekezetek megújulása komoly részben a lelkészek továbbképzésén, a hitvallási iratok tanulmányozásán, írásmagyarázattal való foglalkozásán, teológiai elmélyülésén múlik. Nagy jelentőséget tulajdonított az egyházi lapok némelyikében megjelenő lutheri teológia friss levegőjének. A lelkészi karban teológiai ébredést sürgetett, és azt, hogy a teológiai összefogás ne maradjon néhányak izolált ügye. Fontosnak tartotta, hogy legyen jelen a bizonyágtétel lelke az igazhirdetéseket és megvalósuljon a gyülekezet tanítása.¹⁶

Ettől az iránytól némileg eltér Raffay Sándor püspök állásfoglalása: „...egyetlen gyülekezet sem kíváncsi egyes professzor urak elgondolására, vagy akár a saját lelkészének egyéni nézetére sem, hanem a maga öröklött és megnyugtató hitében való megerősítést kívánja.”¹⁷

Meglátásom szerint Bácsi Sándor, Karner Károly, Szabó József, Urbán Ernő és Veöreös Imre változást sürgető szavai, valamint a *Lelkipásztor* 1940 eleji, Túróczy Zoltán nevével fémjelzett megújulása ugyanabba az irányba mutatott. Nem csupán a korábbiaktól eltérő teológiai irányzatok érvényesülése, hanem általában is a teológiai munka érvényesülésének a fokozása felé. Ennek módját a legkonkrétabban Urbán Ernő fogalmazta meg, amikor teológiai kalákát hirdetett, de a többi szerző soraiból is ezzel a céllal való azonosulás olvasható ki.

Ordass Lajos, a Bányai Egyházkerület püspöke, a Magyar Luther Társaság elnöke a tíz számot megélt *Evangélikus Theologia* című folyóiratot 1947-ben újtárra indítva arról írt, hogy fokozott, lázas tevékenység jellemzi az egyház világháború utáni újjáépítő munkáját. A megújulás forrását viszont az igében és a teológiai munkában jelöli meg: „Az élesen figyelő szem azonban észreveszi, hogy az élet megújódását célzó tevékenység gyakran ötletszerű és ezért bizonytalankodó. Az újulás nem indulhat külső szervezetek átalakításából, új intézmények létesítéséből, még csak nem is új templomok építéséből, vagy új gyülekezetek szervezéséből. Az életnek egyetlen forrása volt és marad: Isten igéje. Ebbe elmélyedni, ennek a parancsát meghallgatni és követni tehát a legelső kötelességünk. Ennek az igazságnak felismerése vezette egyházunk lelkészeit arra az elhatározásra, hogy a bibliai kijelentésen alapuló teológiai tudomány művelése céljából munkaközösséget szervezzenek. [...] E folyóiratban tükröződik majd az evangélikus katedrális és lelkészi munkaasztalok eredménye. Belőle indulnak azok a forrásvizek, melyek egyházi életünket megtermékenyítik.”¹⁸ Scholz László zuglói lelkész, a folyóirat felelős szerkesztője is a lelkészi kar teológiai továbbképzését tűzte ki a lap és a

teológiai munkaközösség céljaként.¹⁹ Ez az 1947-ben elindult folyamat nagymértékben egybecseng az évtized első felében megfogalmazott célkitűzésekkel.

A teológiai, tartalmi elmélyülés mellett sokan sürgettek reformot az egyházszerkezet működésével, a közegyházi gyűlések jellegével, a tisztségviselők személyével, munkatársak bevonásával kapcsolatban.²⁰ Túróczy Zoltán tiszai püspök *Ki dolgozik az egyházban?* című írásában a lelkész-központúságot kritizálta: „Újabbán egyre több támadás éri egyházunkat, különösen az oxfordi csoportmozgalom részéről és éppen ennek a csoportmunkának a tapasztalatai alapján, »egy ember rendszer«-e miatt. Valóban, ez a munkarendszer nem krisztusi munkarendszer.” De ennél tovább ment, és bírálta a lelkészi szolgálatot, mivel nem elég krisztocentrikus: „Azért olyan erőtlén az egyház, mert mi vagyunk a fungensek az egyházban és nem Krisztus. Autonómiát szerztünk, függetlenítettük magunkat Krisztustól és csodálkozunk, hogy üres szó marad minden mondat és nincs azok mögött semmi, ami az Ő csodatevő hatalmát megmutathatná. Gyenge hitünk miatt mi magunk dolgozunk és nem engedjük oda Krisztust a mi munkánkhoz és nem adunk neki alkalmat arra, hogy Ő hirdesse az igét és bizonyítsa meg és erősítse meg az igét jelek által. Ezért olyan erőtlén a papság, ezért van elrejtve az egyházban az Isten dicsősége.”²¹ Drámai hangvételű cikkben szembesített a várható lelkészhiánnyal. Érdekes végkövetkeztetést vont le: „A teológus-túltermelésnek is megvolt a maga áldása: a missiói pontok megszervezése. A teológus-hiányban is bizonyítást tartogat számunkra az egyház Ura. Úgy látom, hogy a laikus apostolatus és a világiak mozgósítása területén tartogat számunkra sok áldást a ma még csak a láthatáron jelentkező egyházi munkáshiány. Rajtunk múlik: áldás lesz-e belőle, vagy átok.”²²

Zászkaliczky Pál fóti esperes komoly kritikát fogalmazott meg az egyházigazgatási gyűlések gyakorlatával szemben: „Felügyelőink által tartott megnyitóbeszéd, ritka kivételtől eltekintve, nemzet- és egyházpolitikai megnyilatkozások, az illető egyházközigazgatási szerv egyházi életét nem is érintő, evangéliumi tannal hígított ú. n. keresztyén világnézeti elvek hangoztatásai, – az egyház lelki szolgálatához, az élő keresztyénséghez közük nem sok. Az évi jelentések nagyrésze sérelmek, panaszok felsorolása, vagy olcsó dicsekedés: a tulajdonképpeni bajokra, hitelenségünk és gyarlóságunk hibáira, a lelki egyház szolgálatának nagy hiányaira alig-alig merünk kitérni.”²³

Bácsi Sándor pápai lelkész *Lelkészcseréltetésünk méregfoga* című írásában a lelkészcseréltetés szabályozásának megváltoztatását sürgette, egyenesen betegesnek nevezte

¹⁶ *Lelkipásztor* 1941. május, 282–290. o. (Veöreös Imre); 1941. június, 332–335. o. (Veöreös Imre).

¹⁷ *Lelkipásztor* 1943. június, 292. o. (Raffay Sándor).

¹⁸ *Evangélikus Theologia* 1947/1., 1. o. (Ordass Lajos).

¹⁹ *Evangélikus Theologia* 1947/2., 1–4. o. (Scholz László).

²⁰ *Lelkipásztor* 1940. február, 89–91. o. (Bácsi Sándor); 1940. augusztus, 391–393. o. (Menyhár István); 1941. november, 614–615. o. (S.).

²¹ *Lelkipásztor* 1940. február, 48–53. o. (Túróczy Zoltán).

²² *Lelkipásztor* 1940. május, 255–258. o. (Túróczy Zoltán).

²³ *Lelkipásztor* 1940. szeptember, 450–451. o. (Zászkaliczky Pál).

ve az egyházi törvényt. Konkrét változtatásokat javasolt az eljárásrendben, majd elvi kérdést vetett fel: „... minden hatalom az egyházközségből indul ki. Jól megtanultatták ezt velünk, de vajjon az evangélikus egyház vallhat-e ilyen világdemokráciát anélkül, hogy meg ne csúfolná a theokráciát? Egyházunk belső lényege szerint minden hatalom forrása az ige. Nem alulról kell tehát önmagunkat kormányoznunk, hanem engedelmeskednünk kell a felső vezetésnek.” Ennek az állásfoglalásnak némileg ellentmond, hogy ezt követően arra tett javaslatot, korlátozzák új szabályokkal a püspökök helyetteslelkész-kiküldési jogát.²⁴

Veöreös Imre győri missziói lelkész *Az élő gyülekezet kialakítása* című cikkében kiemelte, hogy a felügyelők és presbiterek választásánál kizárólagosan az egyházi szempontnak kellene érvényesülnie: „Nem lehetnek addig élő gyülekezetek, míg nem olyanok vezetik és szolgálják, kik valóban gyülekezetet akarnak építeni és nem csupán egy e világi jogi testületet fenntartani és gyarapítani.”²⁵

Győrffy Béla felpéci lelkész a háborús front közeledtével, a *Lelkipásztor* több mint féléves kényszerszünete előtti utolsó számát záró cikkében lesújtó értékelést adott a közegyházi gyűlésekről: „... a Krisztusban hívők közössége hiányzik. Keresem ezt az egyházat és nem találok sehol. A hivatalos egyház hagyományokhoz görcsösen ragaszkodó adminisztratív keret. Hú képei voltak a múlt évek, évtizedek kerületi és egyetemes gyűlései. Gyülekezetemben az egyház az adókvető lajstromon rágódó és nem egyszer vezetőikkel marakodó egyesület minden lelki közösség nélkül. Hol van tehát az egyház?”²⁶

Scholz László zuglói lelkész 1946 áprilisában az egyházellenes erők fokozódó fenyegetése miatt, de ettől függetlenül is az egyház szervezetének, munkamódszerének, háztartásának megvizsgálását látta szükségesnek az evangélium szellemében és az idő követelésében: „Mutassunk példát önmegtagadásban, lemondásban, egyszerűségben, igénytelenségben. Igyekezzünk saját anyagi erőnkre támaszkodva biztosítani munkaképességünket. De feltétlenül őrizzük meg egyházunk szabadságát, munkateljességét, lelki szolgálatát, belső rendjét.”²⁷

Szántó Róbert kelenföldi lelkész és Budaker Oszkár soproni lelkész sürgette az egyháztársadalmi szervezkedést – azaz a különböző gyülekezeti egyletek és országos evangélikus szervezetek minél nagyobb körű megszervezésében látták az egyház fejlődésének zálogát.²⁸

Természetesen minden korban születnek reformjavaslatok az egyházban. Mégis úgy látom, a fent tárgyalt javaslatoknak sajátos jelleget kölcsönöz, hogy javarészt egy olyan teo-

lógiai látásmódnak a következményei, amely nagy mértékben különbözik a korábban uralkodó teológiai áramlatoktól, emiatt ezek a javaslatok ha nem is alkotnak koherens programot, nagy részük között mégis van összefüggés, kapcsolatban állnak egy széles körű teológiai megújulási igénnyel.

Összegzés

A két világháború között megfigyelhető a teológiai élet élénkítése, amely az 1940-es években tetőpontját érte el. Ez tetten érhető abban, ahogyan egyre gyakrabban fogalmazzák meg a teológiai szempont fokozottabb érvényesülésének igényét az egyház életével, a lelkészi szolgálattal és konkrétan az ige-hirdetéssel kapcsolatban. Megjelenik a lelkészeknek abban a törekvésében, hogy tudományos fokozatot szerezzenek. Tükrözi új teológiai lapok indulása, a lelkészi szakfolyóirat terjedelmének növekedése. Meglátásom szerint ennek a teológiai éledésnek a forrását nem az egyház külsődleges fejlődése jelenti. Sokkal inkább tulajdonítható különböző külföldi teológiai áramlatok hazai hatásának és egyfajta belső érlelődésnek. Fordított összefüggés viszont feltételezhető: új sajtótermékek indulása, új típusú egyházi alkalmak indítása és talán az istentiszteletek látogatottságának növekedése hátterében is ott lehetett a tartalmi elmélyülés. Mind a Lutherreneszánsz, mind Karl Barth teológiája, mind az ébredés úgy hatott Magyarországon, hogy igeszerűbbé és reformátoribbá alakította az egyházi életet és gondolkodásmódot. Ez lehetőséget teremtett arra, hogy a felekezeti öntudat üres jelszóvá válás helyett evangélikusok széles rétegei számára is tartalommal telhessen meg. Ezt a folyamatot az is elősegíthette, hogy 1920 és 1940 között belső egyházi értelemben kevésbé volt napirenden a nemzeti identitás és a nemzetiségi kérdés.

Az általános egyházi fejlődést szinte minden téren lezárta az 1945-ös év. A teológiai éledésre ez viszont nem igaz. A szűkülő mozgástér ellenére folytatódott az élénk teológiai élet. Meglátásom szerint ezen a téren sokkal inkább jelentett cezúrát a teológiai tanárok 1949–50. évi cseréje, a teológia Budapestre költöztetése, az *Evangélikus Theologia* és az *Élő Víz* megszűnése, Veöreös Imre leváltása a *Lelkipásztor* éléről, majd a teológiai gondolkodás központosítása. Bár az ekkor uralkodó teológiai áramlatok hatása részben később is folytatódott, de a teológiai élet 1940-es évekbeli élénkségét kihangsúlyozza a korszak végén annak mesterséges korlátok közé szorítása. El nem vitatva tehát a korábbi és későbbi korszakok teológiai teljesítményének értékét, ennek az évtizednek a teológiai életét különlegesen gazdagnak látom.

Megítélésem szerint a korszak teológiai élénkségét támasztja alá az a jelenség, hogy a korszakban számos teológiai jellegű konfliktus, szókimondó kritika és reformjavaslat látott napvilágot. Ide tartozik az a szemlélet, ahogyan sokan az egyetemes vagy hazai teológiatörténetet értékelték, elítélve évtizedek vagy akár évszázadok gondolkodásmód-

²⁴ *Lelkipásztor* 1941. január, 105–106. o. (Bácsi Sándor).

²⁵ *Lelkipásztor* 1941. május, 282–290. o. (Veöreös Imre); 1941. június, 332–335. o. (Veöreös Imre).

²⁶ *Lelkipásztor* 1945. február–március, 26–28. o. (Győrffy Béla).

²⁷ *Lelkipásztor* 1946. április, 58. o.

²⁸ *Keresztyén Igazság* 1940. július, 164–168. o. (Szántó Róbert); 1940. július, 168–170. o. (Budaker Oszkár).

ját. Sok írásban érezhető az a feszültség is, amely túlmutat a generációk pozícióharcán, és bár van átfedése a korosztályi különbségekkel, de nagyrészt teológiai alapúnak látszik. Ez megjelenik az igehirdetések élesen eltérő szemléletű kritikájában, a liturgiai reform terén, az ébredés ügyéről született állásfoglalásokban és különösen szemléletesen a lélek halhatatlanságáról folytatott vitában. A konfliktust feltételezésem szerint erősítette egyrészt az a tény is, hogy a '20-as és '30-as években egyre nőtt a fiatal lelkészek számaránya, másrészt hogy az új lelkésznevezdeknek nagyobb lehetősége nyílt tudományos fokozat szerzésére.

Ez a jelenség is arra mutat, hogy a korszak teológiai éledése nem illeszthető bele egyszerűen az általános egyházi fejlődés harmonikus képébe. Új templomok építése az egész egyház meglegedésére szolgált, az új teológiai áramlatok hatását viszont voltak, akik tompítani akarták. Fontosnak tartom, hogy ezek a teológiai konfliktusok nem kapcsolódtak össze közvetlenül sem politikai vagy nemzetiségi csatározásokkal, sem pozícióharcokkal. Természetesen hatottak a teológiai áramlatok a társadalmi kérdések terén megfogalmazódó gondolatokra, de nem okoztak törésvonalat sem az Ószövetség keresztény megítélésével, sem a szociális kérdésekkel, a revízióval, a háborúhoz vagy a zsidósághoz való viszonytal kapcsolatban. A bácskai németek különállása és a magyarországi németek *Memorandum*a meglátásom szerint nem teológiai alapra vezethető vissza, és nem kapcsolódik az egyházban lévő teológiai konfliktusokhoz. Úgy ítélem meg, hogy a teológiai nézetkülönbségek nem okoztak végletes megosztottságot.

Fontosnak tartom az 1940-es évek magyarországi evangélikus teológiájának megismerését, mert meglátásom szerint jelentős hatással volt a következő évtizedek egyházi életére. Olyan tartalmat adott, amely túlmutatott a külső növekedésen, majd a szűkülő kezdő kereteken egyaránt. Szókimondásával megpróbált ledönteni olyan tabukat, amelyek régóta nehezítették az egyház életét. Naprakészen érvényesített nemzetközi teológiai hatásokat, mégis olyan módon, hogy azok nem ziláltak szét egy ilyen kicsi egyház életét, sőt lendületet tudtak adni neki. Hatása későbbi egyházpolitikai döntéseken is érezhető. A teológiai élet terén sem volt idealizálható korszak az 1940-es évek, mégis úgy vélem, sok olyan értéket tudtak adni az akkori megelevenítő folyamatok, amelyekhez hasonlók ma sem lennének haszontalanok.

Felhasznált irodalom

Folyóirat-évfolyamok

Evangélikus Theologia (1947).
Keresztyén Igazság – Az evangélikus értelmiség folyóirata VII. évf. (1940).

Keresztyén Igazság – Az evangélikus értelmiség folyóirata VIII. évf. (1941).
Lelkipásztor XVI. évf. (1939–1940).
Lelkipásztor XVII. évf. (1940–1941).
Lelkipásztor XVIII. évf. (1941–1942).
Lelkipásztor XIX. évf. (1942–1943).
Lelkipásztor XX. évf. (1944).
Lelkipásztor XXI. évf. (1945).
Evangélikus Lelkipásztor Körlevél (1945–1946).
Lelkipásztor – A Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészi szakfolyóirata (1952).
Lelkipásztor – Evangélikus lelkészi szakfolyóirat 64. évf. (1989).
Lelkipásztor – Evangélikus lelkészi szakfolyóirat 79. évf. (2004).
Lelkipásztor – Evangélikus lelkészi szakfolyóirat 90. évf. (2015).

Szakirodalom

REUSS András 2010. Balikó Zoltán, Scholz László, Urbán Ernő. In: Fabiny Tibor (szerk.): „*Serkenj fel, aki aluszol!*” *A magyar evangélikus ébredés kiemelkedő egyéniségei a 20. században*. Hermeneutikai Kutatóközpont – Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület, Budapest. 167–189. o.

FABINY Tibor 2004. Dr. Sólyom Jenő életútja. In: *Tanuljunk újra Luthertől! Dr. Sólyom Jenő (1904–1976) válogatott írásai*. Összeáll. Sólyom Jenő. Luther Kiadó, Budapest. 11–26. o.

FABINY Tibor, id. 2002. Túróczy Zoltán életútja. In: *Isten embere. Túróczy Zoltán evangélikus püspök (1893–1971)*. 1. köt. *Életút és dokumentumok*. Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség, Budapest. 13–79. o.

FABINY Tibor, ifj. – KOVÁCS László – MAGASSY Sándor, id. (vál.) 2003. *Hitből hitbe. Válogatás az egykori Belmissziói Munkaprogram füzeteiből, 1924–1948: ádventi, böjti, nagyheti, reformáció heti sorozatok gyülekezeti használatra*. Evangélikus Belmissziói Baráti Egyesület, Budapest.

GALAMBOS Ádám 2019. Püspök a partvonalon kívül? Interjú Korányi Andrásal Dezséry László életéről. *Evangélikus.hu*, február 19. <https://www.evangelikus.hu/archiv/puspok-a-partvonalon-kivul-l-interju-koranyi-andrassal-dezsery-laszlo-eleter-l>. (Megtekintés: 2021. augusztus 15.)

Groó Gyula [szócikk]. In: *Magyar Életrajzi Lexikon*. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABCo4834/05477.htm>.

HARMATI Béla 1944. *A lélek halhatatlanságának védelme. A Szentírás tanítása a lélekről*. Szerzői kiadás, Ósagárd.

KEVEHÁZI László (szerk.) 2011. *A reformációtól napjainkig. Evangélikus gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek a Dunántúlon*. Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület, Győr.

REUSS András 1992. Urbán Ernő, a teológus. In: *Diakónia*, 14. évf. 4. sz. 58–61. o.

SÁRKÁNY Tibor (összeáll.) 2009. *Veöreös Imre-breviárium*. Luther Kiadó, Budapest.

SZEMEREI János 1992. Dr. Ferdinánd István 1911–1992. *Evangélikus Élet*, 57. évf. 38. sz. szeptember 20. 8. o.

VEÖREÖS Imre 1990. *A harmadik egyházi út. 1948–1950*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

ZÁSZKALICZKY Pál 2008. Ötven éve történt. Dr. Wiczán Dezső, dr. Karner Károly és dr. Sólyom Jenő professzorok eltávolítása az Evangélikus Teológiai Akadémiáról. *Keresztyén Igazság*, új folyam 79. sz. ős. 28–37. o.

Az Egyház sziklája

Adalékok a festett hitvallás tematikájához

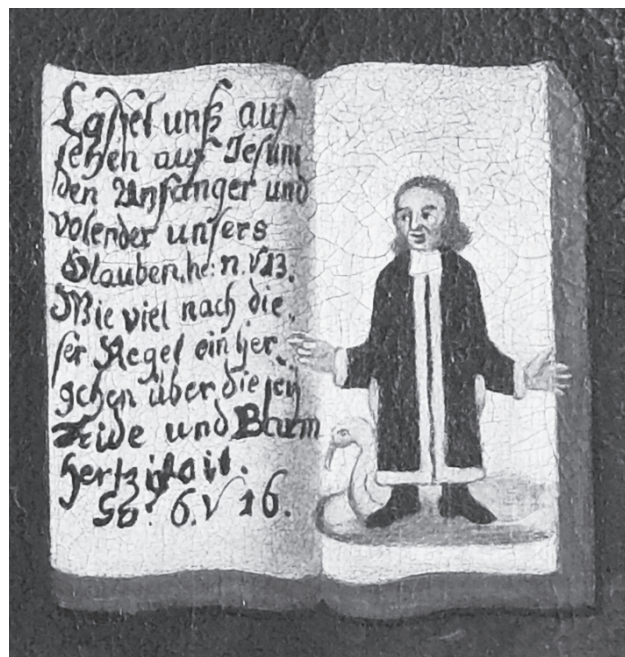
■ HARMATI BÉLA LÁSZLÓ

A Magyarországi Evangélikus Egyház Üllői úti központjának második emeleti tárgyalója előterében látható az a festett programkép, amely hosszú időn át az Evangélikus Országos Levéltár térképei között megbújva, feltekerve várta, hogy újra felfigyeljenek rá.

A kép közepén emelkedő hegycsúcson áll a kősziklára épített templom, amelyet német nyelvű bibliai idézetek és feliratok vesznek körül. A hegy oldalán a megfeszített Krisztus látható, és alatta nyitott könyv, egyik oldalán két bibliai idézettel, a másik oldalán pedig Luther Márton alakja a hattyúval. A hattyú mint Luther Márton személyére vonatkozó szimbólum sok ábrázoláson feltűnik. A hagyomány szerint ugyanis az eretnokség vádja miatt máglyahalálra ítélt Husz János kivégzése előtt nem sokkal ezt mondta volna: „Hodie anserem assatis, post centum annos cygnus venturus est, quem non poteritis assare.” Vagyis: „A ludat ma ugyan megégetitek, száz év múlva azonban egy hattyú jön majd, akit nem égethettek meg.” Csehül a *hus* (*hu-*

sa) 'ludat' jelent, (maga Husz János leveleiben többször élt a lúd metaforával saját személyére vonatkozóan), a *lutter* jelentése pedig 'hattyú'.

A hegy lábánál kétoldalt egy-egy korabeli, díszes ruhába öltözött férfi áll kezükben feliratos táblát tartva.

A festményen szereplő alakok ruházata, valamint a templomábrázolás alapján valószínűsíthető, hogy a kép Bajorországban készülhetett valamikor a 18. század közepén. Egyelőre sem az Evangélikus Országos Levéltárba kerülésének módja és ideje, de pontosabb származási helye sem ismert.

A képen látható szövegek fentről lefelé haladva németül és magyarul a következők: 1. „Wo zwey oder drey versindtet sich in meinem Nahmen da bin ich Mitten unter ihnen. Math: 18. V20.” – „...*ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.*” (Mt 18,20) 2. „Die Kirche Christi hier auff dieser Fels gestellt. Der Satan samt der Höll gewiß dieselbe nicht fällt.” – „*Krisztus egyháza e sziklára állíttatott. A sátán és pokol bizonyosan nem dönti le.*” 3. „Sihe ich lege in Zion einen Stein deß anlauffens, und einen Fels der Ärgerniß und wer an ihm glaubet der soll nicht zu Schanden werden. Esa: 8. V 14.” – „*Íme, elhelyezem Sionban a megütközés kövét, a megbotránkozás szikláját, és aki hisz abban, az nem fog megszégyenülni.*” (Ézs 8,14; Róm 9,33) 4. „Einen andern Grund kan niemand legen ausser dem der geleet ist welcher is Jesus Christus 1 Cor: 3. V 11.” – „...*más alapot senki sem vethet a meglévőn kívül, aki Jézus Krisztus.*” (1Kor 3,11) 5. „Lasset uns auf sehen auf Jesum den Anfänger und Volender unsers Glauben. He. 11 V 13.” – „*Nézzünk fel Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére...*” (A mai fordítás szerint Zsid 12,2) 6. „Wie viel nach dieser Regel einhergehen über die sey Fride und Barmhertzigkait. Ga. 6. V 16.” – „*Békesség és irgalmasság mindazoknak, akik e szabály szerint élnek...*” (Gal 6,16) 7. „Himmel und Erden werden vergehen Aber meine Worte vergehen nicht.” (Az igehely olvashatatlan.) – „*Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el.*” (Mt 24,35) 8. „Ich hab mich dieses Felß bis in Tod angenommen.” – „*E sziklát halálomig megfogadom/elfogadtam.*” 9. „Ich will Gustavo Fleiß getreulich [getraulich] auch nachkommen.” – „*Gusztávot szorgalmas hűséggel követem.*”¹

Ahhoz, hogy a képet történetileg és tartamát tekintve is el tudjuk helyezni a hasonló képek sorában, rövid áttekintést adunk a protestantizmus kezdete óta keletkezett, gazdag jelentéstartalommal felruházott, evangélikus tematikával bíró programképekről.

A németül *Konfessionsbild*nek vagy *Bekenntnisbild*nek nevezett képtípus igen elterjedt volt a reformáció korai korszakában a német tartományokban. Mai ismereteink szerint Németország-szerte még közel negyven darab lelhető fel belőlük evangélikus templomokban és múzeumokban. A magyarul leginkább festett hitvallásnak fordítható vagy nevezhető képek a 16. század folyamán leginkább az *Ágostai hitvallás* átadásának történeti eseményére összpontosítottak, e köré az esemény köré rendezték a megreformált egyház által kiemelkedően fontosnak tartott cselekményeket, melyeket a képeken is hangsúlyosan szerepeltettek. Egyik első ismert példája ezen képeknek (1602) a kasendorfi evangélikus templomban látható. Központi jelenete a hitvallás ünnepélyes átadását ábrázolja, föltün-

tetve az azt felvállaló urakat és fejedelmeket, de a jelenet fölött jobbra és balra megjelennek az evangélikusok által legfontosabbnak tartott tételek is.

Andreas Herrneisen: Az Ágostai hitvallás átadása. Kasendorf, 1602

Az elbeszélő jellegű hitvalló képek típusának Magyarországon készült szép késői példája az Evangélikus Országos Múzeumban kiállított, de Györköny gyülekezetének tulajdonában lévő *Augustana Confessio*t ábrázoló festmény a 18. század elejéről (1724).

¹ A mondat Gusztáv Adolf svéd királyra vonatkozik. A fordításért köszönettel tartozom Csizmadia Csabának.

A reformáció elterjedését követően, a konfesszionalizálódás időszakában a kereszténységen belüli megosztottság megjelenésével az érintettek egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a saját hitvallásuk, szervezeti felépítésük sarokpontjainak bemutatására, népszerűsítésére. Az *Ágostai hitvallás* átadása történeti eseményének, jelentőségének hangsúlyozása helyett az ekkor született ábrázolások inkább krisztológiai szempontból mutatták be az evangélikus egyház szerepét. Krisztus üdvözítő szerepe került a középpontba, és ehhez kapcsolódtak a megreformált egyház helyesnek tartott cselekedeteit bemutató, magyarázó képek. A felekezetek közötti konfliktusra utalnak a képen megjelenő katolikus figurák, akik az építmény alapjait akarják szét-hordani vagy az oszlopait kidönteni. Ennek a képtípusnak is több változata létezik. Egyik érdekes példája a kaufbeureni múzeum gyűjteményébe tartozó fordított üvegfestmény az „evangélikus igazságról” (*Grundvesten Evangelischer Wahrheit*). A fordított üvegfestés (reverse glass, vagy a bajoroknál *hinterglas*) technikája a középkorban jelent meg először Európában, főként bizánci hatásra. Elsőként Itáliában, majd később az egész kontinensen ismertté vált. Az üveglap hátoldalán, általában enyves vagy tojásos, ritkábban olajos kötőanyagú fedőfestéssel, fordított sorrendben (a befejező vonásoktól a háttér, illetve alap felé haladva) készült. Magyarországon több helyen, de leginkább a Pálóc-földön előszeretettel használták ezt a technikát a 18. század végétől.

Grundvesten evangelischer Wahrheit, 1740–1788, Stadtmuseum Kaufbeuren (leltári szám: 187)

A protestantizmuson belül a felekezetek kialakulásának idejében a hitvalló képek csoportján belül külön típust képeztek „az egyház szikljáját” ábrázoló festmények és nyomatok, melyek Európa-szerte igen nagy népszerűségnek örvendtek, és egészen a 19. század végéig több változatban és formában is megjelentek. A most bemutatott kép is ebbe a típusba tartozik.

A festmény egyszerre emlékeztet és érvel. Egyszerre szolgál a hit alapvető tételeinek továbbadására, megerősítésére, valamint igazolására. Úgy jelenik meg, mondanivalóját úgy ábrázolja, mint a vizuális propaganda eszköze, mely hozzásegíti a szemlélőt, hogy megismerje és rögzítse az evangélikus egyház többi felekezettől elkülönülő jelleget. Egyfajta „memóriaképként” (*Merkbild*) vagy igazolásként szolgáló, megerősítő képként (*Rechtfertigungsbild*) mutatkozik meg, amelyen nagy szerepet játszanak az ábrázolt történelmi alakok. A világháborúkat megelőzően Európában a legnagyobb emberáldozattal járó háború, a harmincéves háború (1618–1648) borzalmait után nagy szerepet kapnak a képeken az evangélikus hit harcos védelmezői, akik, ha kell, életüket is áldozták az igazság támogatásáért. Ilyen oltalmazóként tűnik fel képünkön Gusztáv Adolf svéd király (uralkodott: 1611–1632), aki sikeres hadjáratokkal támogatta az evangélikusságot. Személye és harcias kiállása emblematikussá tette alakját, és előszeretettel ábrázolták őt akár Luther Márton és Melanchthon Fülöp társaságában is, annak ellenére, hogy nem egy időben éltek.

A hit szikljája. Fordított üvegfestmény, 1740–1790, Stadtmuseum Kaufbeuren (leltári szám: 190)

A hit sziklája. Fordított üvegfestmény, 1740–1790, Stadtmuseum Kaufbeuren (leltári szám: 5072)

A hit sziklája. Olajkép, 17–18. sz., Salzburg, Dorotheum aukciósház, 2017

A képek érdekessége, hogy a Gusztáv Adolf személye mellett megjelenő nemesember alakja csak ritkán azonosítható be a felirat alapján mint konkrét történelmi szereplő (XII. Károly svéd király [1697–1718] vagy Szász-weimari Bernát [1604–1639], esetleg I. Hesseni Frigyes [1676–1751]). Több képen, név vagy konkrét megnevezés nélkül, mint a nagy király példáját követő helyi vezető/főúr, pontosan be nem azonosított, akár szabadon behelyettesíthető, odagondolható személy is lehet (mintha azt sugallaná a kép, hogy bárkiből lehet a hit bátor védelmezője). A képek közötti hasonlóság egyértelmű előképre vagy mintára vezethető vissza; sokszorosított nyomatok formájában már a 18. század elején elterjedtek. Számos változatuk jól mutatja a típus népszerűségét. A képtípus továbbélésére például szolgálnak a 19. század folyamán született, hasonló felfogásban készült nyomatok és sokszorosított grafikák.

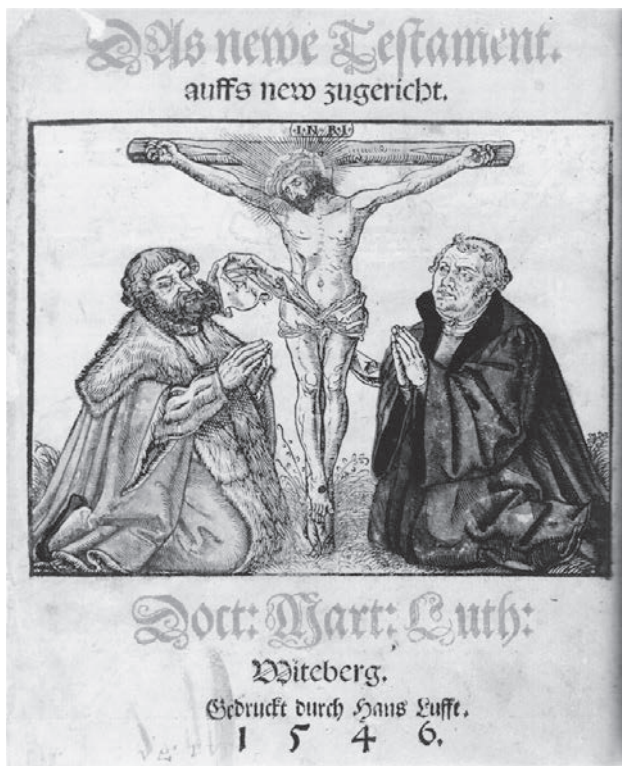

Az egyház sziklája. Library of Congress Prints and Photographs Division, Washington, 1868 (leltári szám: 2003656613)

Az egyház sziklája. Badisches Landesmuseum Karlsruhe, ~1860 (leltári szám: 80/409-188)

Az Evangélikus Országos Levéltárból előkerült festményünkön Luther Márton és Melanchthon Fülöp mellett Gusztáv Adolf társaságában Szász-weimari Bernát (1604–1639) látható. A komoly katonai sikereket is elért, tekintélyes történelmi alakok szerepeltetése a képeken azt sugallja az egyszerű szemlélő számára, hogy ezek a személyek a példamutatáson túl társadalmi rangjuk, történelmi szerepük által akár garanciát is jelenthetnek a bemutatni kívánt eszmék igazságtartalmára. Ahogyan Luther első bibliafordításának Hans Lufft-féle kiadása címlapján Bölcs Frigyes választófejedelem látható, amint Lutherrel együtt imádkozik a megfeszített Krisztushoz.

A kegyúrnak és a kiadónak járó tiszteleten túl itt is a Luther tevékenységét elismerő és tevőlegesen is támogató világi vezető példaképe jelenik meg.

Magyarországon több gyülekezetben és magánszemélyeknél is megtalálható, de az Evangélikus Országos Múzeum is féltve őrzi egy példányát annak a díszesen kialakított, aranyozott stukkós keretbe foglalt, a hátsó dobozában felhúzható zenélő szerkezettel ellátott olajnyomatnak, melyet Fridolin Leiber, a Frankfurt am Main-i E. G. Söhne kiadó vezető litográfusa készített 1881 és 1912 között. A nagy példányszámban, sorozatban készült színes olajnyomat példája jól mutatja, hogy még a 19. század végén is nagy igény mutatkozott az ilyen és ehhez hasonló képekre.

Mai szemlélőként, vizuálisan túltelített korunkban az ilyen képeken ábrázolt mondanivaló kevésbé tűnik hatá-

Fridolin Leiber: *Az egyház sziklája*. Olajnyomat, 1881–1912. Luther Márton, Melanchthon Fülöp, Gusztáv Adolf és I. Hessei Frigyes hessen-kasseli tartománygróf, később svéd király (1676–1751) társaságában, Evangélikus Országos Múzeum

sosnak, mint készítésük idején. Egykor azonban ezeknek a képeknek sokkal nagyobb volt a nézőkre gyakorolt hatása. A kép mondanivalója, igehelyei és a rajta látható személyek sokak számára jelentettek hivatkozási pontot.

Valóban sok idő telt el a festmény készítése óta, azonban a kép készítőjének és megrendelőjének eredeti szándéka, a szereplők üzenete az eltelt évszázadok ellenére ma is aktuális. Építsd szilárd alpra az egyházat, olvasd az ígét, és kövesd a Luther által felismert helyes utat!

„Az ige kőszálként megáll, / Megszégyenül, ki bántja, / Velünk az Úr táborba száll, / Szentlelkét ránk bocsátja.”
(Luther Márton)

Ajánlott irodalom

Die protestantischen Hinterglasbilder des Stadtmuseums Kaufbeuren. Szerk. Petra Weber – Wolfgang Sauter – Susanne Sagner. Bauer-Verlag, Thalhofen, 2017.

BRÜCKNER, Wolfgang 2007. *Lutherische Bekenntnisgemälde des 16. bis 18. Jahrhundert. Die illustrierte Confessio Augustana.* Schnell & Steiner, Regensburg.

MARSCH, Angelika – BAIER, Helmut 1980. *Bilder zur Augsburger Konfession und ihren Jubiläen.* Konrad, Weißenhorn.

Boldogságkeresés „főállásban”?

Az evangélikus lelkészi hivatás egyedisége és szépsége*

■ SZABÓ LAJOS

„Akinak van miért élnie, szinte minden hogyan ki tud bírni.”
(Friedrich Nietzsche)

A lelkészi hivatás változó környezete ma

Bizonyos szempontból nagyon könnyű a lelkészi hivatás aktuális kérdéseiről beszélni, más szempontból viszont nagyon nehéz. Attól is függ ez, hogy mélyre szeretnénk-e hatolni a lelkészi hivatás elemzésében, vagy csak a felszínről akarunk egy pillanatképet felvillantani. Könnyebb elvégezni ezt az elemzést elméleti vonalon, és nehezebb gyakorlatiassággal. Könnyebb kívülről (kevésbé érintetten), és nehezebb belülről (egzisztenciális érintettséggel) feldolgozni ezt a témát. Könnyebb statikusan, és nehezebb dinamikusán. Könnyebb a múlt felől, és nehezebb a jövőre nézően. Egy biztos, a hivatás környezetének alapos elemzése nem hiányozhat. Pángyánszky Ágnes figyelmeztető mondata erre utal: „A lelkészi hivatás meghatározása vagy pontos körülírása érzékeny és nehezen megfogalmazható vállalkozás.” (PÁNGYÁNSZKY 2021, 295. o.)

Ma azért sem egyszerű a lelkészi hivatás jövőjéről beszélni, mert hihetetlen gyorsasággal változnak a lelkészi pálya külső körülményei, és maga a lelkészi munka is teljesen átalakulóban van. Nem az irodai kötöttség, nem is a hivatali teendők területe az, ami igazán izgalmas ma ezen a pályán, hanem az emberek megszólításának gyorsasága és eredményessége. A szervező és kapcsolatépítő karakter vált uralkodóvá. Egyszerűen a lelkészi munka személyes hatékonysága a döntő.

Egymástól nagyon eltérő eredményeket tapasztalunk. Új közösségek szülehetnek és válnak gyorsan életképes-

sé egy lelkész körül ott, ahol korábban semmilyen hagyományos gyülekezeti élet nem volt, és senki sem számított rá, hogy lesz. Ugyanilyen kezdeményezés a másik városrészben vagy másik településen kudarcot vall.

Ott sem egyszerű ma a helyzet, ahol egy fiatal, kezdő lelkész belekerül egy stabil, jól kialakított és szinte kizárólag a múltból élni akaró közösségbe, és képtelen ebben kibontakozni, pályán maradni és – ebben a számára mégiscsak „idegen közegben” – gyökeret eresztetni. Gyorsan belefárad, lehet, hogy nem is marad a pályán. A „mindenáron ottmaradni, megküzdeni” hozzáállás sem él úgy a fiatalabb nemzedékekben, mint évtizedekkel ezelőtt.

Tradicionalis egyházi területeken is küzdelmet kell ma folytatni azért, hogy egy évszázados múlttal rendelkező egyházközösség jó értelemben véve „versenyképes” lehessen az aktuális, modern közösségépítés piacán. Az ilyen helyzetek és küzdelmek megéléséhez szükség van egy újfajta türelemre, sőt alapos kitartásra is a lelkészi pályán. A megértés, a beleélés és az átélés a lelkészi hivatás fontos kritériumai lettek. A pandémia ideje az egyház részéről speciális újragondolást igényel abban az értelemben, hogy egymás jobb megértése és az egymás iránti türelmes hozzáállás nélkülözhetetlen velejárái a teljes egyházi munkavégzésnek a mai megpróbáló időkben. Lelkészek és nem lelkészek jóval közelebb kerültek egymáshoz, mint korábban. Új, eddig nem ismert gyülekezeti segítőerők tűntek fel a közösségekben.

Az egyetemes papság irányába mutató, friss és meghatóan szép megfogalmazású előadásában beszélt a mai körülményekről egy olyan bíboros, aki rengeteg szenvedést, szegénységet és nehéz élethelyzetet is ismer mindennapi munkájában, a pandémián kívül is. Charles Maung Bo, Mianmar első bíborosa, az Ázsiai Püspöki Konferencia elnöke az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszuson beszélt arról, hogy mennyire nagy áldás, ha a nehéz körülmények-

* Az EHE hatodéves konzultációján, 2021. szeptember 8-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

ben felfedezünk igazi értékeket. Felhívta a figyelmet arra, hogy a modern ember számára a gyorsaság érték, a lassúság bűn. Isten ideje azonban nem a mi időnk. Ő türelmesen vár ránk. Isten türelmes magatartásából a tanítványok és az egyház számára is megfontolt, nyugodt és türelmes életforma várható el a nehéz napokban különösen is. A modern kornak is szüksége van erre. Ma lelkesként is megtanulhatjuk, mennyire fontos eleme a lelkeszi hivatásnak a türelem. Az internet, az online közeg vagy az sms-üzenetváltás a gyorsaságról szól, de az emberi méltóságnak, az emberiségnek nagy szüksége van – éppen a mostani helyzetben – például a türelemre, hogy ezáltal egymást be tudjuk várni, és ne siessünk el egymás mellett. Még nem késtünk el, ráébredhetünk arra, hogy az értelmes és sikeres emberi életnek nemcsak egy kegyetlen versenypálya az egyetlen perspektívája. Felértékelődnek a kapcsolatok, az odafigyelés és a törődés a lelkeszi hivatásban is.

„A Covid a legfájdalmasabb módon, idegesítő tanárként nevelt mindnyájunkat a türelemre. Átéltük, hogy az eucharisziát nem ünnepelehetjük meg, az emberi kapcsolatokban távolságtartóknak kellett lennünk, még a haldoklóinktól sem búcsúzhattunk el. A maszk elrejtette az arcunkat és az érzelmeink kifejezését. Szorongást és kételkedést éltünk át, ami sokaknál poszttraumás stresszben is jelentkezett. Megtapasztalhattuk, hogy a türelem az, ami segít megmenteni az emberségünket ebben a helyzetben. A Covidnak ugyanakkor haszna is volt: az otthoni ima felhívta a figyelmet arra, hogy mindenkinek szabad útja van Istenhez, a világiaknak is, nem csak a papoknak. A gyógyulás, a közösség, a vigasztalás, a kölcsönös támogatás és az ige kenyere otthon is megosztható. Az egész világ oltárrá vált. Egybevág ez Teilhard de Chardin kozmikus egyházképével, amelyben a teológus kiemelte, mindenkinek papi felelőssége van a másokért való közbenjárásban. Nemcsak a templomi közösségekben, hanem a családtagságunkkal is átélhetjük, hogy Krisztus teste vagyunk. »Ahol ketten-hárman összegyűlnek a nevében, ott vagyok közöttük.« (Mt 18,20)» (VÁMOSSY 2021)

Egy hivatásértékelés is türelmet és nyugalmat igényel. Az aktuális és csak a pillanatnyi állapotot érintő vizsgálódásnak pedig kísértése a gyors általánosítás. Az eseti, egyedi helyzetből történő megközelítés túlzó konzekvenciái is túl gyorsan megszületnek. Körültekintő hivatásértékelésre és hivatáselemzésre van ma szükség a lelkeszi hivatást illetően. Mindig függ egy hivatás értelmezése és értékelése az adott kortól, a társadalmi szereposztástól, a gazdasági háttértől, a politikai tényezőktől, a társadalmi közhanglattól, az általánosan elfogadott értékrendtől, az aktuálisan népszerű életcél-meghatározásoktól. Másképpen kifejezve azt is mondhatjuk, hogy az éppen divatos hivatások nagyban meghatározzák a többi hivatás helyzetét és lehetőségét is egy adott korban. Mégis észre kell vennünk azt, hogy egy-egy klasszikus, régi, tipikusan humán hivatás nélkülözhetetlen volta jól kivehető egy „türelmes” körülmé-

tésben ma a világunkban. A társadalom ma szinte kiált a meghallgató, segítő, gyógyító és törődő hivatások betöltői után. Nem kivétel ez alól a lelkeszség sem.

Könnyen megtapasztalhatjuk a versenyszféra nyomulását, hogy hogyan kerültek előtérbe az üzleti, közgazdasági és informatikai világban mozgó pályák, és mennyire megbecsültek is lettek. Többszörös szorzóval fejezhető ki az ilyen diplomások keresete az egészségügyi, oktatási vagy éppen egyházi szolgálatokba beállókéval összevetve. Ugyanakkor látható az is, hogy az emberi étellel személyesen és közvetlenül foglalkozó hivatásokban (oktatás, nevelés, egészségügy és szociális területek) ma már napi küzdelem zajlik az elégséges mennyiségű utánpótlásért. Hiányukat nagyon fájlalja, az értéküket pedig újra fel tudja fedezni a társadalom. Ebbe a kategóriába tartozik a lelkeszi pálya is.

Az egyház is mint a lelkeszek munkáltatója a pillanatnyi életformájának megfelelően speciális *kihívásokat és elvárásokat* fogalmaz meg a lelkeszi hivatásra nézve. Ezek pedig nagyon gyorsan változnak ma. Az elmúlt pár év megmutatta, hogy egy világvárvány idején milyen gyorsan átrendeződtek a lelkeszi hivatással szemben támasztott követelmények. A minőségi lelkigondozás és a hívek mindennapi élete iránti érdeklődés és törődés sokkal őszintébb és fontosabb lett, mint korábban. Történhet ez telefonon, Skype-on vagy internetes közösségi felületeken, de nagy az igény iránta. Minden kapcsolatkeresés újra értékes lett. Minden elérés és támogatás előtérbe került, akár személyesen történhetett meg ez szűk körben, akár az internetes kapcsolatfelvétel lehetőségének kihasználásával, és a találkozások minősége is nagyon fontos tényezővé vált. Életkortól függetlenül gyorsan alkalmazkodtak ehhez a helyzethez a hívek is a gyülekezetekben. Az biztos, hogy a lelkeszektől fejlődést és rugalmasságot követelt meg ez az időszak, és valószínűleg ezután is ebbe az irányba tart a változás. Megnövekedett a személyes pásztorolás utáni vágy.

Kényszerű szembenézés volt ez a kihívás a lelkeszi hivatásban élőknek abban az értelemben is, hogy új koncentrációs területeket, új időbeosztást és új hangsúlyokat kellett megtalálniuk a lelkeszeknek annak érdekében, hogy eredményes és hatásos tevékenységet folytathassanak ezekben a nehéz napokban is. Megtanulhattuk, hogy egy külső krízis előidézhetheti, sőt ki is kényszerítheti egy-egy hivatás tisztulását és egyértelmű profil kialakítását. Amikor minderről gondolkodunk, fontos visszatekinteni az alapokra is, hogy milyen lelkeskép indított sokakat erre a pályára.

Az „ideális lelkes” mint a lelkeszi hivatás első képe

Egészen bizonyos, hogy nekünk, akik részt veszünk ezen a mentori napon, van egy valódi közös nevezőnk: az életünk egy pillanatában megérettük a lelkeszség egyedi voltát és megcsodáltuk szépségét. Elénk került egy ideális kép. Egy

„idea” meghódított minket. Egy átélt élmény kapcsán tettük a voksunkat a lelkészi hivatás mellett. Döntöttünk – ahogyan ezt sokszor el is mondtuk, és talán el is fogjuk még mondani. Ez volt az első találkozás egyedisége és szépsége. Az indító lelkészi hivatáskép.

Ennek a pályakezdő folyamatnak a lényege egy és ugyanaz marad: Isten személyes megszólítását, megkeresését, utolérését megtapasztaltuk, elfogadtuk és meg is szerettük. Elért minket Isten keze, és valakin keresztül, akinek a személyes vonzereje megragadott minket, életünk céljává, értelmévé lett a lelkészi hivatás betöltése.

Enélkül nem lennénk most itt, és nem a lelkészi pályán, hivatáson törnénk a fejünket és persze a szívünket is. Értelmi és érzelmi, gondolati és lelki, teológiai és hivatásértelmezési területek egyszerre lesznek most fontossá számunkra. A lelkészi pálya eleve ilyen. Komplex a megközelítése, és ettől nem kell sem elzárkózni, sem megijedni. Szemellenzős egyoldalúságba pedig nem érdemes menekülni, nagyon drága időt pazarolnánk el feleslegesen. Gyerekkori „kedves” lelkészkép vagy fiatalkori „lelkes” lelkészkép, esetleg későbbi „megragadó és megérintő” lelkészképek vagy épp a „lelkész anya vagy lelkész apa” folyamatosan megtapasztalt képei alapján érkeztünk meg mindannyian oda, hogy hivatásunk lett ez a pálya. Hogy melyik és hogyan érvényesült valójában, az sok esetben nagy titok, tán még önmagunk előtt is. Keressük is a feleletet arra, hogy emberileg kinek volt a legnagyobb szerepe abban, hogy lelkészek lettünk. A hivatáselemzésünkben nem maradhat ki, hogy ezen a kérdésem töprengjünk.

Általában igaz a lelkészképekre is az, hogy „az évszázadok során alakult és változott lelkészképek nem tűntek el, hiszen későbbi generációk is idővel visszanyúltak, visszanyúlnak – kegyességi irányzattól függően – egy korábbi lelkészi szerep értelmezéséhez, egy-egy számukra fontos érték mentén. A lelkészkép mai változásai mögött is fellelhetünk akár évszázadokra visszamenő mintákat, és természetesen új, eddig nem létező társadalmi kérdések és az egyház időnkénti átszerveződése is definícióra készítik az egyházat és a lelkészt is a saját szerepére nézve.” (SIBA 2018, 21. o.)

Ebbe a történelmi lelkészkép-alakító folyamatba állnak bele azok is ma, akik a pályára indulnak, keresik a helyüket és szerepüket, és persze azok is, akik már régóta benne vannak, de most a hatodéves képzésben mint mentorok kontrollálhatják is a saját pályaképüket, de a kezdőknek mindenképpen átadnak egy mai lelkészképet útravalóként.

A hivatásba lépés (hallgatók) és a hivatásba segítség (mentorok) köt össze most minket ebben a hivatásértelmező témában. Egy indító lelkészkép egyedisége és szépsége hatott ránk. Hogy mennyire tartjuk, őrizzük vagy kötődünk hozzá, az személyenként változó. Marad-e az egyediség és a szépség? Él-e még a korai élmény ma is? Izgalmas a mentori szerep, hiszen akarva-akaratlanul is a mentor sze-

mélye lesz az, aki csiszolni vagy színezni szeretné a pályára készülő hivatás képét a mellé rendelt teológiai hallgatóban. Ennek itt van az ideje és alkalma. Erre érdemes nyitottnak lenni mindkét oldalon.

Mentorok és hatodévesek (kezdők és haladók) egy hajóban eveznek

A hallgató előnye, hogy ő még közelebb van az indító (megragadó, megragadó, felcsillanó) ideális lelkészképhez, mint a mentor. Frissebbek és élesebbek számára az eredeti kontúrok, s valószínű, hogy erősen hatnak még a hallgatók érzéseiben és gondolataiban. A mentorok előnye pedig, hogy már sok mindent átéltek, ismerik a hivatást érintő mélypontokat (az ideál összetörése, stresszhelyzetek, elvesztett egyensúly), és a felállás is valóság az életükben. A hivatástudat fejlődésének valós, személyes tapasztalata dolgozik a mentorban.

Aktuális hallgatói hátrányt jelent, hogy egyre sűrűbben jelentkezik a kortársi elbizonytalanodás eseménye a lelkészi pályán. Ezekről természetesen értesülnek a hallgatók. Egyfajta aktuális „környezeti zavarnak” tekinthető ez a helyzet. A lelkészi stabilitás megingásának gyakorisága is ismert éppen a fiatalabb lelkészek életében (pályaelhagyás, pályamegosztás, a hivatás szüneteltetése, egyfajta hivatási stressz kialakulása). Sokkal többet kellene beszélnünk erről az egyházunkban, mert gyakran elhallgatás, eltussolás a sorsa ezeknek a mindenki számára nyilvánvaló nehézségeknek. Főleg a pályára készülőknek nem könnyű ezeket a negatívra fordult lelkészi pályaképeket látni és hallani, mert ők most éppen a „minden megoldható”, a „minden megvalósítható” és a „velem ez nem fordulhat elő” optimizmusának kisebb vagy nagyobb bővületében mozognak. Ez bizonyos szempontból helyes is és jó is. Mikor érezhetné ezt valaki egy hivatással kapcsolatban, ha nem akkor, amikor ott áll a hivatásgyakorlás kapujában, és pár hónap múlva már jogosan kijár neki a „nagyiszteletű” titulus is.

Mentori hátrány az egyházi életmegnyilvánulások árnyoldalainak a folyamatos tapasztalata és annak a gyakorlati ismerete, hogy ezeknek a hatásait nagyon nehéz reálisan és sikeresen kezelni. Létezik egy „elhordozott”, jobban mondva „bevállalt” lelkesedésvesztés vagy a pályából való egyfajta kiábrándultság is. Ez az előszobája a lelkészi hivatásból történő kilépésnek. Tapasztalható ilyesmi akkor is, amikor valaki nem gyülekezeti lelkészi állásban dolgozik, hanem marad ugyan az egyházban, de hivatalban, intézményben „megkerüli” a valós lelkészséget, legalábbis annak gyülekezeti elkötelezettségét.

A lelkészi hivatás közösségi, közegyházi szinten történő rehabilitációja nagyon nagy kihívás ma az európai protestáns egyházi életben. Látjuk, hogy ez csak lassan és óvatosan zajlik. Összefügg ez nyilván az aktuálisan szükséges

egyházszervezeti változásokkal és a társadalmi környezet alakulásával is. Bátorító lehet az, ahogy már a reformátorok is példaadó módon vallották ennek a szükségességét: „Az egyház szervezeti formája állandó revízióra szorul a teológiai igazságok és felismerések, valamint a társadalmi környezet változásainak függvényében. A reformátorok az egyház szervezeti formájának kérdéséhez mindenkor kelendő teológiai igényességgel, ugyanakkor rugalmassággal viszonyultak.” (FAZAKAS 2020, 202. o.)

Valószínű, hogy ez a reformátori hozzáállás tette lehetővé azt, hogy a lelkészi hivatás új és vonzó elemeinek konszenzusos elfogadását nagyon gyorsan megoldották a kezdeti időszak reformátori egyházai. Talán ma is segítene egy ilyen rugalmas mentalitás a lelkészi hivatás népszerűsítésében és az utánpótlás megnyerésében.

Nem véletlenül toptéma a pasztorálteológiában a lelkészi hivatás mai problematikájának kutatása, pályakrizisek kezelése, a lelkészi szerepek tisztázása. Parókia helyett magánlakásba költözés. Üresen maradt lelkészi állások. Újrafogalmazott és módosított lelkészi munkaszerződések. Közép- és Kelet-Európában pedig hihetetlen különbségek vannak a lelkészi státuszok presztízse és anyagi elismerése között. Nagyon nem mindegy, hogy ki és hol találja magát a diplomájával kezdőként. Magyarországon is nagyon nagy eltérés van gyülekezet és gyülekezet között. Ezen a téren egyáltalán nincs esélyegyenlőség. Sokszor előfordul, hogy valaki olyan jó körülmények között indul el a lelkészi pályán, ahová esetleg egy másik a szolgálata csúcsán sem fog sohasem megérkezni.

Nem szabad messzire eltávolodni az igazi alapoktól

A lelkészi hivatás a bibliai tanítványsággal kapcsolatos, alapvető igei útmutatások alapján értelmezhető minden időben. Ez az igazi és hiteles alap. Ezen és az egyház történelmi tapasztalatán nyugvó hivatáskoordinátákon szabad mozognunk. Előzetesen elfogadott tézisekre van ennek értelmében szükségünk a lelkészi hivatás teológiájának aktuális kutatása közben. Egyben ezek a lelkészi hivatás belső identitásának és önismeretének is az alapkövei.

Olyan munkában veszünk részt lelkészként és olyan alkotói folyamatban vagyunk jelen, amely esetében a pusztán lehetőség, hogy „itt” lehetünk, már önmagában is nagy szerű állapot (vö. szőlőmunkások példázata, Mt 20,1–16). Akármennyi időt töltünk el, és akármikor is érkezünk meg a hivatásba, de „benne” vagyunk, belekerültünk, és ez egy csoda számunkra. Ennek az öröme mindenre elegendő és mindenre képes erő önmagában is a tanítvány életében. Nem akármilyen a hivatásunk! Egyedi útvonál. Egyedi kibontakozás. Egyedi képességek. Nem kevés van a kezünkben, mert meghívottak és kiválasztottak vagyunk ezen a pályán. Hatalmas ereje van ennek a transzcendentális tar-

talomnak a lelkészség egyedi és különleges színeinek, komponenseinek a felfedezésében. Tudom, hogy miért vagyok ezen a pályán. Tudom, hogy mit kaptam akkor, amikor elindultam. Tudom, hogy Isten személyes meghívó szeretetéhez mindig és újra visszatérhetek, itt erőt és tartalmat méríthetek. Hogy tudatában legyünk ennek az alapértéknek, az döntő önmagunkra nézve.

Amit jó tudnunk és tudatosan vallanunk, illetve megélnünk, az tételesen a következő négy pillér mint hivatást megtartó erő az életünkben. Ezek egyben a lelkészi hivatás alapelemei, amelyeket ismernünk és állandóan frissítenünk is illik. A munka a lelkész esetében saját magán kezdődik el, hogy a lelkiállapotát és a szellemi színvonalát mindig igyekezzen szinten tartani. A lelkészi dolgozószoba egyben a saját, ehhez az egyedi hivatáshoz szükséges kondícióinak a karbantartási színtere, ahol töltökezik, gondolatokat keres, és teológiai ismereteit ápolja, fejleszti és újítja. A találkozások megszentelt terekben, otthonokban vagy intézményben adnak mindig új lehetőséget arra, hogy hitét, imádkozó gyakorlatát és empátiás lelkületét fenntartsa. Ezek a különleges, másoktól érkező, hivatást erősítő ajándékok a lelkészi hivatásban.

A már említett négy pillér:

1. Rajtunk kívüli, felettünk álló és tőlünk független isteni kinyilatkoztatás tudatos megismerésében, felvállalásában dolgozunk lelkészként (határozottság). A hivatás tekintélye.
2. Egyértelműen tiszta és igaz tartalom képviselőiként és hordozóiként szeretnénk helytállni (feltöltöttség). A hivatás tartalma.
3. Ismerjük az erősségeinket és a gyengeségeinket, és ennek megfelelően vagyunk nyitottak folyamatos változásra és változtatásra (rugalmasság). A hivatás dinamikája.
4. Észrevesszük és tudatosan beépítjük a munkánkba az eredményeinket, sikereinket és örömeinket alapvető hiterősítési attitűddel, céllal (önértékelés). A hivatás megújulása.

A szüntelen szóló dallam

Lelkészként szükségünk van egy belső dallamra, amely bennünk él, és állandóan szól vagy megszólalhat. A mi dallamunk. Személyes és saját ének ez. Mint amikor egy koncerten valóban elér minket egy csodálatos dallam, és magunkkal visszük, halljuk, kísér és kitörölhetetlen. Lelkészi pályánknak ez a különleges és speciális dallama bennünk énekel. Mint amikor egy szaxofon nemcsak szépen és tisztán kiadja a hangokat, hanem énekel. Nemcsak a magas hangokat, hanem a legmélyebbeket is „dalolja”. Nemrégén egy Dész László-koncerten volt ilyen élményem, amikor annyira közel jött hozzám egy-egy dallam a hangszerből,

hogyan abba hagyhatatlanná, megszakíthatatlanná vált bennem. Egyszerűen beopta magát a lelkembe. Megmagyarázhatatlan és katartikus módon. Ezekre a személyes lelki élményekre nagy szüksége van a lelkésznek, mert ez adja a belső szépségét, a belülről ragyogás különleges érzését. Művészi és érzelmi töltődés nélkül nem lehet a lelkési pályán megmaradni és alkotni. Ez a hivatás, az értelem és az érzelem találkozásának sokszori megélését igényli.

Arra van szükségünk ezen a pályán, hogy a Szentlélek vezető erejének dallamát egyszer személyesen meghalljuk, a lelkünk mélyére hatolva, majd folyamatosan, kristálytisztán ki is halljuk az életünk, szolgálatunk aktuális hangzavarában, amikor szükségünk lesz rá. Ha kétségbeesünk, amikor már majdnem elmegy a kedvünk a hivatásunktól; ha hamis dallamokkal zavarnak meg az emberek bennünket, akkor ez elemi erővel és nagyon tisztán fel tudjon csendülni bennünk, hogy megóvjon, megerősítsen és kedvet teremtsen. Miben egyedi és miért szép a lelkési hivatás? Mi adja a páratlanságát? Miben lesz megtapasztalható és meglátható a hivatás szépsége? Ebben a csengésben, ebben a hangzásban!

Négy énekünk négy képét emelem most ki. Számomra ezek nagyon meghatározóak. Két olyan lelkész fogalmazta meg őket, akiknek az élete rengeteg kihívást tartalmazott, magasságot és mélységet egyaránt megküzdött harc volt. A teológiát, a művészetet, a zenét és az irodalmat mindketten nagyon szerették. De ők ketten azok, akik evangélikus egyházunkban a küldetésre indítást, a tanítványságra vállalkozást és a szolgálatban való örömteli és boldog helytállást a „legsikeresebben” meg is tudták fogalmazni énekeikben. Persze a teológiai gondolataikat is beleszórták ezekben a szövegekbe. Népszerű teológia ez a javából.

1. „A jó útra bátran lépjen, / A tűz lelkében lánggal égjen.” (EÉ 314, 2; Dóka Zoltán)

Az egyik legfontosabb elvárás a lelkésszel kapcsolatban minden korban: a feltűnő sugárzás. Megjelenése erőt és hitet sugárzó legyen. Ez pedig belső láng és tűz nélkül nem gyakorolható.

2. „A kürtzengés biztos legyen! / Hozzád hívjon minden embert!” (EÉ 314, 3; Dóka Zoltán)

A lelkész megszólalása tartalmas, értékes gondolatokkal rendelkezzen. Intellektuális ereje hangosan és egyértelműen szóljon. A határtalan emberszeretet hangszínét vele kapcsolatban soha ne lehessen megkérdőjelezni.

3. „A tanítvány mindig látható erő. / Arcát miért takarja, ki ma Jézusé?” (EÉ 47, 3; Scholz László)

A biztos elérhetőség, a jól láthatóság a lelkési hivatás nélkülözhetetlen karakterjegyei. Meg lehessen találni és el lehessen érni az egyes élethelyzetekben, hogy a vele folytatott beszélgetés, de már a tekintete és az arcvonása is bátorító legyen a gyülekezete számára.

4. „Legyünk végre azzá, mi benned vagyunk: / Vonzó látvány, íz, fény – így lesz holnapunk!” (EÉ 473, 4; Scholz László)

A lelkész színes és sokoldalú lelkivilága sokféle embernek nyújt kedvet, hitet. Az egyetlen igazi és teljes, a krisztusi világosság felerősödik a munkáján és az életén keresztül másokban. A legnagyobb távlatnak, az örök életnek a meghirdetésével és megélésével hitelessé lesz.

Bár csak egyre több lelkész életében lenne nagyon mélyen egy-egy ilyen énekvers vagy dallamtöredék, hogy a lelki krízis idején vagy a sikertelenség, kudarc helyzetében felcsendüljön, és bőséges erőt adjon a folytatáshoz! Ezért is nagyon fontos, hogy más lelkészek és különösen is az előttünk szolgálók életének a kincseit és értékeit magunkévá tudjuk tenni, mert az ő vallomásaik és tapasztalataik erőt adnak és bátorítást nyújtanak.¹

A lelkési hivatás is boldogságkereső pálya

A lelkész is tanulja a hivatásának az útját. Ezt elemzi egy nagyon alapos, a lelkési hivatást vizsgáló kutatásáról szóló könyvében Siba Balázs, amikor rámutat arra, hogy a lelkési szerep tanulása összetett folyamat, a pályakezdőtől a haladó szintig. A pálya felfedezésétől indul, majd a próbálgatáson keresztül érlelődik, az integrációs fázisban pedig meg is valósul a lelkésség. Ahová a pályát választónak el kell jutnia, az a szint, amelyet így ír körül: „A lelkésséggel már nemcsak nézi, hogy mások hogyan teszik, nemcsak csinálja azt, ami a megértése szerint a lelkész munkájához tartozik, hanem »mint hivatásos hívó«, ő maga is tanítja azt, hogy mit jelent Krisztus-követőként élni a világban. A lelkésszé válás nemcsak egy szereptanulási folyamat, hanem egy identitásszerű megélése a hívó életnek. A lelkési hivatás a meglátásom szerint leginkább abban különbözik más hivatásoktól, hogy a lelkész nemcsak találkozik a keresztény hit megélésének kérdéseivel és dolgozik, mint minden más hívó, hanem ő ezt »a többiek elé éli« és tanítja is. Az Istennel megélt kapcsolata a világ dolgaira és önmagára való reflexiója, amelyet időről időre – akár a szószéken, hittanórán, személyes beszélgetésben – »közkinccsé tesz«. Ez egy olyan életforma, mely folyamatosan keresi a kapcsolópontokat a Biblia bizonyágtétele és a mai világ között.” (SIBA 2018, 194–195. o.)

A lelkési hivatás örömtelibb, boldogabb és élhető betöltéséért folyó küzdelemnek is különböző szakaszai vannak minden lelkész életében. A legtöbb gond abból adódik, ha ezekből egyik-másik kimarad, vagy valaki kikerüli valamely fokozatot. A megküzdés elmaradása, illetve az egy szinten maradás, beszorulás is rendkívül káros a lelkész személyére nézve.

¹ Az előadás helyszínén ezeket az énekeket együtt elolvastuk, kis szünetekkel, imádságként. Így biztosítva lehetőséget arra, hogy ki-kirezonálhasson az őt megérintő mondatokra az imádkozó közösség keretében. Ez személyes olvasáskor is megtehető gyakorlat. – Sz. L.

Munkájuk során a lelkészek is a boldogság személyes kereséséért küzdenek, mint minden ember. De van ennél még több is: nemcsak a saját boldogságáért harcol egy lelkész a munkájával, hanem a mellette élők, mások boldogságáért is. A saját boldogsága mások boldogságának függvénye. Igehirdetésével, szeretetével ébreszti a boldogság érzését másokban. Ezért szoktuk emlegetni a pozitív töltést mint kritériumot a pályán. Ha boldog emberek veszik körül, akkor ő maga is érezheti a hivatásgyakorlás eredményességét.

Hivatásának kiteljesedésére, más szóval a lelkészi élet boldogságának, örömezésének elérésére törekszik a lelkész. Ez a belső küzdelem a lelkész megjelenésében, megszólalásában, „fellépésében” is észrevehető. A lelkészi testbeszéd és viselkedés megelőzi a „nagy tanításokat” és a magasröptű prédikációkat. Ez a nonverbális kommunikáció megelőzi az oltár előtti vagy szószéki megszólalást. A hívek többsége ösztönösen olvas belőle. Mielőtt megszólalna a lelkész, ahogyan megérkezik egy szolgálati térbe, már a belépésén, a mozgásán megérik az őt jól ismerő gyülekezeti tagok, hogy milyen lelkiállapotban, milyen érzésekkel, mekkora nyugalommal vagy nyugtalansággal érkezett meg hozzájuk. Ez is a lelkészi hivatás egyedisége és szépsége, mert lelkésznek lenni közösségi hivatás. Közösségi térben bontakozik ki. Közösségi szimpátia és rokonszenven segít, ha rendezett és jó kapcsolatban van a gyülekezetével. Erre a bázisra mindig építhet, ez erősíti, felfröcskösíti és szolgálati kedvre deríti. Sokan gondolnak rá. Sokan féltik is. A lelkészi hivatás értelmének a megtalálása folyamatos küzdelem. Ebben nagy erőforrást jelent a gyülekezeti közösség. Nagy kérdés, hogy hogyan éli meg, hogyan dolgozza fel ezt a lelkész.

Látják az emberek a lelkész boldogságát, örömét, erejét és pozitív értékét. Vágyódnak is erre. Sokkal többen támogatják, mint amennyit ő saját maga gondol. Többen szeretik, mint ahogyan ő képzele. Többen keresik is, mint amennyire ő számít. Több lehetősége van, mint amennyit álmodott. Sok a váratlan örömteremtő, sikerjelző és pozitív visszaigazolás. Előfordul, hogy mindet nem is vesszük észre. Mert mozgásban, kommunikálásban és jelenlétben tapasztalhatók meg. A lelkészi hivatás nyitottságban, érdeklődésben és empátiában teljesedik ki. Minden bezárkózás és minden érdektelenség, közönyösség visszafogja a lelkészi munkát.

Akkor lehet a sokszínű gyülekezet megszólítója és a sokféle szellemi igény kielégítésének munkálója a gyülekezet és a lelkész is, ha nyitottságban élnek a mai világban. Szabó B. András erről értekezik, amikor egy tanulmányában a mai értelmiség és a sokszínű gyülekezet összetett világában keresi a lelkészi munka és hivatás esélyét: „Ezt a sokféle lelki-szellemi igényt fogadja be a gyülekezet, és ezáltal a sok megérkező élettapasztalatra rezonál. Nemcsak az emberekre, hanem az őket mindennapjaikban

érintő kérdésekre is reflektál. Egyszerűen megismételni a világi álláspontokat helytelen; csak úgy jó ezeket a kérdéseket tematizálni, ha az alapvetően a keresztény üzenet összefüggésében, sajátos keresztény értelmezésben történik. Így lehetőség van arra a megkülönböztetésre, hogy megtapasztaljuk, a bennünket összekötő hit képes társadalmi konfliktusokat áthidalni, ugyanakkor az egyházi közösség nem jelent a világtól idegen zárványt, hanem része és formálója a minket körülvevő világnak, amelyben élünk.” (SZABÓ B. 2021a, 369. o.)

A lelkészi hivatás egyediségéhez tartozik a szabadabb mozgás, az élvezetes kommunikálás és az empatikusan megélt jelenlét. Szépsége pedig a közösségben alkotás, a segítő gesztusok folyamatos nyújtása és elfogadása és a mindig legálisan gyakorolható személyes lelki regenerálódás. A szakmai és a személyes „jó érzés” egymásmellettiége. Nyilván fontos elem a lelkészi hivatásban a boldogság megtalálása és megélése. Ha valaki megkérdezi gyülekezeti tagjainktól, hogy van a lelkészük, a válasz sokféle lehet, de a válaszok kifejezik a lelkész pillanatnyi helyzetét: „Megvan.” „Elvan.” „Jól boldogul.” „Szeretjük nagyon.” „Jó, hogy ő a lelképásztorunk.” „El se tudnánk képzelni mást minálunk.” „Hozzá mindig mehetünk.” „Szívből lelkész a mi lelkészünk.” Az ehhez hasonló válaszok kifejezik a lelkész jó életérésének fokozatait. Fontos, hogy a lelkész jól élje meg hivatásának pozitívumait. A kezdő lelkésznek meg kell tanulnia felfedezni és megélni a gyülekezetben lét pozitívumait. A mentorok nagy segítséget nyújthatnak ennek a képességnek a kialakításában.

Lehet vitatkozni azon, hogy több stresszt él-e át egy mai lelkész, mint a korábbiak. Lehet elgondolkodni azon is, hogy megelégedettség, nyugalom, biztonság és stabilitás tükröződik-e a lelkészekben, vagy épp az ellenkezője. De a boldogulásért folyó tevékeny, vállalkozó és kreatív küzdelem kikerülhetetlen ma, ezt „megúszni”, elkerülni senki sem tudja ezen a pályán. A lelkészi pálya ugyanúgy úton haladás és állandó mozgásban lét, mint a hit maga. Az egyház is mozgásban, úton van, nem állásban és nyugalomban. A lelkészi pálya is úton járás, stresszel vagy akadályokkal, kényelemmel vagy fáradsággal, de mindig mozgásban és változásban. Ahogyan világos és szemléletes mondatokkal utalt erre Ferenc pápa a szlovákiai Sasváron tartott homíliájában: „...egy olyan hité, amely útnak indul, amelyet mindig egyszerű és őszinte áhítat vezérel, mindig zárandokolva, az Urat keresve. És miközben úton vagytok, legyőzitek a statikus hit kísértését, mely megelégedne egy-két szertartással vagy régi hagyománnyal, ehelyett kiléptek önmagatokból, hátizsákotokban hordjátok örömeiteket és bánataitokat, és életeteket az Isten és testvéreitek iránti szeretet zárandoklatává teszitek. Köszönöm ezt a tanúságtételt! És kérlek benneteket, mindig maradjatok úton! Ne álljatok meg! És szeretnék még hozzátenni egy dolgot. Azt mondtam, hogy ne álljatok meg, mert amikor az Egyház megáll,

megbetegszik; amikor a püspökök megállnak, megbetegítik az Egyházat; amikor a papok megállnak, megbetegítik Isten népét!” (FERENC pápa 2021)

Napjainkban a személyes érdekeket korrekten módon érvényesítő, kevésbé áldozati, szenvedő és lemondó karakter mutatkozik a lelkészi hivatásban igazán életképesnek. Legalábbis látványos jelzések vannak erre. Azonban nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy csak az út válalásában, megküzdésének folyamatában lehet megélni és megtalálni ezen a pályán is a boldogságot és a sikert. Álló helyzetben semmiképp sem. Pozitív hozzáállás, pozitív karakter és pozitív teológia lehet az, amivel küzdőképeseink lehetünk ma evangélikus lelkészként. Nem vesztünk ezzel a tradicionális hivatáskép, hanem így képes újrafogalmazni és valóban járhatóvá tenni a pályát kezdők számára a lelkészi hivatást. Mozgásban és mozgással újul meg a lelkész is, a hivatása is.

Martin Seligman amerikai pszichológus, akit a pozitív pszichológia úttörőjeként emlegetnek, így foglalta össze, hogy miért és hogyan is boldogulnak az emberek: „Hiba azt feltételezni, hogy pusztán a kellemessége alapján kellene megítélnünk az életünket. Ehelyett megnevezi a boldogsághoz vezető három utat: A kellemes élet (avagy az élvezhető élet: sok élvezetet találni és a legjobb kiaknázásukra való képességgel rendelkezni). A jó élet: ismerni az erősségeinket, köré építeni a munkát, a családi életet, a szabadidőt és a barátságokat, hogy használjuk őket a még teljesebb elmélyülésért. Az értelmes élet: valami nálunk nagyobb – amiben igazán hiszünk – szolgálatába állítani az erősségeinket.” (Idézi KAYNE 2018, 44. o.)

Tovább is vihetjük e gondolatokat: a lelkészi hivatás is akkor lesz örömteli és boldog, akkor „boldogul a lelkész”, ha az értelmes élet útját járja. Ehhez érdemes felidézni Viktor E. Frankl téziseit, aki szerint három különböző úton találhatunk értelemre. „1. Értelem kreatív értékek által: olyasmit létrehozni vagy elérni, amit érdemesnek tartunk rá. 2. Értelem tapasztalati értékek által. Egy olyan hegymászó példáját hozza fel, akit lelkesít egy alpesi naplemente látványa. 3. Értelem hozzáállásbeli értékek által. Még szomorú és stresszes helyzetekben is találhatunk értelmet, ha például arra gondolunk, hogy valami értelmesebbet teszünk.” (Uo. 44–45. o.)

Ha a lelkészi hivatásban is egymásra találunk a kreatív értékek, a tapasztalati értékek és a hozzáállásbeli értékek, akkor az egyediség és a szépség is egyre többször felfedezhető fel, élhető meg, és „megkonfirmálja” az egyébként éppen akkor nehéz, körülményes, fárasztó vagy éppen elkeserítő lelkészi élethelyzetet. A tevékeny, körültekintő és felfedező lelkész mindig visszatérhet az ideális lelkészképhez. A passzív, beszűkülő és csak a „minden olyan legyen, mint amilyen eddig volt” világot őrizgető lelkész örökké kínokat, gondokat és fájdalmakat hordoz, termel, keres és őriz. A meghívás nem erre a második útra szól! Nem kell

szégyellni a „boldogságkeresést” főállásban! Főleg, ha másoknak is, és nemcsak magunknak keressük. Ebben az értelemben lehet helyénvaló hivatás és pálya ma is a lelkészként, az emberi élet értelmét és boldogságát kereső és ezért küzdő pályák és hivatások között. Azt kívánom, hogy minél többször érkezzünk meg lelkészként ahhoz az életérzéshez, hogy szeretem a hivatásomat, jól érzem magam ezen a helyen, és nagy ajándék, hogy erre adtam a fejem s erre szántam az életem!²

Felhasznált irodalom

- FAZAKAS Sándor 2020. *A reformatio vitae jegyében. Tanulmányok a reformatori teológiatörténet, egyháztan és politikai etika tárgyköréből.* Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.
- FERENC pápa 2021. Amikor az Egyház megáll, megbetegszik. *Magyar Kurír*, szeptember 15. <https://www.magyarurir.hu/hirek/ferenc-papa-homiliaja-sasvaron-amikor-az-egyhazi-megall-megbetegszik>. (Megtekintés: 2021. szeptember 16.)
- KAYNE, Megan 2018. *Stressz. A feszültségoldás pszichológiája.* HVG, Budapest.
- PÁNGYÁNSZKY Ágnes 2021. Az evangélikus lelkészképzés gyakorlati kompetenciaterületei. *Lelkipásztor*, 96. évf. 8–9. sz. 295–300. o.
- SCHAUFFELBERGER, Thomas – HARTMANN, Juliane (szerk.) 2016. *Perspektiven für das Pfarramt. Theologische Reflexionen und praktische Impulse zu Veränderungen in Berufsbild und Ausbildung.* Theologischer Verlag, Zürich.
- SIBA Balázs 2018. *Pasztorálteológia. A református lelkészi hivatás vizsgálata interjúk tükrében.* Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- SZABÓ B. András 2021a. Egyénekből épülő közösség. In: *Épüljtek fel lelki házzá! Evangélikus gyülekezetfejlesztési program.* MEE Gyülekezeti és Missziói Osztály, Budapest.
- SZABÓ B. András 2021b. Teológiai konzervativizmus és liberalizmus a múltban és jelenben. *Lelkipásztor*, 96. évf. 8–9. sz. 311–313. o.
- SZABÓ Lajos (szerk.) 2020. *Égi hívás – földi pálya, avagy miért (ne) legyek lelkész?* Luther Kiadó, Budapest.
- VÁMOSSY Erzsébet 2021. Isten türelmesen vár ránk. Bo mianmari bíboros katekézise a türelmről a NEK szerdai napján. *Magyar Kurír*, szeptember 8. <https://www.magyarurir.hu/hazai/isten-turelmesen-var-rank-bo-mianmari-biboros-katekezise-turelemrol-nek-szerdai-napjan>. (Megtekintés: 2021. szeptember 13.)

² Az elhangzott előadást egy interaktív kiscsoportos beszélgetés követte az alábbi kérdések feldolgozásával: Mit láttam az „indító” lelkészem életében egyedinek, amivel a legnagyobb hatást gyakorolta rám? Mi volt az a tulajdonság a lelkészségben, amelyet a legszebbnek tartottam akkor, amikor elhatároztam, hogy lelkész leszek? Mi a biztosan „egyedi” saját erősségem? Mitől szép ma a lelkészi hivatás?

Áldással indulnak?!

Néhány gondolat az ordinációs áldások kapcsán

■ HAFENSCHER KÁROLY

A nyár az ordinációk ideje. A frissen végzett teológushallgatókat – ha püspökük Isten és ember előtt vállalja a jelöltekért való felelősséget – ordinálják, azaz a lelkészi szolgálatra rendelik. Az ünnepélyes, kézzel történő lelkészszentelési ünnep többnyire a saját, „küldő” gyülekezet templomában történik. A korábbi – főként püspöki templomban zajló – közös lelkészszentelések után ez a személyre szabottabb változat vált gyakorlattá. Ez a gyülekezetek számára is nagyobb ünnepnek számít.

Evangelikus tanításunk és egyházfelfogásunk szerint a püspöki szolgálat nem külön rend (ordo), tisztük egyetlen különlegessége nem az egyházvezetés adminisztrációs feladataiban rejlik, még csak nem is a tanítás tisztasága felett való őrökösben (bár ez a legfontosabb feladataik egyike), nem is csupán a liturgia felett való meghatározó szerepük (hiszen ezt a zsinattal közösen gyakorolják). Az egyetlen igazán sajátos és különleges küldetésük az ordinációhoz kapcsolódik. Ezt a szolgálatot más nem végezheti el. Csak püspök ordinálhat. (Még akkor is, ha volt az egyház történetében olyan »vis major«, amikor nem a püspök adta át a stafétabotot, volt is, van is belőle ökumenikus feszültség – egészen addig, hogy a folyamatosság megszakadása az egyik akadálya az interkommunionnak). Az ordináció azonban nem csupán az ünnepi istentiszteletet jelenti, hanem azt, hogy az odavezető úton a püspök készíti fel lelkileg kerületének leendő lelkészét, és utána az ő lelki vezetése alatt végzi szolgálatát az újonnan ordinált.

Az ordinációs istentisztelet központi pillanata az, amikor a püspök a gyülekezet élén állva hívja a Szentlelket, hogy ő maga szentelje meg a szolgálatba indulót. A Lélek átadásának mozdulata a kézzel történő. Az ősi keresztény gyakorlat szerint a kézzel történő lelkészszentelésnél a püspök kézzel történő lelkészszentelést nemán, kimondott szavak nélkül végezték. A mai magyar evangelikus gyakorlat szerint a püspök kézzel történő lelkészszentelést mondja el az áldó igét: „Az Úr áldjon meg téged, hogy áldás légy sokak üdvösségére!”

Ezek után a püspöknek segédkezők, majd a jelen lévő

lelkészek kézzel történő lelkészszentelést mondanak. Nem térünk ki arra, hogy a kézzel történő lelkészszentelése sokak fejében és gyakorlatában nem tisztázott. Így azután a kézzel történő lelkészszentelés mellett sok más, „annak látszó” vagy arra nem is hasonló mozdulat alakul ki: fej fölé emelt kéz, a távoldó (távolságtartó) mozdulat, a már-már háritásnak tűnő kézmozdulat az új lelkész felé, egykezes áldó mozdulat, kétkezes verzió, természetes mozdulattal vagy éppen erőltetettel. Jó lenne ilyen egyszerűen gondolni erre: a kézzel történő lelkészszentelés a kézzel történő lelkészszentelés. A kéz (kezek) feje tetele. (Lehetőleg két kézzel).

Mindezeket túl gondoljuk végig a kézzel történő lelkészszenteléskor mondott igék ügyét. A „diktatórikus időkben” természetes volt, hogy a szolgálatba állás sorrendjében vonultak be a szolgatársak, és egymást követve, az *Agenda* sorrendjében mondták a lelkészszentelés áldásait, szigorú rendben. Püspöki szigorúknak tűnt ez, de rend volt. Nem volt ismétlés, nem volt oda nem illő ige, nem volt szubjektív érzelmi „igekitörés”... Azután jött egy rendet kevésbé tartó püspök, aki a hetvenes évek vége felé „lazább” megoldást is elfogadott: „mindenki tud valamilyen igét mondani”. Így jött be a szubjektív vonal, az összevisszaság, sokak számára az elbizonytalanosítás. Ez pedig nemcsak formai lazasághoz vezetett, hanem teológiai problémákhoz is.

Ha ma megnézzük (és meghallgatjuk) a mai ordinációs istentiszteletek áldásait, akkor sajátos szingargazdagságot figyelhetünk meg (egy rosszindulatú kritikus azt is mondhatná, hogy teljes összevisszaságot). Érdemes hát kielemeznünk, hogy azok az igék, amelyek elhangzanak, valóban áldásra alkalmas igék-e. Az alapvető teológiai kérdés így fogalmazható meg: minden ige alkalmas áldásra?

A Pröhle-féle *Agenda* szép számmal közölt áldásra szánt mondatokat. Műfajilag egyik-másiknál megkérdőjelezhető volt, hogy az valóban áldó szöveg-e vagy sem. A *Liturgikus könyv* nagyon tudatosan válogatta ki azokat a bibliai mondatokat, amelyek az Isten áldását fogalmazzák meg és közvetítik. Ezek exegetikai és recepcióelméleti vizsgálá-

ta egyértelműen segít világosan látni a ránk leselkedő hibákat, de segít egyértelművé tenni azt is, mit is jelent valójában az áldás: Isten értékteremtő igéje.

A társadalomban megfigyelhető fegyelemhiány áthat az egyházra is, és a szolgálati fegyelem – akár az áldó igékkel kapcsolatban – nem mondható erősnek. Mindenki mondja azt, amit akar, amit szeretne, ami megtetszett neki, amit ő fontosnak tart; és nem az egyház évszázadokon keresztül megfogalmazott, kikristályosodott, igeválasztásban is megnyilvánuló közös hitét és a biblikus megfontolásból összegyűjtött áldások sorát.

Ha nem ragaszkodunk az *Agenda* áldásrendjéhez vagy a *Liturgikus könyv* ordinációs áldásaihoz, érdemes típusok szerint végigvenni a kerülendő hibákat. Ha ezekbe belegondolunk, akkor megtaláljuk azt az utat, amely az evangélikus teológia keskeny, de tiszta szívvel választható útja. Amikor az áldás nem a mi gondolatunk, hanem valóban az Isten értékteremtő, áldást adó szava.

Az első típus a „varázsigék” típusa. A mondat műfaja ebben az esetben nem áldás, másról szól, „de hát ige, majd így is, úgyis hat”. Aki így gondolkodik, bármilyen mondatot kiragadhat a Bibliából. De vajon nem visszaélés-e ez az igével, s nem céltévesztés egy szolgatárs indításakor?

A második hibatípus: „elmagyarazzuk az Ūristennek, mit tegyen az illetővel”. Egyfajta megrendelés ez. Elmondjuk, amit mi szeretnénk kívánni a másiknak, s mi ezzel kapcsolatban a feladat. Az Isten a Mindenható, megfogal-

mazzuk hát neki, hogy mi is a tennivaló mindennek érdekében. S ha elég hangsúlyosan mondjuk, bizonyára meg is lesz az eredménye. Hát megrendeltük...

A harmadik típusú szabad, áldásra való igeválasztás az, amikor egy igeverssel „elmondjuk a lelkészjelöltnek”, hogy mi vár rá. Ez valójában programindítás, információközlés, használati útmutató. Ezt tedd, így legeltesd a bárnyokat, így taníts, ilyen légy meg olyan légy. Tesszük ezt úgy, hogy nem a magunk tapasztalatát tesszük mögé igazolásul, aranyfedezetül, hanem az Atya, Fiú, Szentlélek nevében mondjuk. De vajon tényleg ez a liturgikus funkciója az áldásnak? Nem valami más formát és pillanatot kellene keresni az ilyen használati útmutatónak?

A negyedik tévút az, amikor áldás címén személyes mondanivalónknak keresünk igét, és azt meghatóan, már-már könnyet fakasztóan átadjuk. Régi ismerősök vagyunk, közel állunk egymáshoz, megpróbálom elmondani, mit is kívánok neki. Kedves gesztus. A személyes hang – megerősítve egy kis isteni tekintéllyel – mégis másként hat, mint egy puszta emberi jókívánság...

Mindezek típusok, de ha figyeljük a gyakorlatban elhangzó áldásokat, nem egyszer felfigyelhetünk ilyen „mellékzöngékre”. Ezért fontos a liturgia tudatos használata és megélése. Apróságnak tűnik, de a lényegét veszítjük el a helytelen használatl. Sőt visszaélünk a ránk ruházott küldetéssel. A feladat egyszerű: az áldás legyen áldás. Nagyon ráfér a szolgálatba indulóra!

Úton az egység felé

A római katolikus – evangélikus párbeszéd dokumentumai 1972–2013

Szerkesztette: Reuss András – Görföl Tibor
Luther Kiadó – Vigilia Kiadó, Budapest, 2021

A több mint ötven évvel ezelőtt, 1967-ben kezdődött evangélikus – római katolikus teológiai párbeszéd eddig közreadott tizenegy közösen elfogadott dokumentumát és a hozzájuk csatolt összesen kilenc exkurzust tartalmazza kötetünk. Az eredeti szövegeket olyan prominens római katolikus és evangélikus teológusok készítették, akik közösségük legfelkészültebb tudósai közül kaptak erre megbízást. Minden szövegben benne van egyéni munkájuk, de a szövegek nem egyéni, hanem közös munka nyomán jöttek létre, amelyben mindegyikük a maga közösségének hagyományát képviselte. A teológiai kérdések és az egyházi élet belső összefüggésének rendjében vették sorra a témákat. Ennek a párbeszédsorozatnak a célja nem a régi viták folytatása, hanem az esetleges félreértések tisztázása,

a továbbra is fennálló különbségek pontosítása, a másik hagyomány szándékának jobb megértése és ezáltal – ahol csak lehet – a hitbeli azonosság kifejezése, valamint így a közös tanúságtétel lehetőségének elmélyítése és a közösség alapjának szélesítése.

Folytatódják a megkezdett párbeszéd az egyházi élet legmagasabb szintjein és legeldugottabb sarkaiban is! Törekedjünk arra, hogy növekedjünk, előrébb lépjünk Jézus Krisztus közös ismeretében. Legyenek ezek a szövegek a hitbeli tanulásnak, a másik egyház megismerésének, saját egyházunk jobb ismeretének, a földi életünkben véget nem érő egyéni és egyházi megújulásnak az eszközei.

Szentháromság ünnepe után 21. (biblia-) vasárnap

► Ám 7,10–15

Igehirdetési előkészítő

Isten életet adó, gyógyító igéje oldalára álljunk!

A vasárnap margójára

A bibliavasárnap a német egyházi hagyományban január utolsó vasárnapja, és az ökumenikus együttműködéshez, az ökumenikus imahéthez kapcsolódik. Az angolszász protestáns egyházaknál október utolsó vasárnapjára esik bibliavasárnap, ahogyan nálunk is, de mindkét kezdeményezésnek az áll a középpontjában, hogy szükség van a keresztények összefogására, mivel a világon több százmillió ember él még mindig, akiknek a nyelvén nem olvasható a Szentírás, vagy nem jut el hozzájuk az Ige. Elsősorban tehát ebből a szempontból kell vizsgálnunk az elénk kerülő igéket.

A Pröhle-féle *Agendában* a Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap mottói ezek: „Járjunk elhívásunkhoz méltóan” (Szentháromság ünnepe után 18–23.) – „A hit harcában” (21.). A bibliavasárnap mottói pedig: „Mindent Isten dicsőségére” – „Amik felőle megíráttak”. Az óegyházi evangélium a vasárnap kötelező lekcója, ez a 21. vasárnap evangéliuma (Jn 4,46b–54), a kapernaumi tisztviselő fiának meggyógyítása. A vasárnap alapigéje pedig Ámósz próféta könyvéből lett választva, röviden bemutatja Ámósz, és összefoglalja prófétai tevékenységének alapjait.

Az alapige vizsgálata

Ámósz az első írópróféta, a 8. században élt. Az alapigéből megtudjuk, hogy ki is ő, gyakorlatilag bemutatkozik, ars poeticát ad, röviden bemutatja küldetését. „Pásztor vagyok én, és fügét termeszték” (Ám 7,14). Érdekes rögtön itt tisztázni, hogy „a pásztor nem csupán magát a legeltető személyt jelentheti, hanem akár egy »vállalkozót« is, aki nyájakat tart, és azokból gazdálkodik. Több kutató valószínűsíti, hogy Ámósz vállalkozóként igen sok áldozatra szánt (hibátlan, egyéves, hím) állatot szállított a jeruzsálemi templom számára, mivel otthonosan beszél a szentély dolgairól. A »fügét termeszték« ezt a föltevést erősíti meg, hiszen ha a nyáj mellett élő, vándorló pásztor lett volna, nem tudott volna helyállni a fügetermesztés helyhez kötött foglalkozásában. Mint vállalkozó azonban jól kiegészíthette egymással a juhtenyésztés és a fügetermesztés »két lábon álló« vállalkozását.” (PECSUK 2016, 343. o.) Illetve azt is megtudjuk, hogy nem tanulta a prófétaságot, hanem rákényszerült a prófétaságra az igazságtalanságok megtapasztalása miatt (Ám 7,15).

Van némi saját tapasztalatom a fügetermesztéssel, hiszen Magyarországon is terem a jó helyre, a parókia déli fala közelébe ültetett fügefá. Jó évben kétszer is terem, először nyáron néhány szem, de a legtöbb gyümölcs szeptemberre, októberre érik meg. Ezekben az időszakokban nem egyszerre érnek a gyümölcsök, hanem folyamatosan, egy fán egyszerre néhány szem, tehát ténylegesen figyelmet és folyamatos jelenlétet igényel ilyenkor a füge, ha nem szeretnénk, hogy a gyümölcsök megrothadjanak a fán. Tehát saját véleményem szerint is inkább arról lehetett szó, hogy Ámósz nem a szó valódi értelmében volt pásztor, hanem állattenyésztő és növénytermesztő vállalkozó lehetett, aki jól látta a gazdasági és politikai folyamatokat, a papok és a király visszaéléseit is, ezért is szólalt fel ellenük.

A perikópa megértése – az Amacjá-vita és a politikai helyzet

Ámósz minden bizonnyal a déli királyságból származott, Te-koából, viszont próféciáinak egy részét a bételi szentélyben mondta el. Amacjá a II. Jeroboám király (Kr. e. 753-ig) által kinevezett próféta. Ámósz helyesbíti Amacjá hamis próféciáját, csúsztatását: „*fegyverrel támadok Jeroboám házára*” (7,9); ezt így közvetíti Amacjá: „*Fegyvertől hal meg Jeroboám*” (Ám 7,11). A prófécia második fele, vagyis a fogság ígérete valóban megtörténik Kr. e. 722-ben (PECSUK 2016, 343. o.).

Ámósz ténymegállapításai, vagyis, hogy Izrael elhagyta Istent, és az erkölcsi és szociális bűnök elfordítják Istentől a népet, minden bizonnyal igazak lehettek. A Tóra elárulásának vádját a királyhű Amacjá összeesküvésnéként és a király félreállításának a szándékaként állítja be (PECSUK 2016, 343. o.). Ugyanakkor azt is látni kell, hogy Ámósz elsősorban nem a Baal-kultusztól fél, hanem más erkölcsatlenségekről beszél, és minden bizonnyal a mezőgazdaságból élő nép kihasználásáról (RAD 2001, 2: 155. o.).

Ha bibliavasárnap szempontjából vizsgáljuk az igét, rögtön látjuk, hogy Ámósz a Szentíráshoz akarja visszafordítani a népet, és Amacjá ezt nem akarja, hiszen ő a király szándékát akarja beállítani szent szándékként. A hamis próféta politikailag akarja biztossá tenni udvari próféta pozícióját, Ámósz pedig „látnoknak” nevezi, ahogyan az első prófétákat nevezték (Ám 7,12). Ez Ámósz korában valószínűleg már negatív csengéssel rendelkezett, a szöveg alapján úgy tűnik, Amacjá ezt Ámósz ellen akarja felhasználni (uo. 348. o.).

Bétel királyi szentély volt, így Amacjá szerint nem a Tóra határozza meg az ünnepek helyes megtartását, hanem a király. És valóban, Bétel működését a király határozta meg teljes körűen, a próféta kijelölése is a király hatásköre volt. Ámósz ezzel szemben erőteljes próféciát fogalmaz meg arról, hogy pontosan ennek a következménye lesz az északi királyság pusztulása. Úgy tűnik, Ámósznak nem Amacjával van problémája elsősorban, hanem magával a királysággal és azzal, ahogy II. Jeroboám a kultuszt igazgatja, mégis Amacjá próféta az, akivel összeütközésbe kerül, hiszen ők vannak azonos rangban.

Az írásmagyarázók rámutatnak, hogy a politika által kinevezett prófétákkal szemben a Szentírás íróprófétáiban (a Kr. e. 8. században Ámósz, Hóseás, Ézsaiás és Mikeás mind ilyenek) az a különleges, hogy nem tanulmányaik révén tesznek szert arra a tudásra, amelyet hirdetnek, hanem Jahve világosítja meg őket (uo. 156. o.). Ezzel a megerősítéssel beszél Ámósz Amacjához, aki viszont a prófétaiskola neveltje, és a király nevezte ki a pozícióra, tehát emberi elhívása van – szemben az ő isteni elhívásával.

Erőteljesen áll szemben egymással a „*Te ezt mondtad*” és az „*Ezért így szól az Úr*”. Több mondaton keresztül érzékletesen szemlélteti a közösség büntetését. „*Feleséged parázna nő lesz a városban*” – a megszálló hatalom szokása volt ez. A férfiak rabszolgák, a feleségeik prostituáltak, a kisgyer-

mekek a családtól elszakítva gyermekkatonák lesznek, vagy megölik őket. „...*földedet fölosztják mérőzsínórral*” – a megszálló katonák zsákmánya lesz a föld. „*Izrael pedig fogságba megy földjéről*” – gazdaságilag és politikailag is stabil hatalomban illet mondani ellenséges lehetett, de negyven évvel később mégis megtörtént. A prófécia nagyon erőteljes jelzés az istentelenségről és a pusztulásról (uo. 156. kk.).

Három látomás előzi meg ezt a próféciát, amelyek kiemelik, és a fogság ígérete csattanóként áll a 7. fejezet végén (PECSUK 2016, 352. o.). A három látomás a pusztulás különböző lehetőségeit mutatja meg: 1. sáskajárás, 2. tűz, 3. megmérettetés függőön által.

Az ítélet nem jelenti a teljes pusztulást sem sáskajárással, sem tűzzel, mégis elpusztítja a kultuszközpontokat az Úr. Ámósz korában von RAD szerint jól tapasztalható volt az Újasszír Birodalom befolyása az északi királyságra, de a fogságtól és a szentélyek pusztulásától egyáltalán nem tartott az északi királyság, legalábbis hivatalosan. Úgy gondolhatták, politikailag kiegyensúlyozott a helyzet, II. Jeroboám megfelelően egyensúlyoz, hogy a királyság független maradjon. Azonban feltehetőleg a politikai függés árát a felső osztály a szegényebb rétegek kizsigelésével érte el, ez lehetett Ámósz elsődleges problémája: az anyagi jólét fontosabb volt az Úr szavának betartásánál.

Az igehirdetés felé

A bibliavasárnap kapcsán ezekkel a kérdésekkel szembesültem, amikor végiggondoltam, miről is kellene a lelkésznek az igehirdetés előtt elgondolkodnia; ez adhat egy bővebb vázlatot az igehirdetésnek is.

A Szentírás

1. Vajon a jelenlegi jólétünkben eleget foglalkozunk-e azokkal, akik el vannak zárva a Szentírás olvasásától?

2. Nem feledkezhetünk meg azokról a keresztényekről sem, akiknek ellenséges környezetben el kell titkolniuk vallásukat, vagy menekülni kényszerülnek, különben kínzásokkal, kivégzéssel kell szembenéznük. Az afganisztáni keresztényeket ért fenyegetésről hallhattunk már nyár végén; ki tudja, hogy bibliavasárnapig milyen következményei lesznek az ottani fejleményeknek. Ugyanígy az afrikai iszlámisták által elkövetett gyilkosságok, fenyegetések az ott élő keresztény közösségek felé fel kell hogy keltsék figyelmünket, és tettekre kell sarkalljanak bennünket. Vajon lesznek-e elég bátrak és erősek a fejlett világ keresztény közösségei, hogy valódi segítséget nyújtsanak azoknak a keresztény közösségeknek, amelyek nap mint nap veszélynek vannak kitéve az elmaradott országokban?

A bibliolvasásra szánt idő

Vannak olyan kérdések is, amelyeket tisztáznunk kell a gyülekezet előtt és magunkban is.

3. Vajon elégséges-e a bibliaolvasással töltött időnk? Vanak buzgó gyülekezeti tagok, akik bibliaórára, de még istentiszteletre is magukkal hordják a Bibliájukat, de biztathatjuk, sőt biztatnunk is kell erre a híveket. Ma már mobilalkalmazásként is bármikor telepíthető a fiatalok és a telekommunikációban jártas gyülekezeti tagjaink készülékére a Szentírás.

4. Biztatjuk-e eleget a fiatalokat és az időseket a bibliaolvasásra, mennyire járunk elöl mi magunk ebben jó példával?

A Biblia népszerűsítése

5. Milyen alkalmakat tudunk találni arra, hogy a bibliaolvasást népszerűsítsük, és vajon vonzó példát tudunk-e arra mutatni, hogy a Biblia olyan támasz az életben, amelyet nem lehet mással helyettesíteni?

Az evangélium egyházának tagjaiként, az „örömhír szerint élő”, azaz evangélikus emberekként ezt hangsúlyoznunk kell, és életpéldát kell nyújtánunk.

A vasárnap evangéliuma

6. A vasárnap evangéliumát is hívjuk segítségül az igehirdetésünkhöz. Vajon melyik kapernaumi történet az eredeti? Amikor a kapernaumi százados kezdeményezi a „bizalmi alapon történő” „távgyógyítást”, vagy pedig az, amikor Jézus elbocsátja a századost. Első szolgálati helyemen, Abaújban a hagyományokat jobban őrző falvakban a családokban a gyerekeket inasoknak nevezték, a családfőt gazdának. Ezt a szóhasználatot egyébként az északi országhatár mindkét oldalán megtartották sok településen a mai napig is. Talán hasonlóan lehetett ez Kapernaum környékén is. Biztosan soha sem fogjuk tudni, de örülnünk kell a Szentírás gazdagságának, hogy két ilyen hasonló leírás fennmaradt egymás mellett.

Konklúzió, összegzés

7. Sokan veszítették el szeretteiket az elmúlt időszakban, és talán szeretnének a kapernaumi tisztviselővel cserélni, hogy Jézus biztató szavát hallják. A mi feladatunk az örömhír hirdetése, a gyógyító ige átadása. Sajnos a mi prédikációnk nem ér fel Jézus szavával, nem tudunk vele olyan csodákat tenni, de kis csodákba kapaszkodunk, melyeket lelkészi szolgálatunk során megélünk, és amelyek megtartják a hitünket és az igehallgatók hitét. Ebben hiszünk, ezért tanúskodunk akár az emberi hatalommal szemben is, mint Ámósz, aki a kézzel fogható eredményekkel kecsegtető mezőgazdasági munkát otthagya a kézzel nem fogható eredményt ígérő prófétai hivatásért. Adja Isten, hogy legyen ehhez nekünk is napról napra bátorságunk és hitünk!

Segédanyagok az igehirdetéshez

Énekek

ÉÉ 286, 289 (további énekjavaslatok: 255, 287, 333)

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Arról, milyen lehetett a tized begyűjtése Izraelben

„A szekerek déltájban érkeztek; elhúzódhatott a begyűjtés az előző falvakban. Megvetően nyilatkoztak róluk: azok folyton alszanak.

Nyolc nagy ökrösszekér érkezett egymás után, az elsőn fehér lenvászonköpenybe öltözött, négyszögletesre nyírt szakállú ember bóbiskolt, a pap, mellette köpenyes ember ült a bakon, azt mondták, ő a begyűjtő lévita, a katolikosz. A többi szekér részben már meg volt rakva zsákokkal és vászonnal letakart edényekkel. Az egyik szekér mögé borjak voltak kötve. Azon a szekéren tyúkok voltak nagy ketrecbe zárva, bágyadtan bóbiskoltak.

Különös, gondolta Uri: a gizbar perzsa hangzású szó, a katolikosz görög; miért nincs héber vagy arámi szó a begyűjtőkre?

A szekerek megálltak. Jehuda mester a pap elé járult. A pap lekászálódott a szekérről. Jehuda hason elterült a földön. A nép letérdelt. A pap mindkét kezét előretartva imádkozott, és elmondta a papi áldást. Uri, maga is térdelven, körülnézett. Átszellemülten, boldogan térdepeltek az emberek, sokan örömben könnyeztek. Megáldotta őket a pap, akinek a révén magának az Úrnak az áldását nyerték el a szorgalmukért. Keményen megdolgoztak, hogy Isten eleséghez jusson, jár nekik az áldás. A lévíták és a papok emésztik meg az Első Termést és a Java Termést az Örökkévaló megszentelt bendői gyanánt, a kiválasztottak közül a kivételezettek.

A katolikosz egy hordóra ült, asztalkát hoztak elébe, arra tette a papiruszt, amit elővett és kitekert. Egy suhancot küldött oda Jehuda mester, aki lángoló arccal ráteyerelt a papiruszra, hogy ne tekeredjék vissza önmagába; büszkén nézegetett körül a suhanc, fontos munkát kapott. A lévita lúdtollal jegyezgetett a papiruszra, a mellén fityegő kicsi tintatartóba mártogatta.

A pap alá székelt tettek, leült, vásznat feszítettek a feje fölé, ketten tartották boldogan, a pap feje lekókad, talán elszunnyadt. A magáét már megtette, elmondta az áldást, amit közönséges emberfia sose mondhat el. [...]

Uri csodálkozott, miért nem elevenebb és miért nem érdeklődnek iránta a népek. Közvetítői funkciója van Isten és a népe között, s ő maga mintha nem is volna. Egy imamondó báb.

Bezzeg a lévita fontos ember.

Az egyik edénnyel nem volt megelégedve, félre is dobták szégyenkezve, tiltakozás nélkül, hogy összetörjön. Az egyik zsák tartalmának minőségét kifogásolta, a zsákot félretették, a száját visszakötötték. Talán légy került bele vagy nedvesnek találta a begyűjtő, azt a parasztok helyben fogják megenni. [...] A katolikosz vörös festékbe mártott ecsettel jelet rajzolt a kiválasztott állatok homlokára vagy szárnyá-

ra, és intett, hogy a gazdák vigyék vissza őket az árnyékba. Ideje volt, az állatok lihegtek és szédelegtek a szomjúságtól.

Ezentúl a volt gazdák az állatoknak már csak a pásztorai, mert a papok lettek a tulajdonosaik, azaz a Mindenható.”

Spiró György (1946–) Kossuth- és József Attila-díjas magyar író, költő, irodalomtörténész: *Fogság*

VERS

(*Veréb Pál református ősökkel rendelkező, boldogkőújfalui református gondnok visszaemlékezése alapján, aki gyermekkorában egy lelkésztől tanulta.*)

A vén bibliárus

A Szajna-parti könyvesbolt során,
Ahol olcsón mérik a tudományt,
S a költészet örök, nagy kincseit,
Öregember kínálja könyveit.

Fiatalon került ő még ide,
Dér szállt azóta hosszú fűrtire;
Az évek tüntén minden változott,
Palotasor emelkedik ma ott.
Ám köztük ő a réginek maradt,
Kopott emlék az új kapu alatt.

Ott jártam épp, s a bolt elé kiállt.
Unszolt, vegyek egy ócska Bibliát.
„Jóember, tudd meg, fordult a világ,
Regényt olvasnak ma, nem Bibliát,
És te nekem mégis ezt kínálgatod,
Legyen tehát meg az akaratod.”

Kicsiny szobámban üldögélek itt,
És olvasom az Írás lapjait.
A szívembe csöndes béke száll,
Csapzott lelkem itt enyhülést talál.

Ó, áldva légy, te ócska Biblia,
Megnyílt benned az újkor fia,
És áldott legyen az az öreg ott,
A Szajna-parton, aki eladott.
(ismeretlen szerző)

Felhasznált irodalom

PECSUK Ottó (szerk.) 2016. *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest.

RAD, Gerhard von 2001. *Az Ószövetség teológiája*. 1–2. köt. Osiris Kiadó, Budapest.

SPIRÓ György 2005. *Fogság*. Magvető, Budapest.

■ GERLAI PÁL

Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap

▶▶ Jer 33,1–3.6–9

Igehirdetési előkészítő

A bűn okozta isteni harag mélysége
és a megbocsátáson keresztüli béke magassága

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni 22. vasárnap idén reformáció ünnepével egybeesik, ezenfelül pedig egymásba ölelkező ünnepeink sorát gazdagítja a két textus tartalma is. Egyik hangsúlya a megbocsátás, amint azt a vasárnap jellege is hozza, a másik, a reformációi téma pedig a kegyelem. Aki ezen a napon kétszer is hirdet igét, az akár egy sorozatot is meghirdethet a gyülekezetében, esetleg a helyi protestáns hívők között. A *sola gratia* kifejtése lenne ez a javából: a haragjában mélységbe vivő Isten az ő kegyelméből a megbocsátás magasságába emel. A vasárnap üzenete tehát: „Járjunk elhívásunkhoz méltóan” – megbocsátásban, különös tekintettel a Miatyánk 5. kérésének komolyanvétele szempontjából: „...és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek...” Ugyanakkor azt is érdemes figyelembe venni készülésünkkor, hogy egyre inkább közeledünk az egyházi esztendő vége felé, és az ítélet sokszor fog előkerülni, amint itt is sugallja a téma az ítéletre, számadásra való előkészületet. Az Isten előtti számadás előzményeit Jeremiás könyvén keresztül világosan láthatjuk. Mielőtt azonban megrettentene bennünket Isten haragjából fakadó büntetése, amely érvényesült az ő népén, már abban a pillanatban el is ér bennünket Isten mindent felülhaladó kegyelme, csakúgy, mintha a másik nagy prófétát, Ézsaiást olvasnánk: „*Túláradó haragomban egy pillanatra elrejtettem előled arcomat, de örök hűséggel irgalmazok neked – mondja megváltó Urad.*” (54,8)

Amit a textusról tudni kell

A textus közvetlen, de egyben tágabb kontextusát Isten ígéjének megszólalása adja meg. Itt másodjára szólt az Úr Jeremiához, de az előző fejezetben már megszólította egyszer őt. A 32. fejezetben található a datálás, a babiloni megszállás ideje, Nebukadneccár király uralma és betörése Jeruzsálembe. Ezalatt Jeremiás a júdai király börtönében ült, mert a király elfogadhatatlannak és túl veszjóslónak tartotta a próféciát, amelyet Isten szócsöveként a városban szólt.

A cserép motívuma már csupán érdekesség lehet, habár közvetlenül a textusban nem szerepel, mégis sok mondanivalója van. Korábban Jeremiás feladata az volt, hogy látványosan törjön össze egy cserépet, amely azt szimbo-

lizálja, hogy így fogja Isten összetörni a tőle elfordult népének szent városát. Akkor kalodába záratták szavaier és tetteiért. Textusunk előzménye, hogy Jeremiás börtönbe került, és a cserép ismét fontos jele lett annak, amit Isten tenni szándékozott a tőle elfordult zsidósággal. Ezúttal viszont a cserépedény nem törékeny, hanem őrző funkciót látott el, mert egy föld adásvételi szerződését kell megőrizniük benne, amely majd az ínséges, háborús idők után sokat fog érni. Egy fejezetnyi ugrással így érkezünk meg a vasárnap igéjéhez, amikor Isten ismét megszólítja prófétáját.

Ebben a gondolatmenetben – szintén egy kis kitekintésként – ideillő lehet 2Kor 4,6bkk: „...ő gyújtott világosságot szívünkben, hogy felragyogjon előttünk Isten dicsőségének ismerete Krisztus arcán. Ez a kincsünk pedig cserépedényekben van, hogy ezt a rendkívüli erőt Istennek tulajdonítsuk, és ne magunknak: Mindenütt szorongatnak minket, de nem szorítanak be, kétségkedünk, de nem esünk kétségbe; üldözöttek vagyunk, de nem elhagytak; letipornak, de el nem veszünk; Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen testünkben.”

A cserépedény képe az Újszövetségben is csodát rejt magában, megőriz, majd idejében láthatóvá teszi az élet értékét. Az ókori athéni szokás szerint a cserépszavazás is nagy dolgokat döntött el, egy polgárt tíz évre száműzhettek azzal, hogy a többség cserépdarabokra írta a nevét.

A perikópa megértése

Nem véletlen, hogy Isten sok képet használ Jeremiás próféciáiban (boroskorsók megtöltése = az ország lakóinak részegítő itallal való megtöltése a pusztulás idején a 13. fejezetben; a fazekas rosszul sikerült edénye = Izrael háza Isten kezében a 18. fejezetben; jó füge = megtértek, rossz füge = ítélet alatt állók a 24. fejezetben; járom a próféta nyakában = Izrael sorsa is az ellenség igájába kerül a 27. fejezetben), hiszen ezek jelei annak, hogy mennyire komolyan és sokrétűen, sőt sokszor üzenté meg az Úr, hogy elhagyta és elszomorította őt népe, így ő hamarosan elhozza a számadás idejét.

Ez Isten haragjának mélysége, amelyet cserép, ókor és babiloni fenyegetés ellenére mi magunk is megérezhetünk. Fájó, hogy bűneinkkel megbántottuk az Urat, és haragját kivívtuk. Jeremiás a mi fejünk felett is darabokra törhetné az életünk cserépedényét, melynek darabjaira más nevet nem is lehetne írni, csak Jézusét, aki miattunk megalázott, kitaszított lett, halált szenvedett, hogy nekünk megbocsáttassék mindaz, amit összetörtünk. Sokat emlegetett japán szokás, hogy ha összetörik valami, azt nem dobják ki, hanem aranyzínű ragasztóval összeillesztik, hogy később is lássák, van jele a megtörtségnek, de a bizalom helyreállításának is.

Ebben az állapotban érhet el bennünket igazán Isten mélységbe utánunk nyúló kegyelme, amellyel megbocsát népének és nekünk, mai bűnösöknek is. Emberi lelkünk mélységei mellett a családok, népek és egyházunk mély és bű-

nös sebei is mélyen megmutatkoznak, de hasonlóan járunk, mint a zsidó nép: elfogadni a bűnös helyzetet, megvallani és Isten akaratának igájába hajtani a fejünket olyan nehéz.

Míg mi legtöbbször passzívan, tehetetlenül és tanácstalanul szenvedünk ezekben a különböző mélységeinkben, addig az ige megmozdít bennünket. A cselekvő Isten mozgalmassága csupa igei alakban mutatkozik meg, és prófétáján keresztül szeretettel igéri, hogy 1. válaszol a kiáltásra; 2. kijelenti a titkos, elrejtett dolgokat; 3. sebet kötöz és gyógyít; 4. jó sorsot, újjáépülést és igazi békét ad; 5. megbocsátja a bűnt, és megtisztítja a bűnösöket. Ez az öt pont éppen arról szól, hogy miként emel egyre feljebb Isten kegyelme bennünket. Történelmi szempontból ez történt a zsidósággal: nagy mélységbe taszították magukat más istenek imádatával, és kivívták az Úr haragját, de a kegyelmes Isten sok megpróbáltatás közepette sem hagyta el őket, hanem megígérte és elhozta a szabadulást, mint szárnyaszegett madárnak a magasságot. Ennek a magasságnak a csúcса az igazi béke, amelytől csak elfogja az embert a rettegés és a reszketés (9. vers), mert olyan felfoghatatlan, amit Isten megcselekszik. Ezt a közös utat járjuk ezen a vasárnapon mi is a zsidósággal együtt, csak Jézust követve, vele együtt a kereszttúton, majd a feltámadás felé. Mélység és magasság itt nyer igazán értelmet.

Igehirdetési vázlat

Ismerem-e az Isten békéjét?

A minden értelmet meghaladót, a rettegést és reszketést kiváltót... A Szentlélek rapszodikus valósága tükröződik az igazi békében, amely akkor jön el, amikor Isten akarata lehetővé teszi. Az igazi béke több, mint a shalom megszokott köszönet. A jézusi béke értelme hozzátevődik ehhez, ahogyan ő köszöntötte feltámadottként tanítványait: „Békesség néktek!” Ez a békesség tartalmazza az igazságot, a jóságot, amelyet a jeremiási prófécia összefoglalóan kincsnek mond. A 381. korról 1. versében is ezt zengjük szívből: „Uram Jézus, drága kincsem, / Más üdvösségem itt nincsen. / Nagy vágyódva várlak téged, / Hozd idején segítséged, / Ó, Jézusom, ó, Jézusom!”

Isten haragja és békessége

Isten haragja és békessége között akkora út van, mint mélység és magasság között. Isten ezt az utat megbocsátó kegyelméből, Krisztus által kínálja nekünk. Ennek része mindez:

- válaszol a kiáltásra;
- kijelenti a titkos, elrejtett dolgokat;
- sebet kötöz és gyógyít;
- jó sorsot, újjáépülést és igazi békét ad;
- megbocsátja a bűnt, és megtisztítja a bűnösöket.

Még felsorolni is sok, annyi ajándéka van ebben Istennek. Hacsak nem homíliaira vállalkozunk, akkor tematikát meghatározva érdemes kiválasztani pár cselekedetet, és azon bemutatni a megbocsátó Isten kegyelmét.

a) A mélységből kiáltó embernek választ ad, és eszünkbe juttatja a teremtéstörténetet, mert ott is mélység tátongett, és benne sötétség, de Isten Lelke lebegett a vizek felett. Mintha ebbe a sötétségbe esett volna vissza a bűneset óta az ember, és azóta nem tud nem vétkezni. Már keresztségünkben is ebből a mélységből emel fel bennünket Isten, és folyamatosan, egész életünkben ezt végzi. Naponkénti megtérésünkben a bűnbánat mélységéből kiáltunk hozzá, és ő válaszol, sosem hagy magunkra. A gyónáskor is mélyen magunkba nézünk, és megvalljuk, hogy kárhozatra méltóak vagyunk, mégis feloldozást kapunk, vagyis választ a kiáltásra.

b) Az ószövetségi prófécia az isteni kijelentésről Jézus Krisztusban teljesedett be. Nála többet, nagyobbát, csodálatosabbat nem is adhatott volna az Atya! Nincs olyan jel, csoda, amely Jézusnál nagyobb lenne, ezért nem a hullócsillagszerű jelenéseket kell várni, hanem a Krisztus-követés napi ajándékaiba kell belekapaszkodni.

c) Az egyik legtöbbet emlegetett jézusi példázat az irgalmas samaritánusról szóló, az, amely a legtöbbekben emléket hoz fel, még a gyerekekben is. Most viszont nem az emberi felebaráti szeretet felől kell megközelíteni a sebkötözést, gyógyítást, hanem onnan, hogy Isten az, aki ellátja sebeinket, és gyógyít minket. Megváltót adott, aki elhordozta e világ bűnét, aki viselte betegségünket, hordozta fájdalmunkat (lásd Ézs 53,4; Mt 8,17).

d) A béke többször is előkerül a textusban, mellette pedig ott az igazság, a jóra fordított sors és az újjáépítés. A Lélek egyik gyümölcseként a békesség magával hozza a többi ajándékot is. Isten jóságának és békességének közös eleme a mennyiségben van: „...*mennyi jót és mennyi békességet adok nekik*” (9. vers). Felfoghatatlan és megrázó Istennek ez a végtelen mennyiségű jósága és békessége, amely érdemeink szerint nem járna nekünk. A békesség és igazság kapcsolata számunkra szintén Jézuson keresztül érthető meg, amint ő jelenti a megbékélést Istennel, és ő az egy igazság földön és mennyen, rajta keresztül vezet az út az élethez, hiszen az is ő maga. A békességhez pedig az újjáépítés kapcsolódik, mintegy következményként. Ahol békét teremtett az Isten, ott az építkezést is elkezdi testi-lelki értelemben rajtunk.

e) A bűnbocsánat napi isteni cselekedete rajtunk béke-teremtés előtti és utáni feladata Istennek. A zsoltár sóhájával: „*Tiszta szívet teremts bennem, Istenem, és az erős lelkét újítsd meg bennem!*” (Zsolt 51,12) pedig tovább indulhatunk a megszentelődés útján, melyen ő ígérete szerint vezet majd bennünket.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 466, 79, 420, 439, 380

Lekció

Mt 18,21–35; Fil 1,3–11

Imádság

Mindenható Urunk! Mélységes mélyből kiáltunk hozzád, és kérünk, hogy legfőbb kincsedet Jézus Krisztusban tárd fel ma is előttünk! Békességed felfoghatatlan, jóságod végtelen, és így ölelsz ma bennünket át megbocsátó kegyelmeddel, hogy el ne vesszünk, hanem örök életünk legyen. Legyen velünk türelmed is, amikor mi is, mint Izrael népe, elkövetjük újra és újra ugyanazokat a hibákat, vétkeket, és messze elfordulunk tőled. Hajlítsd szívünket szereteteddel magadhoz, hogy naponként megtérjünk hozzád. Taszíts le önzőségünk magasságából, emelj fel a bűnök mélységéből a te gyermekeid szabadságának magasságába. Ösvényeidre taníts bennünket, Urunk! Ámen.

■ PETRINÉ CHIKÁN KATALIN

Reformáció ünnepe

► Lk 12,1–12

Igehirdetési előkészítő

Tett a félelemmel szemben

Az ünnep jellege

Reformáció ünnepe még éppen nem piros betűs ünnep országunkban. Megelőzi egy nappal november elsejét, minden-szenteket, amikor már mindenki otthon van, mert zárva minden bolt, vagy temetőt jár. De előtte egy nappal délelőtt csak a nyugdíjasok érnek rá, és istentiszteleteinken jószerével ők vannak jelen. Ha van délutáni alkalom, azon sincs többnyire nagy létszám. Panaszkodni nem érdemes emiatt, ez már így alakult, és nem valószínű, hogy a lelkészi méltatlankodás tud javítani ezen. Végképp nem kell azokat leszidni az alacsony érdeklődés miatt, akik bátorok voltak eljönni. Piros oltárterítők emlékeztetnek az ünnep pünkösddel való kapcsolatára. Egyházunk ezen a napon Martin Luther ágostonos szerzetes 95 tételének nyilvánosságra hozatalát ünnepli mint első tetet a sok közül, de amely minden más előzménye is egyben.

Szövegelemzés (exegetikai megértés és teológiai összefüggések)

Az erre az ünnepi alkalomra elének kerülő ige nem adja magát könnyen – de a kijelölés szándéka elsősorban a textus legvégének ismeretében válik világossá. Ám először vegyük végig a textus verseit:

12,1: A sokaság „összegyűlt”. Ez olyan lehetett, mint egy demonstráció, a fennállóval szembeni tiltakozás, ami általában tömegeket vonz, de ez a tömeg azt látja és hallja, hogy Jézus félelmet nem ismerve leplezi le a példás életü-

nek gondolt hívők képmutatását. Jézus először „a tanítványaihoz” fordul, hogy figyelmeztesse őket: „*Óvakodjatok a farizeusok kovászatól.*” A kovász nem a „képmutatás” jelképe, hanem a terjedésének a természetéről ad jellemzést. A képmutatás olyan módon fertőzi meg a vallási közösségeket, ahogy a kovász megdolgozza a benedvesített lisztet.

12,2–3: Eljön majd a leleplezésük napja. Mindaz, amit „eltakartak”, „lelepleződik”, és mindaz, amit „sötétségben beszéltek”, a „világosságra” fog kerülni. A képmutatás lelepleződik, az igazság győzelme pedig nyilvánvaló lesz. Addig az üzenet, amelyet a tanítványok hirdettek, inkább titokban és csak néhány embernek szólt.

De itt Jézus elsőre fenyegetően hangzó mondata átfordul pozitív értelművé: az is kitudódik és nyilvánosságot kap, amit a tanítványok mondtak, és az üzenetüket „a háztetőn hirdetik”. Frédéric Godet svájci teológus írta erről: „Azok, akiknek a hangját nem hallották eddig, csak szűk és titkos körökben, a világ tanítóivá válnak.”

12,4–5: A „barátaim” megszólítással Jézus arra hívja tanítványait, hogy ne a félelmüknek engedjenek. A kereszténység üzenetének világméretű hirdetése a bátor és hűséges tanítványok nélkül nem lehetséges. Ez számukra üldöztetést és halált is jelenthetett. De a testi halál Jézusnál nem a vég vagy a kudarc, csupán új kezdet.

12,6–7: Istennek fontosak a tanítványok. és megvédi őket. Jézus ezt azzal illusztrálja, hogy megemlíti, hogy Isten gondoskodik a „verebekről”. Mt 10,29-ben olvassuk, hogy két veréb egy fillérért kelt el. Ebben a részben pedig megtudjuk, hogy „öt verebet két fillérért adnak”. Ez azt jelenti, hogy négy darab vásárlása esetén „mennyeségi kedvezményként” a vásárló még kap egy verebet. Isten még erről a felesleges verébről, amelynek nincs pénzbeli értéke, sem feledkezik meg. Ha pedig Istennek gondja van erre a felesleges verébre, mennyivel inkább fog vigyázni azokra, akik az ő evangéliumát terjesztik! Még a „hajszalakat” is számon tartja a fejükön.

12,8: Jézus azt mondja a tanítványoknak, hogy aki most „megvallja” őt, azt ő is megvallja „*Isten angyalai előtt*”. Egy kis tettnek számítót, hitről, Istenről és Jézusról szóló csendes beszélgetés is hatalmas horderejű, mennyei bizonyágtételt von maga után. A mennyben ott harsogják, visszhangozzák kimondott nevünket, feltéve, ha élünk a lehetőséggel.

12,9: A tagadással Jézus visszakanyarodik a farizeusokkal kapcsolatos gondolatmenethez. Aki megtagadta őt az emberek előtt, azt ő is megtagadja Isten angyalai előtt is.

12,10: Jézus a személye elleni támadásokat nem tekintette kárhozatosnak, azt azonban igen, amikor csodatételeit valaki nem ismerte el, őt Belzebub szövetségésének mondta, azaz a gonosz képviselőjének. Ez tényleg a legaljasabb lejáratási, befeketítési kísérlet, amelyet az evangéliumokban olvashatunk (lásd Mt 12,22–32).

12,11–12: Elkerülhetetlen volt, hogy az apostolok és a többi tanítvány egy napon „a hatóságok és a fejedelmek” elé kerüljenek. Jézus azt a különleges ígéretet teszi, hogy a

„Szentlélek” a megfelelő szavakat adja a szájukba, amikor szükségessé válik. Ez nem érvényes más esetre, csak arra a különlegesen szorongatott helyzetre, amikor a tanítványoknak életük válságos pillanatában kell szólniuk; akkor megkapják a megfelelő szavakat. Ezek a szavak, mint látni fogjuk Luthernél, annál szabadabbak és másokat felszabadítók lesznek, minél inkább sikerült a félelmeket hátrahagyni.

Igehirdetés-vázlat

Arcunkra, testtartásunkra írt félelmek

Alapigénkben a félelem szó öt alkalommal fordul elő, tulajdonképpen végigvonul a szövegen. Jézus figyelme a tanítványokon tapasztalt, de általános emberi félelmekkel foglalkozik. Van, aki fél a repüléstől vagy a magasságtól, hátrahőköl a túl nagy mélység láttán, mert fél a lezuhanástól és annak következményétől, a haláltól. Félünk a sötétségtől, bizonyos állatoktól, a betegségektől, az úrlényektől, a meteorbecsapódástól, a Covid19 elleni oltástól és még ki tudja, mitől. Félünk mindattól, amiről azt gondoljuk, hogy veszélyezteti az életünket. Jézus ebben az evangéliumi szakaszban ezekkel a félelmekkel foglalkozik.

Félelmek irányítják az életünket, de a közösségünket is. Néha félünk beismerni az elkövetett hibákat és bocsánatot kérni. A kisebb-nagyobb félelmek azt mutatják, hogy valami nincs rendben se velem, se másokkal. Erre az alapvető problémára reflektálva áll elő Jézus: az ő országában ugyanis nincsenek félelmek.

A képmutatás – a külvilág számára épített látszatüzenőfal

A képmutatás eredetileg azt jelenti, hogy színlelni, azaz elhitetni az emberekkel valamit, ami nem felel meg a valóságnak. Ami a színpadon szórakoztató értékkel bír, az a való életben hazugságon és csaláson alapul. A farizeusok mesterei voltak a képmutatásnak. Egy farizeus bizonyára nem volt alapvetően és kezdetektől képmutató. Nyilván voltak becsülendő ambícióik, és igyekeztek Istennek tetszeni. Talán volt számukra egy pont, amikor tisztán látták a megtévesztés gyakorlatát, de ahogy a Stockholm-szindróma esetében, idővel a csalást is a példaképeik javára írták mint életformájuk szükséges részét.

Miért képmutatóak az emberek? A képmutatás bizonyos célokat követ. Az ember valamilyen eszményi benyomást akar kelteni magáról, és mások dicsérik, de a valóságban közel sem olyan rózsás a helyzet. Az ember azt gondolja, hogy ha mások tudnák, milyen a valóságban, akkor nem keresnék többé a társaságát, és megvetnék. A képmutatás mögött tehát az értékvesztéstől való félelem áll.

Miért rossz életstratégia erre a félelemre hallgatni? Jézus arról beszél, hogy nincs semmi rejtett, ami ne leleplezőne le, és nincs semmi titkos, ami ne válna idővel ismertté. Egy német közmondás szerint: „A hazugságnak rövid a lába.” Hazugsággal és csalással nem jutsz messzire. A képmutatásra végül fény derül.

Jézus ismeri a tanítványait, és tudja, hogy milyen nagy a kísértés a színlelésre, de a hamis helyett az igazi lehetőség arra, hogy visszanyerjük autenticitásunkat, hogy nem a félelmeinkre hallgatunk.

A félelmek legyőzése

Nézzük meg a 4. verset: „*Én pedig azt mondom nektek, barátaim: Ne féljete azoktól, akik megölik a testet, és utána nem tudnak semmit tenni.*” Jézus foglalkozik a félelemmel: félelem más emberektől és félelem a haláltól. Tekintettel arra, hogy Jézus úton volt Jeruzsálem felé, hogy a vallási előljárók elutasítsák és megölessék, a halálfélelem nem triviális, hanem lényegi kérdés a tanítvány számára. Jézus szerint nem kell félniük, még akkor sem, ha a farizeusok és az írástudók az életükre törnek. Nos, ezt könnyű mondani, de hogyan tud Jézus ilyesmit követelni a tanítványaitól, vagy hogyan tudják a tanítványai félretenni a félelmet a halállal szemben? Az apostolok cselekedetei, valamint a későbbi egyháztörténeti hagyomány mind arról beszél, hogy ez igenis sikerült nekik.

Mivel pedig reformáció ünnepe van, most különösen fontos felidéznünk azt, ahogy Luther szabadon és a félelmeit hátrahagyva viselkedett. E téren komoly személyes példával szolgált.

A hatalom megszerzését és megtartását szolgáló pápai intézkedéseket látva Luther így viccelődött: „... kedves Pápa számárka, ne csúszkálj! Legkedvesebb számárka, ne csináld ezt! A jég nagyon simára fagyott az idén, mivel a szél csendes volt, eleshetsz, és a lábadat töröd! [...] Ezért gondoldj előbb saját veszélyességedre!”

A nevetés a szabadság, a félelemmentes, szabad viszony jele. Mivel lehet egy olyan embernek ártani, akinek nem kellett sem bíborosi kalap, sem pénz? Hallgatásra kötelezik? Nevet. A rendből való kizárással fenyegetik? Nevet. Egyházi átokkal, majd birodalmi átokkal sújtják, és várfogságra ítélik? Akkor nevet csak igazán! Mi az, hogy tőle ennyi ember fél? Egy egész ország, az egész Német-római Birodalom tőle fél? Egy kis szerzetestől, aki egy eldugott kis porfészekben vasárnapról vasárnapra feláll a szószékre, és semmi mást nem tesz, mint prédikál?

Amikor 1537-ben halálhírért terjesztették, Luther megjelentette a saját sírfeliratát: „*En, Márton doktor, aláírással igazolom, hogy a sátánnal, a pápával és valamennyi ellenséggel egy bűnben vagyok; mivel mindnyájan örülnének, ha meghalnék, és magam is szívesen megadnám nekik ezt az örömet. De ő – azaz Isten – megteszi ezt, hamarabb, mint gondolnák... azt fogják majd énekelni: Ah, csak ez a Luther élne még! És ez lesz az én sírfeliratom. Németül, görögül, latinul és héberül.*” Ez világos utalás a Jézus keresztiére szögeezett táblára, mely szintén görögül, latinul és héberül volt írva.

Luther itt, ebben a humoros írásában párhuzamot von saját sorsa és Jézus sorsa között. Hiszen amikor azt mondta: „*Tanuld Krisztust, mégpedig a megfeszítettet*”, akkor arra gondolt, hogy a hívő ember egész élete tulajdonkép-

pen ennek a tanulásnak a folyamata. „*Ha valakit Krisztusért megátkoznak, szidnak, gyaláznak, sanyargatnak, az igenis szentté teszi az embert*” – mondja, és itt saját személyes tapasztalatáról beszél. „*Mert ez megöli az óembert, megtanítja türelemre, alázatra, szelídségre, Isten iránt való hálaadásra, és arra, hogy a szenvedés közepette is vidám legyen.*” Vagyis képes legyen arra, mint ahogy Luther képes volt, hogy saját nyomorúságos helyzetében se veszítse el humorát, és a nevetés révén újra az övé legyen Krisztus felszabadító, a félelem bilincseit letörő ereje.

Illusztrációk

TÖRTÉNET

Günter Grass hatvanéves hallgatása

A 2015-ben elhunyt irodalmi Nobel-díjas Günter Grass csak 2006-ban ismerte el, hogy a Waffen SS tagja volt. Mialatt másoktól mindvégig követelte, hogy álljanak elő, és valljanak a múltjukról, ő ellenben hatvan évig hallgatott róla. Egy kulturális magazin így kommentálta: „*Hazudnia kellett-e Günter Grassnak ahhoz, hogy a Német Szövetségi Köztársaságnak az igazságot hirdethesse? Miért hallgatott a hallgatás kritikus? Miért nem fedte fel a hazugság megvetője a titkot?*”

Sir Anthony Blunt esete (világosságra fog kerülni...)

A lebukásáig mélyen tisztelt Sir Anthony Bluntot, a királyi Viktória-érdemrend főlovagmesterét 1956-ban üttették lovagga a koronának tett szolgálataiért. Ő maga vezető Pousin-szakértőnek és a barokk kor tekintélyes specialistájának számított, igazgatója volt a Courtauld Intézetnek, irányította a királyi műgyűjteményt, tanácsadója volt a Nemzeti Vagyongazdálkodónak (National Trust), a *Burlington Magazine*-nak, a Királyi Akadémiának és számos egyéb intézménynek. Tizenkét évvel később kiderült róla, hogy szovjet ügynök volt. Blunt édesanyja már halott volt, amikor Margaret Thatcher 1979. november 15-én tájékoztatta az alsóházat a művészettörténész kémtevékenységéről, arról, hogy a baloldali érzelmű, homoszexuális értelmiségi, Anthony Blunt a cambridge-i kémcsoporthoz tartozott. Hilda Blunt, az édesanyja, aki fia homoszexualitásáról sem tudott, valószínűleg nem élte volna túl a szégyent. Ha Bluntot még anyja életében leleplezték volna, akkor öngyilkosságot kellett volna elkövetnie, ezzel tisztában is volt. Blunt sztoikusán fogadta a személyét érő megvetést, mivel az anyja miatt már nem kellett aggódnia, s egyébként is a királynő távoli rokona volt. A *The Times* által szervezett sajtókonferencián azt is hangsúlyozta, hogy a lelkiismerete diktálta azt, amit tett. Egyebet nem lehetett kihúzni belőle, s büntudatot sem mutatott. Amikor a brit titkosszolgálatról kérdezték, a hivatali titkokról szóló törvényre hivatkozva hallgatott. A titkosszolgálat egyébként éveken át kihallgatta, s 1964-ben büntetlenséget kínált fel neki vallomásaért cserébe.

Felhasznált irodalom

- KOECHLIN, Jean 1984. *Ährenlese im Neuen Testament. Lukas. Tägliche Bibellesehilfe*. Beröa-Verlag, Zürich.
- MACDONALD, William 2018. *Kommentar zum Neuen Testament*. 7. kiad. Christliche Literatur-Verbreitung, Bielefeld.
- LUTHER Márton 2014. *Asztali beszélgetések*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 8.)

Internetes források

- bibelkommentare.de
- Günter Grass, die SS, das Bekenntnis. *Perlentaucher. Das Kulturmagazin*, 2006. augusztus 16. <https://www.perlentaucher.de/link-des-tages/guenter-grass-die-s-s-das-bekenntnis.html>.
- LEVY, Geoffrey: Last secrets of the Queen Mother's favourite traitor: Memoirs of society spy Anthony Blunt could rock Royals. *Daily Mail Online*, 2009. június 27. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-1195881/>.

■ RÉZ-NAGY ZOLTÁN

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti megelőző (ítélet) vasárnap

▶▶ Jel 20,11–15

Igehirdetési előkészítő

Ítéletre hangolódva

A vasárnap jellege

Az egyházi év végére ráfordulva olyan kifejezések kerülnek elénk, amelyeket még gyülekezeti közösségben is legtöbbször csak ilyenkor használtunk, azonban a pandémia behozta a mindennapi beszélgetéseinkbe ezeket: *ítélet, reménység, örök élet*. A sok új háttértartalom és az ellentmondásos nézőpontok rendezésében ítélet vasárnapjának igéi harmonikusan kiegészítik egymást, és helyre teszik az emberi találásokat is. Az ünnep evangéliuma (Mt 24,15–31) abból a beszédegységből származik, amely Jézus egyik leghosszabb kijelentése az eljövendő időkről. Jézus, miközben kifejti, hogy milyen események előzik meg második eljövételét, hangsúlyozza azt is, hogy annak pontos idejét nem tudják itt a földön meghatározni.¹ Jánosy Lajos letisztázza a feladatunkat ebben a folyamatban: „Az utolsó idő végén az Úr ítéletre jön. Ezért figyelmeztet ez a vasárnap: vigyázatok, készüljetek Krisztus fogadására!” (JÁNOSSY 2008, 63. o.)

¹ Biblia magyarázó jegyzetekkel, 1111. o.*Amit a textusról tudni kell*

Az igeszakasz a Jelenések könyve utolsó nagy tematikus egységében található, képi világában az Ószövetségre és a zsidó apokaliptikus irodalomra épül.

A 11. vers mint a szakasz felütése magával ragadó. Bár nincs kimondva, de a trón jelzői: a nagy és fehér, Isten örökkévaló, mérhetetlen hatalmára és szentségére utalnak. Ez elől fut el a világ, mert az viszont a hiábavalóság része (KARNER 1990, 202. o.). Az itt szereplő eredeti görög szó, a φεύγω háttérjelentései – ’veszélyhelyzetben elfut, eltűnik, elmenekül’ – jól megerősítik ezt (VARGA 1996, 981. o.).

A 12. és 13. versben is megjelenik az ítéletet kifejező igei alak, ugyanolyan szöveggörnyezetben, mintegy aláhúzva a cselekedetek következményét. A κρίνω, azaz ítélet alá esik, eredeti jelentése ’elválaszt’, ’kiválaszt’, ’megkülönböztet’ (uo. 557. o.). Érezzük a véglegességet, már nincs visszaút, javítási lehetőség. A jelentésgazdagság feszültségét azonban feloldja az élet könyvének megjelenése a szövegben. A ἡ ζωὴ a biológiai élet mellett az örök élet szava is: „... az a könyv, amelyben az élet részesei nyilván vannak tartva.” (Uo. 416–417. o.)

Nem mehetünk el amellett, hogy a 13. versben a tenger kihangsúlyozása két okból fakad. Egyrészt mert az ókorban a temetés elmaradása miatt a tengeri halál különösen is borzalmas halálnak számított (BARCLAY 1976, 197. o.),² másrészt ez a szerző gondolkodásában az ellenséges hatalom, ugyanúgy, mint a halál és az alvilág (KARNER 1990, 204. o.).

Az utolsó két versben találkozhatunk a könnyen félreérthető képpel, a tűz tavába vettetéssel, amely szintén kétszer jelenik meg. A τὸ πῦρ nemcsak egyszerűen tűz, hanem jelző-tűz, a mennyből érkező tűz, az ítélet tüze, az ítélet napjának látható jele (uo. 843–844. o.). A tűz tava kifejezésről Jel 14,10-ben is olvashatunk, ahol a kárhozat megjelölésére szolgál. Sodoma és Gomora tűzzel és kénköves esővel való pusztítása (1Móz 19,23–25) nehéz emlékként vésődött be a zsidóság életébe, és a próféták is ezzel szemléltették Isten ítéletének borzalmas voltát (vö. Ézs 30,3; 39,9; Ez 38,22) (uo. 204., 153. o.).

A 15. versben szereplő második halál fogalma is a zsidó íráshagyományból származik, a testi halálon túli lelki halált, „az Isten közösségéből való megfellebbezhetetlen ki-rekesztettséget jelöli meg” (uo. 204. o.).

A perikópa megértése

Nagyon fontos már a kiindulásnál, hogy a 12. versben említett halottak az ítéletre, nem pedig a feltámadásra lépnek elő (a könyvek kinyitásával Dán 7,10-et idézi a szerző). Karner Károly az ítélet körülményeinek tisztázásakor rámutat más forrásokra is. „A zsidó apokaliptikus irodalomban ismert képzet az, hogy a mennyben angyalok rendben, naponta fel-

² Hitük szerint így az elhunyt lelke hontalanul, a megnyugvás lehetősége nélkül vándorolt.

írják minden egyes ember cselekedeteit s hogy az ítéletkor ezeket a különben lepecsételt könyveket kinyitják (vö. Énók-*apok* 90,20; 104,7; 4*Ezsd* 6,20; szír Báruk-*apok* 24,1). Ezt a közkeletű apokaliptikus képzetet kiegészíti egy másik, »az élet könyvének« képzete, amely ugyancsak a zsidó apokaliptikus gondolkodásban gyökerezik (Dán 12,1; Énók-*apok* 108,3). Az ítélet végső fokon Isten kezében van.” (Uo. 202. o.) A feljegyzett tettek mögött azonban nem az áll, hogy az ember megszerezheti magának az üdvösséget, ezt az élet könyvének léte bizonyítja: az üdvösség Isten kegyelméből fakad. Persze ettől még a kettő feszültsége nem szűnik meg. Az ítélet komolyságát a cselekedetek számon tartása adja, de Isten mindezen felül áll, szuverenitása Jézus váltságahalálában mutatkozik meg, mert a kegyelmet nem lehet megérdemelni (uo. 203. o.).

Igehirdetési vázlat

Kérdéseink

A Jelenések könyvének bármelyik részét is olvassuk, a legtöbbször egy sor kérdés vetődik fel bennünk, az igehallgatókban pedig még inkább. Hogyan lehet, kell-e az ítéletre hangolódni a látható világ ellentmondásossága, a mindennapi élet kiszámíthatatlansága közben egy olyan textus feldolgozásával, amely mögött számos igei párhuzamot kell együtt látnunk a teljes megértéshez?

A megismert képi világ nehézségén túl most az egyik, amivel szembesülünk, hogy Isten jelenik meg ítélőbíróként, nem pedig Jézus, ahogy az az Újszövetségben végighúzódik (vö. Mt 25,31–46; Jn 5,22; ApCsel 17,31; 2Tim 4,1). Az Atya és Jézus egységéből fakad, hogy cselekedeteik elválaszthatatlanok. Róm 14,10b-ben olvassuk: „Hiszen mindnyájan oda fogunk állni Isten ítélőszéke elé.” Nem feltétlenül csak háttérinformációként fontos az a tény, hogy a Jelenések könyvének elsődleges címzettjei zsidókeresztények voltak, akik számára Isten az ítélőbíró (BARCLAY 1976, 195. o.).

Miután megértettük, hogy miért tűnik el ez a világ, a második izgalmas kérdés az, hogy látjuk-e egyben a Szentírás kezdetét és végét. A Szentírás első lapjain az ég és a föld megtelik étellel, az utolsó lapjain pedig azt olvassuk, hogy ennek el kell tűnnie Isten ítélete elől. A két esemény között azonban vannak már erre utalások, Isten munkája teljesen tervszerű: Zsolt 102,25–27; Ézs 51,6; Mk 13,31; 2Pt 3,10. A Jézus Krisztusban újjá lett emberre egy új világ vár benne (uo.). Isten teremtő, újjáteremtő munkája ekkor teljeseedik be.

A harmadik kérdésünk a pontos megfogalmazás ellenére is felvetődhet: tényleg mindenki megáll Isten ítélőszéke előtt? Igen. Senki nem lehet elég ahhoz, hogy megmeneküljön ez alól, és senki nem lehet olyan jelentéktelen, hogy ne lenne lehetősége a kegyelemre (uo. 196. o.).

Könyvek a Könyvek könyvében

Sokan húztak már vészharangot azzal kapcsolatban, hogy a nyomtatott sajtó olvasását előbb-utóbb visszaszorítja a

digitális információk befogadása, a kézbe vehető, lapozható könyvek átköltöznek internetes adatbázisokba és e-könyv-olvasókba. Utóbbi jelenségek előnyeit a korlátozott beszerzési lehetőségek és a könyvtárak zárva tartása alatt élvezhettük, de a könyv és az ember szoros kötődési lehetőségeit, élményét ezek nem pótolják.

Hasonló töről fakadó, de sokszor mégis nagyon különböző emberi történetek, sorsok bontakoznak ki előttünk a mindennapi életben és az irodalom világába menekülve is. Sokan megfogalmazzák, hogy életükben egy-egy döntés elkerülhetetlen volt, ez volt megírva, senki sem kerülheti el a sorsát stb. Itt a cselekedeteket számon tartó könyv szerint annak a tiszta szimbólumával találkozhatunk, hogy az ember egy életen át írja a saját sorsát, saját ítéletét, és nem Isten az, aki elítél, ő csak számon tartja tetteinket (uo.).

A Szentírásban, amelyet szoktunk az Élet könyvének is nevezni, többször előkerül a könyv, amelyet Isten ír, amely a megmenekülés záloga, de amelyből ki is lehet kerülni (2Móz 32,32; Zsolt 69,29; Fil 4,3; Jel 3,5; 13,8). Isten könyve, az élet könyve biztosan nem hasonlít semmilyen tekintetben a mi elképzeléseinkhez, és mégis, már most összeköt nagyon sok különböző embert egy adott gyülekezetben és szerte a világban, azokat, akik ragaszkodnak az Élet Urához.

Két világ határán

„A régi föld és ég elmúlik. Isten új világának kell eljönnie, a régi dolgok pedig eltűnnek (2Kor 5,17). Ez pedig a régi földet és eget érinti. Isten új körülményeket alakít ki az új világban. Ez új teremtés lesz. Először azonban igazságot kell szolgáltatnia. Mindent a maga rendje szerint. Trónusa elé mindenkinek oda kell állnia, hogy megkaphassa a neki kijáró »jutalmat«: vagy Krisztusban való üdvösséget, vagy a cselekedetek szerinti ítéletet.” (PERES 2016, 49. o.)

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 411, 524. ZÉ: *A mennyben fenn a trónusnál*

Lekció

Mt 24,15–31

Illusztráció

Isten trónja előtt már nem lesz helye ennek a világnak, amelynek sebzettségétől, az Isten akaratának való ellenállástól szenvedünk, mert ő újat készít. A textus azonban még nem erre az újra koncentrál, hanem a mindenkori jelen felelősségére. William Blake (1757–1827) brit festő, költő,

író 1808-ban festett egy képet *Utolsó ítélet* címmel, amelyet Michelangelo jól ismert azonos freskója ihletett. Az alkotás során a leírások szerint saját látomásaiból is merített. A mű 1810-ben egy kiállítás fő látványossága lett volna, de erre nem került sor, mert több képpel együtt nyoma veszett.³ Az eltűnés ténye már önmagában is érdekes párhuzam a 12. verssel. Ráadásul az interneten fellelhető „rekonstrukción” igazsakasunk több képe is megjelenik, a szereplők pedig szinte kilépnek elénk. Valahogy úgy, ahogy egykor majd mi is kilépünk a térből és időből Isten ítélőszéke előtt. Ez ne érjen minket váratlanul, ez a jelen lehetősége és felelőssége.

Felhasznált irodalom

- BARCLAY, William 1976. *The Revelation of John*. 2. köt. Westminster John Knox Press, Louisville, Kentucky.
- Biblia magyarázó jegyzetekkel*. Magyar Bibliatársulat – Kálvin Kiadó, Budapest, 2014.
- JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. 2., jav. kiad. Fraternitás, Veszprém.
- KARNER Károly 1990. *Apokalipszis*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.
- Magyarázatos Biblia. Philip Yancey és Tim Stafford jegyzeteivel*. Harmat Kiadó – Veritas Kiadó, Budapest, 2014.
- PERES Imre 2016. *Pillantások a végidőkbe. Rövid elmélkedések a Jelenések könyve fölött*. Patmosz, Debrecen.
- VARGA Zsigmond J. 1992. *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest.

■ GRENDORF-BALOGH MELINDA

Szentháromság ünnepe után utolsó előtti (reménység) vasárnap

▶ Róm 14,7–12

Igehirdetési előkészítő

Te vagy reményem sziklaszála

A vasárnap jellege

A Szentháromság ünnepe utáni utolsó három vasárnap az egyházi esztendő befejező szakasza, az eljövendő dolgokról, az ítéletről és az örök életéről tanítanak bennünket. Az ítélet, reménység, örök élet témái gyakran mindháromban jelen vannak, és nem különülnek el élesen. Az utolsó előtti vasárnap a reménység elnevezést kapta. A vasárnap meghatározó igeverse: „Mindnyájunknak leplezetlenül kell odaállnunk Krisztus ítélőszéke elé” (2Kor 5,10) vagy az evangéliumi lek-

ció (Mt 25,31–46) inkább nyugtalansággal tölt el. Mi lehet az alapja a reménységünknek, ha a Krisztus előtti megállásra készülünk? Erre keressük a választ mai igénk segítségével.

Amit a textusról tudni kell

A római keresztényekről keveset tudunk. Pál apostol feltehetően Korinthusban, Rómába készülődve írta meg levelét. Az apostol levelében szót emel a gyülekezet egységéért. Levelé záró fejezeteiben a közösségről, a Krisztusban hívők összetartozásáról és békéjéről tanít. A 14. fejezet arról tanúskodik, hogy úgynevezett klikkek alakultak ki a gyülekezetben. Elkülönültek az „erősek” és a „gyengék”. A két csoport egymás mindennapi életfolytatásából vont le következtetéseket egymás hitére vonatkozóan. Kérdés volt számukra a húsevés, illetve az ünnepnapok megtartásának szokása.

Pál apostol nem a különbségtételre teszi a hangsúlyt, de komolyan veszi a problémát. A mai szemmel nézve látszólag jelentéktelen kérdésekben meglátja a veszélyt. Az ítékezés, elutasítás, lenézés veszélyét. Hangsúlyozza a 7. és 8. versben, hogy a hit minden cselekedetünket Isten szolgálatába állítja. A gyülekezetben mindenki Krisztushoz tartozik. Fontos, hogy meglássuk a közös alapot, és mindent a hit alapján tegyünk. Van, akit a Krisztusban nyert szabadság megszabadított a világgal való érintkezés aggályaitól, van, aki tart a beszennyeződéstől. Egy a fontos, hogy mindkét fél abból a meggyőződésből cselekedjen és éljen, hogy Krisztust szolgálja életében. Vannak olyan kérdések, melyekre nincs törvény, de fontos, hogy nem lehet ürügy a szeretetlen ítékezésre vagy az óember kívánságainak kiélésére (KARNER 1942, 102. o.). Életünk minden eseménye Isten jelenlétében történik. Életünket Krisztussal közösségekben éljük, de ez kihat minden közösségünkre, testvéreinkre és ellenségeinkre egyaránt. Pál számára két fontos alapszabály létezik. Az egyik, hogy a másik ember lelkiismeretét nem szabad megsérteni, a másik, hogy a közösséget nem szabad veszélyeztetni.

Életünk alapja Jézus Krisztus halála és feltámadása. A Megváltó meghalt értünk, és él, és uralkodik mindenben. Mindannyian az előtte való számadásra készülünk. A 9. vers hangsúlyozza Krisztus egyetemes uralmát, akihez mi is tartozunk, az ő uralma alatt élünk és halunk. Krisztus a mi urunk, neki szolgálunk, övéi vagyunk. A 10. vers figyelmeztet: ha ő az Urunk, lehetetlen lenézés, megvetés, ítékezés, mi nem ítéldhetjük el egymást. Mindannyian arra készülünk, hogy elé fogunk állni.

A 11–12. versekben hangsúlyozza, hogy az ítélet Isten kezében van. Ézs 45,23 szabad átformálásában mondja, hogy minden térd előtte hajol meg. Arra készülhetünk, hogy az egyedüli, a legfőbb bíró előtt valljuk meg, amit tettünk vagy nem tettünk meg. Az ítélet joga az Úré, nem a miénk.

³ <https://www.octogon.hu/design/a-vilag-eltunt-remekmuvei-egy-virtualis-kiallitason>.

A perikópa megértéséhez

Kezdetben, a teremtéskor Istenhez tartoztunk. A bűn által az eredeti kapcsolat megszakadt, a közösség vele megbomlott. Isten újra és szorosabbra fűzte ezt Krisztus által. Ahogyan 1Kor 6,20 fogalmaz: „áron vétettetek meg”. Nagyon drága áron, hiszen ez nem volt kevesebb, mint az Úr élete. Általa lettünk Istenéi. Övé vagyunk hit által életben és halálban. Örökké vele összeköttetésben lehetünk övéiként. Ez ad feladatot, életprogramot nekünk: életünk értelmét Isten uralmához igazítani. Ahol nincs földi kérdéseinkben világos norma, a kérdés nyitottá válik. Tetteinket az Úrhoz igazítjuk. Krisztus maga a norma (BRUNNER 1951, 95. o.). Keresztényként nem a törvénynek, hanem neki, az ő akaratának vagyunk alárendelve. Mit teszünk és nem teszünk, az ítéletnél válik nagyon fontossá. Nem ijesztgetés, hanem felelősség kérdése ez. Reményt és vigaszt az nyújt számunkra, hogy az Úr segít, hogy megállhassunk előtte. Az ő szeretete töltötte be a törvényt. Ha mellette vagyunk, ő is mellettünk marad.

Igehirdetési vázlat

Istenem, add, hogy ne ítéljek!

Olyan sokszor ítélkezünk. Megítélni dolgokat, helyzeteket persze lehet a Szentírás szerint is, csak elítélni a másikat nem. Mennyit vitázunk mellékes dolgokról, és észre sem vesszük, hogy közben mit teszünk! Ítékezés közben rossznak ítélem a másik embert. Nem neki mondom sokszor, csak a háta mögött. Nem a saját lelkiismeretünket vizsgáljuk, mert könnyebb a másik bűnére, hibáira tekinteni. Pedig akit Isten kegyelemmel és irgalommal elfogadott, én nem vethetem meg és nem ítélni tudok. Ne ítélkezz: mert a bírói szék foglalt, egyedül Istené. Fogadjátok el és szeressétek egymást akár még életmódbeli különbségekkel együtt is.

Honnan ered a vétek?

Ma már lényegtelennek tűnik, hogy miért is ítélgették meg egymást az egykori gyülekezet tagjai. Lényeg a méricskélés: mit hogyan tesz vagy tett a másik ember? Ez az, ami változatlan. Amikor az utolsó idők kérdéseiről hallunk, szívesebben vizsgáljuk a másik életét. Az ítélkezéskor legtöbbször önmagunkat szeretnénk feljebb emelni, vagy pont a saját bűnünket látjuk meg a másikinál. Akár a vétek, akár a tévesnek gondolt felfogás körbeveszi életünket a gyülekezetben is. Fontos, hogy ne legyen túl tág a lelkiismeretünk. Össze ne tévesszük a szabadságot a szabadossággal. Aki pedig ítélkezik, elfelejti, hogy a másik Krisztusban a testvére. Kerüljük az ítélkezést, mert annak következménye a megosztottság, békétlenség.

A dolgok bonyolultak

Pál apostol a szívünkre helyezi: először önmagunkba nézzünk. Valóban jó szívvel, Isten iránti elkötelezettséggel megy végbe minden cselekedetem? Szándékaim, tetteim az Úr iránti elköteleződés gyümölcsei? Ugye nem tértem el az evangélium útjától? Nem gondolhatom, hogy mindenben csak az én módszerem, látásom, eszközüm működik. Isten befogadta a másikat, úgy, mint engem. Krisztus megváltotta őt is, mint engem. Úgy bánjak vele és fogadjam el őt, mint testvéremet.

Lábaidhoz együtt hullnak

A legfontosabb, hogy mindannyian Krisztushoz tartozunk. Az emberi lét legnagyobb ellentéte, az élet és halál ellentéte is feloldódik Krisztusban: „...*ha élünk, az Úrnak élünk, ha meghalunk, az Úrnak halunk meg.*” (14,8; vö. SCHOLZ 1998, 128. o.) Mindenestől és mindenkor az övéi vagyunk. Martin Hubacher szemléletes példája szerint úgy vagyunk egymás mellett, mint egy kerék küllői. A széleken távol vagyunk egymástól, de a középpont felé haladva egyre közelebb, hiszen a középpontban, Krisztusnál össze vagyunk kötve (HUBACHER 1996, 181. o.). Egykoron majd mindenki önmaga ad számot az ítélőszék előtt. Reménységünk, hogy az ítéletkor ismerőssel találkozunk: Krisztussal, aki meghalt és feltámadott értünk. Mindannyian oda tartunk. Krisztus előtt hajol meg minden térd. Mindenkinek a saját térde. Addig is az úton egymás mellett haladunk. Szeretettel, könyörögve egymásért. Az evangéliumi ige számadásra készít: ki az közülünk, aki azt mondhatja, hogy sohasem ment el önmagába merülve, szeretetlenül vagy figyelmetlenül egyetlen „kicsiny”, rászoruló, szükségét szenvedő mellett? Amikor „mindegyikünk maga fog önmagáról számot adni”, látjuk majd, hogy a saját értékítéletünkben, lelkiismeretünkben és jó szándékunkban nem bízhatunk. Egyedül abban, hogy az értünk önmagát feláldozó Krisztus elé lépünk bűnvallásunkkal, térdet hajtva. A megfeszített, feltámadott, számunkra jól ismert Úr elé készülünk reménységgel.

Egyre inkább csak igen

Megváltónktól tanuljuk lassan, lépésről lépésre, hogy az ítélet helyett a megértést gyakoroljuk, a porig alázás helyett emeljük fel a testvért, a másik embert. Milyen sokféle és mennyi bűnt, terhet viselő ember találkozott Jézussal, akik a közelében átélhették, hogy van új kezdet és remény. Benne Isten megláttatja velünk is, milyen nagy érték az ember, a másik is és én is. Isten nem mondja, hogy akkor szeret, ha ebben vagy abban megváltozom. A másik embert és engem is úgy szeret, ahogyan vagyok. Az ő szeretetének melegében majd változik, változom. Milyen jó, hogy mindnyájan az igaz Bíró elé állhatunk! Pál szavaiban bizakodás és útmutatás van. Életutunk során annyi minden és mindenki

formál minket, céljainkat és ítéleteinket. A mi látásunk és életünk töredékes, de Isten tökéletes. Krisztushoz tartozunk, és az élők és holtak urának kezéből semmi sem ragadhat ki bennünket. Ezért lehet reménység a szívünkben az ítéletre készülve.

További javaslatok az istentisztelethez

Énekek

EÉ 66; 362; 526

Lekció

Mt 25,31–46; Jer 8,4–7

Imádság

Urunk! Bűnbánattal valljuk, hogy sokszor reménytelenül szeretetlenek és ítélkezőek vagyunk. Szabadíts meg bennünket önzőségünkből! Segíts, hogy vétkeinket letéve, testvéreinket erősítve készüljünk arra a napra, amikor színed előtt megállunk. Te adsz szívünkbe elő reménységet és hűséges szeretetet, ebben erősíts meg minket, megváltó Urunk. Ámen.

Illusztráció

VERS

Reményik Sándor: *Ne ítélj!*

Istenem, add, hogy ne ítéljek –
Mit tudom én, honnan ered,
Micsoda mélységből a véték,
Az enyém és a másoké,
Az egyesé, a népeké.
Istenem, add, hogy ne ítéljek!

Istenem, add, hogy ne bíráljak!
Erényt, hibát és tévedést;
Egy óriás összhangnak lássak –
A dolgok olyan bonyolultak,
És végül mégis mindenek
Elhalkulnak és kisimulnak,
És lábaidhoz együtt hullnak.
Mi olyan együgyűn ítélünk
S a dolgok olyan bonyolultak.

Istenem, add, hogy minél halkabb legyek –
Versben, s mindennapi beszédben
Csak a szükségeset beszéljem!
De akkor szómban súly legyen s erő,

S mégis egyre inkább simogatás –

Ezer kardos szónál többet tevő.

S végül ne legyek más, mint egy szelíd igen vagy nem;

De egyre inkább csak igen.

Mindenre ámen és igen.

Szelíd lepke, mely a szívek kelyhére ül.

Ámen. Igen. És a gonosztól van

minden azonfelül.

TÖRTÉNET

Éli Pancsinellóra nézett, rátette kezét a kis favállakra, majd nagyon lassan így szólt: „Az enyém vagy! Ezért vagy értékes nekem.” Pancsinellóra még soha senki nem nézett így – különösen nem az, aki alkotta őt. Nem is tudta, mit mondjon. „Mindennap vártam, hogy eljössz!” – folytatta Éli. „Azért jöttem el, mert találkoztam valakivel, akin nem voltak matricák” – mondta Pancsinelló. „Tudom. Mesélt rólad.” „Rajta miért nem tapadnak meg a matricák?” A fafaragó nagyon kedvesen beszélt: „Azért, mert elhatározta, hogy neki fontosabb az, amit én gondolok róla, mint az, amit mások. A matricák csak akkor ragadnak rád, ha hagyod.” „Micsoda?” „A matricák csak akkor ragadnak rád, ha fontosak neked. Minél jobban bízol az én szeretetemben, annál kevesebbet aggódsz a matricák miatt. Érted?” „Hát, még nem nagyon...” Éli elmosolyodott. „Idővel majd megérted. Most még tele vagy szürke pontokkal. Egyelőre elég, ha minden nap eljössz hozzám, hogy emlékeztethesselek rá, mennyire fontos vagy nekem.” Éli letette Pancsinellót a földre. „Ne felejtse el – mondta, miközben a foltmanó elindult az ajtó felé –, hogy nagyon értékes vagy, mert én alkottalak! És én sohasem hibázom!” Pancsinelló nem állt meg, de magában ezt gondolta: „Azt hiszem, komolyan mondja!” És miközben ezt gondolta, már le is gurult róla egy szürke pont.

Max Lucado (1955–) amerikai író,
baptista lelkész: *Értékes vagy*

Felhasznált irodalom

- BRUNNER, Emil 1951. *Der Römer Brief*. Evangelische Verlagsanstalt, Berlin.
- HUBACHER, Martin 1996. *„Az igaz ember hitből él”*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest.
- KARNER Károly 1942. *Isten igazsága. Pál apostol levele a rómaiakhoz*. Keresztyén Igazság, Győr.
- FITZMYER, J. A. 2003. Levél a rómaiaknak. In: Brown R. E. – Fitzmyer, J. A. – Murphy, R. E. (szerk.) 2003. *Jeromos Bibliakommentár*. 2. köt. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat, Budapest.
- SCHOLZ László 1998. *Az evangélium Pál szerint*. Evangélikus Hit-tudományi Egyetem – Budapest-Zuglói Evangélikus Egyház-köztség – Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest.

■ PÉTERNÉ BENEDEK ÁGNES

TARTALOM Mécses a te igéd

SZÜCS ESZTER: *Krisztus a szívünkben és testvérünk szavában* 361

Tanulmányok

SZÜCS KINGA: „A végső előtít meg kell őrizni”. A protestáns teológiai alapozású ökoetika kihívásai és lehetőségei a növényi etika tükrében 362

TÓTH KÁROLY ISTVÁN: „Az élet egyetlen forrása: Isten igéje”. Teológiai megújulás az 1940-es években 368

HARMATI BÉLA LÁSZLÓ: Az Egyház sziklája. Adalékok a festett hitvallás tematikájához 374

Figyelő

Előadás

SZABÓ LAJOS: Boldogságkeresés „főállásban”? Az evangélikus lelkesi hivatás egyedisége és szépsége 379

Fórum

HAFENSCHER KÁROLY: *Áldással indulnak?! Néhány gondolat az ordinációs áldások kapcsán* 386

Az igehirdető műhelye

GERLAI PÁL: *Szentháromság ünnepe után 21. (biblia-) vasárnap (Ám 7,10–15)* 388

PETRINÉ CHIKÁN KATALIN: *Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap (Jer 33,1–3.6-9)* 391

RÉZ-NAGY ZOLTÁN: *Reformáció ünnepe (Lk 12,1–12)* 393

GRENDORF-BALOGH MELINDA: *Szentháromság ünnepe után utolsó előtít megelőző (ítélet) vasárnap (Jel 20,11–15)* 396

PÉTERNÉ BENEDEK ÁGNES: *Szentháromság ünnepe után utolsó előtít (reménység) vasárnap (Róm 14,7–12)* 398